

Tidskriften Fjärde Internationalen om Portugal

Innehåll

Introduktion	1
Portugal och den permanenta revolutionen	1
En spirande kapitalism	1
Krig eller fred	2
Mensjevikernas linje	2
Redaktionell inledning	4
Arbetarklassens självorganisering i Portugal	5
Arbetarrörelsen före den 25 april 1974	6
Formerna för arbetarnas självorganisering efter den 25 april 1974	7
Portugal, socialdemokratin och den svenska revolutionen	19
1. Arbetarklassens självständighet	20
2. Socialdemokratin och arbetarklassens enhet	24
3. Regeringsfrågan	27
4. Är det revolutionära masspartiet möjligt?	31
Allt är förlorat – utom äran? Ett svar till Förbundet Kommunist	35
Inställningen till MFA	35
Inställningen till partierna, särskilt Socialistpartiet	42
Det är rätt att göra uppror – men inte alltid!	45
Tarvlighet på tarvlighet	47
Portugal: Horisonten är röd. Trots arbetslöshet och reallönesänkningar	49
Den ekonomiska krisen	52
Arbetarkampen under Soares	53
Arbetarrörelsens omgruppering	54
Den anti byråkratiska kampen vid korsvägen	56
”Horisonten är röd”	57

Introduktion

1974-76 befann sig Portugal i revolutionär jäsning. Nedan har samlats de artiklar som publicerades i tidskriften *Fjärde Internationalen* (FI) i detta ämne.

Den första artikeln, ”Portugal och den permanenta revolutionen”, var inte tänkt som en konkret analys av den portugisiska verkligheten vid denna tidpunkt, utan ville påvisa att ”teorin om den permanenta revolutionen” och erfarenheterna från den ryska revolutionen i mångt och mycket var tillämpliga på Portugal (FI-numret innehöll flera artiklar om ”permanent revolution”).

En av artiklarna är en polemik mot Förbundet Kommunist, som satsade mycket på Portugal och riktade hård kritik mot de övriga svenska vänsterorganisationernas linjer i Portugal-frågan, inklusive de svenska trotskisterna (RMF, Revolutionära Marxisters Förbund).

Ur *Fjärde Internationalen* 3/1974:

Portugal och den permanenta revolutionen

Vi besitter för närvarande inte någon mer omfattande kunskap om utvecklingen i Portugal och det finns möjligheter att de snabba händelserna kan göra en resonemang överspelade redan när denna tidskrift trycks, men vi tar oss ända friheten att använda Portugal som ett aktuellt exempel för att visa att teorin om den permanenta revolutionen är högst användbar även i dag. Ty denna teori består ju när allt kommer omkring ändå till stor del av marxistiska och leninistiska elementa, gång på gång verifierade av klasskampens verkliga förlopp.

Vår tes är den att den politik som de portugisiska kommunist- och socialistledarna i dag står för i grunden är samma som de ryska mensjevikererna och socialistrevolutionärerna stod för mellan februari och oktober 1917, och att denna politik, dessa ledare och dessa partier i dag måste bekämpas lika oförsonligt som Lenin en gång bekämpade Martov och Dan. Annars kommer inte den portugisiska arbetarklassens landvinningar att kunna befästas och utvecklas, utan tvärtom att urholkas precis som mensjevikerens linje ledde till att februarirevolutionens landvinningar urholkades.

Någon invänder att förhållandena inte alls är jämförbara. Den första uppgiften blir alltså att visa på likheterna. Även om en noggrann vetenskaplig analys går utöver syftet med denna efterskrift så borde en sådan jämförelse åtminstone leda till en hel del eftertanke.

En spirande kapitalism

Den portugisiska kapitalismen har under det senaste decenniet genomgått en snabb expansion och modernisering. Inflödet av utländskt kapital har varit omfattande. Portugal ingår som en del i den imperialistiska gemenskapen, men en relativt svag och outvecklad sådan del. Detsamma torde kunna sägas om den ryska kapitalismen för 60 år sedan.

Den ryska borgarklassen var bunden av den otidsenliga tsaristiska despotin och stod i en viss motsatsställning till den. Den liberala delen eftersträvade ett styrelsesätt av västeuropeiskt snitt.

Men samtidigt var samma bourgeoisie beroende av tsarismen, just på grund av sin relativa svaghet, för att hålla nere arbetarklassens löner, för att slå ner jordhungliga fattigbönder, för att skydda en inhemsk marknad från konkurrens.

Samma typ av förhållande begränsar i dag den portugisiska kapitalismens rörelsefrihet. Man vill ha en snabbare integration i den europeiska gemenskapen och en tidsenligare utsugning av kolonierna än det hittillsvarande mycket dyrbara kriget (som visat sig mycket ineffektivt). Man vill ha en modern kapitalism i stället för en förlegad, men samtidigt är man beroende av den tidigare diktaturens effekter. Man vill att kolonierna ska få ett visst självstyre och en demokratisk regim, men samtidigt vill man att den portugisiska kapitalismen ska ha privilegier och företräde framför de andra imperialistiska makterna. Man vill att arbetarna ska vara organiserade i fackföreningar som i övriga Europa, men man vill samtidigt att löneläget ska hållas på mycket lägre nivå än där för att de portugisiska företagen ska kunna konkurrera med de tyska och franska.

Krig eller fred

Liksom i Ryssland blev missnöjet med ett meningslöst och nederlagsbetonat krig den utlösande faktorn för revolten. Oerhörda skattepålagor på befolkningen, förluster av söner och män, missnöje och upplösningstendenser bland manskap och lägre befäl. Och även den tsaristiska armén hade sin Spinola. Och när väl locket har lyfts av så visar det sig att grytan mycket snabbt kokar över. Massdemonstrationer och strejker bryter ut i en omfattning som förvånar världen.

Mensjevikernas linje

Massmobiliseringen måste ha en ledning. I Ryssland blev det de mensjevikiska ledarna som kom tillbaka från olika exiler i Sibirien eller Europa, i Portugal Socialistpartiets eller Kommunistpartiets ledare som kom hem från Parisexilen. Det är ledarna som bärs fram på massrörelsens axlar, ledare som får förkroppsliga massornas förhoppningar om ett bättre samhälle. Men hur motsvarar dessa herrar förtroendet? Vilka uppgifter ser de som viktigast att genomföra? Vad driver de för linje? Mensjevikerna gjorde allt som stod i deras makt för att få med den liberala bourgeoisin i sin regering. Ty utan denna bourgeoisin, menade man, kunde inga av de demokratiska landvinningarna säkras. Och hur skulle man få till stånd denna allians? Jo, genom att politiskt underordna sig borgarna på punkt efter punkt. Kriget, bondefrågans etc. Sen återstod själva huvudproblemet, nämligen att få arbetarna, bönderna och soldaterna att svälja detta. Däri misslyckades man och bolsjevikerna kunde ta över kommandot.

Hur motsvarar da de portugisiska ledarna förtroendet? Soares och Gonçalves har snabbt placerat sig på mycket strategiska platser i den regering som har bildats. En regering som leds av den gamle folkmordsspecialisten Spinola och som i övrigt består av representanter för den portugisiska borgarklassen. Utrikesministern och herr socialistledaren Soares sitter för närvarande och försöker förhandla fram en ”hedersam fred” med de afrikanska befrielse-rörelserna inom den ram som borgarna i regeringen dikterat. Arbetsministern och herr kommunistledaren Gonçalves ligger i för att strejkande arbetare ska återgå till arbetet och för att det portugisiska löneläget ska hållas nere på en för det portugisiska kapitalet acceptabel nivå (så ligger t ex den av regeringen beslutade minimilönen betydligt under både arbetarnas krav och motsvarande minimilöner i t ex Frankrike). Dessa herrar är i sanning mensjevikerna i själen. Och i teoretiskt avseende står de fast på samma grund, den s k tvåstegsteorin som utreds i Trotskijs artikel. [syftar på Trotskijs artikel [Tre uppfattningar om den ryska revolutionen](#), som publicerades i samma FI-nr som denna artikel. *MF anm*]

Nej, den korrekta revolutionära vägen är en helt annan. Den portugisiska arbetarklassen måste organisera sig självständigt och formulera sin politik utifrån sina egna intressen, inte borgarklassens. Dess linje måste vara en upplösning av den borgerliga armén, omedelbar självständighet åt kolonierna, en fast allians med de koloniala befrielse-rörelserna, oförsonlig

ekonomisk och politisk kamp mot den egna borgarklassen och i förlängningen av detta organisering av arbetarråd och arbetarmilis i Portugal.

Det faller utanför ramen att här i detalj diskutera den portugisiska revolutionens framtids-perspektiv. Dels är det självklart att det finns väsentliga skillnader mellan Ryssland 1917 och Portugal 1974, t ex vad gäller den militärstrategiska situationen och det faktum att revolten utlöstes från officerskretsar i armén. Det är inte otänkbart att herrar socialister och kommunister lyckas upprätthålla en borgerlig demokrati under en länge period, även om man inte heller kan påstå att det är den troligaste varianten. Rädsla för massrörelsen kan mycket väl leda den portugisiska borgarklassen till att välja en återgång till det gamla, och detta framför allt om inte ”arbetarledarna” lyckas kontrollera massorna.

Avgörande för utvecklingen torde dock bli frågan om kolonierna och befrielseörelserna. Kommer dessa att acceptera en neokolonial lösning? Dessa och liknande frågor är i dag svåra att besvara. Helt klart redan nu är dock att det kommer att finnas två linjer inom arbetarrörelsen som står mot varandra. Den ena är en självständig klasslinje grundad i den permanenta revolutionens teori (medvetet eller ej), den andra är en klassarbetslinje baserad på en mensjevnikisk tvåstegsteori.

Ur *Fjärde Internationalen* 1/76:

Redaktionell inledning

Utvecklingen i Portugal har under det senaste året satt djupa spår i debatt och politik här i Sverige. Inte minst alla artiklar och analyser i tidskrifter och tidningar vittnar om detta. Händelserna den 25 november, som innebar en framgång för högern, sätter också en ganska klar tidsgräns för en utvärdering av den föregående perioden. I skenet av dessa händelser blir den portugisiska revolutionens problem tydliga.

De tre artiklarna som finns med i detta nummer av *Fjärde Internationalen* är sinsemellan mycket olika. Ingen av dem utgör heller egentligen något försök till en summering och helhetsbedömning av den portugisiska klasskampen fram till idag, till efter den 25 november. Istället har varje artikel sin ganska speciella infallsvinkel på diskussionen om den portugisiska utvecklingen, om vilka viktiga tendenser den uppvisat, vilka lärdomar vi kan dra av den och hur erfarenheterna skall kunna tillämpas på den svenska situationen. Den som är intresserad av KAF:s utvärdering av novemberhändelserna hänvisar vi i stället till *Internationalen* nr 3/76, där en oavkortad resolution från Centralkommitténs januarimöte återfinns. Dessutom har Fjärde Internationalens Förenade Sekretariat nyligen antagit en längre resolution om Portugal, vilken kommer att publiceras på ett flertal språk, bl a svenska.

Julieta Gomez' artikel i detta nummer av *Fjärde Internationalen* behandlar självorganiseringens olika former i Portugal: arbetarkommisioner, kvarterskommittéer, m m. Artikeln, som är översatt från den tyska tidskriften *Die Internationale*, är viktig, eftersom den på ett mer inträngande sätt försöker gå igenom hur denna självorganisering uppkommit och hur den fungerat. Den är dock skriven innan de portugisiska soldaterna skapade en egen bred och självständig organisering — t ex i form av SUV — och behandlar därför heller inte denna viktiga del av den revolutionära rörelsen i Portugal, den del som framför allt var måltavlan för högerens aktioner i november. Ett rikligt material om SUV finns t ex i *Internationalen* nr 31/75 och 37/75.

I en annan artikel riktar vi intresset mot socialdemokratin och den svenska revolutionen, och då utifrån en diskussion om utvecklingen i Portugal. Här görs bl a ett försök att genom jämförelser med den portugisiska klasskampen diskutera hur vi skall förhindra att den svenska socialdemokratin spelar sin kontrarevolutionära roll med lika stor framgång som den portugisiska. Några kommer säkert att finna resonemangen spekulativa, men vi menar att de då inte inser nödvändigheten av det här slaget av diskussion. Vi kan ju inte bara nöja oss med att analysera och diskutera utvecklingen i olika länder, för att på sin höjd jämföra med dagsaktuella svenska förhållanden. Vi måste också försöka överföra problemen i dagens Portugal på en framtida revolutionär kris i Sverige.

I en sista artikel ger vi ett kort svar på de artiklar om Portugal som publicerats i senaste numret av Förbundet Kommunisters tidskrift *Kommunist*. En av artiklarna är en kritik av KAF:s syn på utvecklingen i Portugal. Och inte nog med det. Redaktionen för *Kommunist* ger sig dessutom in på farlig mark och kritiserar KAF för att svika den portugisiska revolutionen genom att inte aktivt delta i solidaritetsarbetet.

Med denna kritik kan nämligen redaktionen enbart mena att vi inte deltagit i just den Portugalgrupp som FK tog initiativet till (och vars sekteristiska politiska inriktning KAF omöjligt kunde acceptera). Ty annars blir resonemanget helt orimligt, eftersom solidariteten med den portugisiska revolutionen varit en fråga som haft en stor plats i KAF:s arbete det senaste året — många möten, en intensiv upptäckning av händelserna i Portugal i förbundets press, konkreta och lyckade enhetsinitiativ (som t ex med representanten från SUV). *Kommunist*-redaktionens kritik blir därför enbart löjeväckande, ett uttryck för politisk

omognad. Och inte tänker vi påstå att t ex FK ”sviker” den spanska arbetarklassen genom att förbundet gör absolut *ingenting* (inga möten, på sin höjd pliktskyldiga kommentarer i FK:s press, inget solidaritetsarbete, osv) Vi konstaterar bara att FK med sina begränsade styrkor beslutat att satsa ”allt” på Portugal och därigenom visat att de inte förstått den europeiska klasskampens utveckling och t ex den spanska utvecklingens betydelse för revolutionen i Portugal.

Med Caetanoregimens fall den 25 april 1974 störtades den äldsta av Europas diktaturer. Den störtades utan revolution, utan någon massrörelse — genom sitt eget sönderfall. I bourgeoisins ögon hade den förlorat sitt existensberättigande — det gällde ju inte längre att krossa några revolutionära massor. Dessutom hade regimen kommit i konflikt med borgarklassens ekonomiska och politiska behov. Det var därför som det gamla samhällets förruttnelse snarare än ett nytt samhälles revolutionära krafter kom att avgöra regimens fall.

De revolutionära krafterna stod emellertid beredda att göra sin insats. Den portugisiska kapitalismen utmanades månaderna efter aprilkuppen av en våg av arbetarstrider. För första gången på årtionden hade åter en revolutionär process gripit tag i industriproletariatet i ett imperialistiskt land. Den revolutionära processens klassiska mönster — de arbetande massornas självorganisering — var åter synligt.

Ur *Fjärde Internationalen* 1/76:

Arbetarklassens självorganisering i Portugal

av *Julieta Gomes*

Efter den europeiska arbetarrörelsens stora nederlag på 20-, 30- och 40-talen försköts världrevolutionens centrum under 50- och 60-talen till de koloniala och halvkoloniala länderna, där de formerade sociala folkrevolutioner ägde rum, såsom den jugoslaviska, kinesiska, vietnamesiska och kubanska revolutionen. Deformerade revolutioner var de i så måtto att deras ledningar antingen pga sitt stalinistiska ursprung (Jugoslavien, Kina, Vietnam) eller pga sin pragmatiska politik (Kuba) var ovilliga eller oförmögna att fullt utveckla arbetarnas och fattigböndernas demokratiska former av självorganisering. De uppkomna arbetarstaterna blev därför från början mer byråkratiskt deformerade än den ryska arbetarstaten varit vid sin födelse.

Denna utveckling förträngde ett av de viktigaste kännetecknen för en segerrik socialistisk revolution: den massiva insatsen av arbetarklassens kreativa möjligheter och organisatoriska förmåga i uppbygget av ett nytt och mänskligare samhälle. Den gjorde det också svårare att mot det kalla krigets antikommunistiska hets- och förtalskampanj ställa ett positivt exempel på arbetarklassens historiska roll som den skapande kraften av en ny tidsålder.

Den revolutionära processen i Portugal ställde återigen dessa den revolutionära teorins grundprinciper i förgrunden. I jämförelse med liknande processer i de koloniala och halvkoloniala länderna de senaste 50 åren ställs proletariatet i ett imperialistiskt land i dag inför ett mycket större ansvar, ty fienden som det konfronteras med är mycket bättre förberedd. Det är inte möjligt för arbetarklassen att komma till makten med ett ofullständigt parti, en bristanden politisk ledning och organisation. Ty om inte förr så från och med den chilenska arbetarrörelsens nederlag, som framför allt var ett politiskt nederlag för dess reformistiska ledning, står det klart att de internationella imperialistiska krafterna har nu definitivt dragit sina slutsatser av det kubanska exemplet. De är idag beredda att med de mest brutala och blodiga medel slå ned varje försök att erövra någon av deras bastioner.

Mer än någonsin tidigare behöver proletariatet sitt nödvändiga instrument för de avgörande sammandrabbningarna (om det ska kunna förändra styrkeförhållandena mellan sig och

borgarklassen till sin egen fördel). Utvecklandet av detta instrument – och inte motsättningarna inom den borgerliga statsapparaten – är bestämmande för den revolutionära processens utveckling i Portugal. Förutom problemet med det revolutionära partiet, proletariats ledning i den revolutionära processen, blir uppbygget och samordningen av självorganiseringen avgörande för utgången av den portugisiska revolutionen. Den politiska kris som uppstod med den fjärde provisoriska regeringens fall i juli 1975 och som uppenbarade statsapparaten och bourgeoisins djupa splittring, gav proletariats en objektiv möjlighet att omvandla den förrevolutionära situationen till en revolutionär. Det betyder att det uppstått en situation i vilken den borgerliga maktstrukturen alltmer faller sönder och makten underifrån, dubbelmakten, börjar utvecklas. Just frågan om struktureringen av denna makt underifrån kommer att bli avgörande för om proletariats ska lyckas utnyttja detta historiska tillfälle för en socialistisk revolution.

Utan att behandla den grundläggande frågan om styrkeförhållandet såsom det framstår organisatoriskt och medvetandemässigt i arbetarklassens autonoma organ, kan man inte göra en tillfredsställande analys av den portugisiska processens övriga aspekter; av MFA, den konstituerande församlingens eller de politiska partiernas roll.

Arbetarrörelsen före den 25 april 1974

För att förstå organisations- och kampformernas särigheter räcker det inte att börja analysen med händelserna den 25/4. I Portugal fanns redan före fascismens maktövertagande, speciellt i arbetarrörelsens barndom, en militant och starkt anarkosyndikalistiskt präglad tradition inom arbetarrörelsen, som visserligen förtrycktes under diktaturen, men likväl inte kunde helt likvideras. Salazarregimen hade systematiskt berövat arbetarna alla lagligt förankrade rättigheter som femdagarsveckan, uppsägningskydd, företagsråd, sociala förmåner, församlingsfrihet, strejkrätt och rätten till oberoende fackföreningar. Men trots detta kunde arbetarna under dessa repressiva förhållanden om och om igen genomföra strejk- och protestaktioner. Under Salazars tid lär det ha ägt rum 518 strejker.

Vid dessa strejker handlade det för det mesta om spontana och otillräckligt samordnade aktioner. Att den nödvändiga samordningen mellan företagen inte kom till stånd, sörjde de av regimen grundade fackföreningarna för. Till dessa var arbetarna tvångsanslutna på yrkesbasis. Under diktaturens sista år stärktes kampberedskapen, speciellt i Lissabon, Setubal och Porto. Detta hade en av sina grunder i den ekonomiska omvandlingen på 60-talet, då Salazar övergav sin protektionistiska politik och öppnade dörren för utländskt kapital: Andelen verksamma inom industrin steg från 25% 1950 till 35,8% 1970. Trots detta gick utbyggnaden av den industriella verksamheten inte snabbt nog för att suga upp alla de som slängdes ut på arbetsmarknaden. Hand i hand med tillväxten av levnadsstandarden i en sektor utvecklades pauperiseringen i andra.¹ Lantarbetarna hade en arbetstid på 75 timmar i veckan. Timlönen varierade från 90 öre inom textilindustrin till 3,75 kr för en utbildad metallarbetare. Mellan 1969 och 1974 steg priserna med 100%. Skolplikten är (i teorin) 6 år. Portugal har också Europas högsta barnadödlighet.

... Exemplet Cometna

Cometna är ett järn- och stålverk som ligger i utkanten av Lissabon. De 1 950 arbetarna, fördelade på tre fabriker, producerar bl a järnvägsvagnar, buffertar, pannor till gjutier och turbinaxlar. Redan 1962 under Salazars regim hörde arbetarna vid Cometna till det omgivande industriområdets pionjärer i kampen för de mest elementära rättigheterna. Den politiska polisen (PIDEDGS), polisen (PSP) och det Republikanska Nationalgardet (GNR)

¹ Jmf. *Kritik der Politischen Ökonomie* bd 3/4: "Reform und Revolution in Portugal" W-Berlin 1975, s. 6

grep systematiskt in i arbetskonflikterna. Strejker förbjöds. I maj 1962 fängslades flera arbetarmilitanter.

På 60-talet hade kampen också en politisk karaktär. Redan på denna tid hade arbetarna skapat ad-hoc-kommissioner vilka av säkerhetsskäl nyvaldes inför varje speciellt problem. 1969 krävde arbetarna vid Cometna, som de första i området, en nationell minimilön på 6 000 escudos. De andra fabriker anslöt sig till kravet. Efter denna kamp förvägrades 17 arbetare den lönehöjning som uppnåts i kampen. Motiveringen var att deras arbetsprestation var för dålig. Efter en två månader lång och segdragen kamp och en arbetsnedläggning lyckades arbetarkommissionen tvinga igenom löneförhöjningen också för dessa 17 arbetare. 1972 tillkämpade man sig 45 timmars arbetsvecka. I slutet av 1973, då strejkvågen började tillta över hela landet stod Cometna i spetsen för de kämpande arbetarna. De krävde en löneförhöjning med 1 500 escudos. I januari bröt det därför ut en strejk som stod under kontroll av arbetarnas stormöte. Ett förslag om att arbetarkommissionen skulle få förhandla med en kommitté bestående av regeringsrepresentanter och företagsledningen avvisades och istället krävdes öppna förhandlingar. På detta sätt skyddades arbetaravantgardet, som i sin tur ställdes under hela arbetarstyrkans kontroll.

Dessa exempel visar, att arbetarnas kampberedskap under fascismen inte fullständigt kunde brytas. De klargör emellertid också två viktiga kännetecken på den portugisiska arbetarrörelsen:

1. Arbetarnas uppsplittring, som var en effekt av de fascistiska fackföreningarna, kunde inte övervinnas av de enskilda arbetarkommissionerna (speciellt inte då de var ad-hoc-kommissioner, dvs tillfälliga kommissioner). I motsats till förhållandena i Spanien förblev samordningen av kampen på en mycket låg nivå. Genomförandet av samordnade strejker eller generalstrejker var inte möjligt på grund av repressionen och arbetarklassens låga politiska medvetenhet.

Reformisternas ringa inflytande är också påfallande. Orsaken härtill ligger i avsaknaden av en samordningsstruktur som kunde kanalisera de spontana och från varandra isolerade strider som utvecklades efter den 25/4.

Formerna för arbetarnas självorganisering efter den 25 april 1974

Arbetarkommissionerna

Första fasen: 25 april till 28 september 1974

Bourgeoisin välkomnade den 25 april. Men varken borgarna eller MFA hade räknat med den faktor som kom att bestämma den vidare utvecklingen: massrörelsen. En stor demonstrations- och strejkvåg översvämde landet. Det var inte någon förbittrad kamp mot kapitalismen eller mot MFA-regeringen. Tvärtom, det var en glädjefest över de nyvunna friheterna och för bestämda krav som man höll för självklara och som stod i samklang med 25-aprilandan: slut på kolonialkrigen och hemtagande av soldaterna, utrensning av fascister från statsapparaten och företagen, löneökningar, osv.

Först i början av juni lyckades regeringen åter få grepp över situationen. Massornas mest trängande behov uppfylldes. I en regelrätt kampanj från regeringen, MFA, PCP och Inter-sindical gjordes det nu klart för arbetarna: mer är inte möjligt. Landet är fattigt. Nu gäller det att bita ihop tänderna och bygga upp det nya Portugal, istället för att låta tiden gå förlorad genom strejker och demonstrationer. Kampanjen hade framgång, därför att den portugisiska arbetarklassens medvetenhet endast långsamt skärptes och MFA:s och PCP:s anseende var ogrumlat. Endast i enstaka företag bröt förnyade strejker ut. Kraven var samma som i maj 1974 – men nu skedde kampen på andra villkor: arbetarna måste kämpa såväl mot

regeringen/MFA som mot PCP/Intersindical, mot Copcoli-enheternas militära intervention och mot PCP-mobiliserade demonstrationer. På så sätt uppstod hos de arbetare som gick ut i kamp efter maj 1974 en utpräglad misstro mot MFA, PCP och arbetarbyråkratin och ett starkt förtroende för sina egna krafter och för de självständiga arbetarorganen.

Det var visserligen en isolerad minoritet av den portugisiska arbetarklassen som gjorde den erfarenheten under sommaren 1974. Men när stora delar av arbetarklassen under vintern och början av 1975 åter tog upp kampen var denna minoritet inte längre en isolerad förtrupp utan avantgardet till en bred rörelse.

De portugisiska företagen tog efter kuppen den 25 april ganska snart sin tillflykt till samma åtgärder som deras kapitalistiska bröder använt sig av i Chile under Allendes regering: de började forsla ut sitt kapital till utlandet, föröva sabotage mot fabriken, lagra varor och demontera arbetsplatser.

Då fackföreningarna även efter den 25 april behöll sin gamla struktur med yrkesfack och genom en rent byråkratisk handling i toppen tillsatte en ny ledning lyckades de aldrig dra till sig de radikaliserade arbetarna. Dessa började istället skapa sina egna instrument. I nästan alla företag slöt sig de mest medvetna arbetarna spontant samman. Detta skedde inte bara i stora företag som luftfartsbolaget TAP, Lisnavevarvet och järn- och stålverken utan också i små företag som Sogantal eller i relativt efterblivna sektorer. Ja, t o m i områden som är ganska isolerade från stora industricentra såsom vid gruvorna i Panasqueira bildades arbetarkommissioner för att upprätta en lista på de krav man tänkte kämpa för. Förutom rent ekonomiska krav ställdes redan i denna första fas politiska krav. De koncentrerade sig kring följande områden:

Löneökningar, framför allt för de sämst betalda skikten. Minimilön på 6 000 esc., bibehållen lön vid sjukdom. (Vid Cometna erhöll de undre lönegrupperna 1.900 escudos i lönehöjning; från 11.000 esc. i månaden och uppåt gavs ingen ökning).

- Arbetets organisering. Sänkning av bandhastigheten; bort med ackorden.
- Återanställning av alla avskedade. I många företag offentliggjordes avskedningslistorna och man kämpade mot varje fall av avskedande.
- Utrensning av fascisterna. På stormöten bestämdes i samarbete med MFA-kommissionen, som hade undersökt PIDE:s arkiv, vilka som skulle slängas ut. På detta sätt genomdrev arbetarkommissionen vid Cometna att fabriken ägare såväl som en av hans förvaltare fängslades, då man kunde bevisa att de bedrivit sabotage, transporterat ut kapital till utlandet samt haft nära förbindelser med CIA. Den utsparkade förvaltaren hade talrika gånger besökt en internationell arbetsgivarförenings kurser i Versaille, vilka hade som tema hur man förhindrar arbetarnas kamp och splittrar de anställda.

Under denna period stod framför allt arbetarkommissionerna inom textilindustrin i spetsen för utvecklingen (Sogantal, Charminha, Tapetes de Arraisolos, Naturana).

Exemplet Sogantal²

Den kamp som de 150 kvinnliga arbetarna vid Sogantal i Montijo (Alentejo) förde framstår som exemplarisk för denna fas. Sedan 1968 knogade de unga arbetarna för sin franske chef till en lön på mellan 90 öre och 1,80 kr. För en lönekostnad på 450 kronor lät företagaren Pierre Lardat framställa 400 klädesplagg varje dag som han sedan sålde för ca 15 000 kronor i Frankrike.

² Se ”Portugal: un enjeu revolutionnaire pour l'Europe”. CEDITIM, brochure nr. 35-36, Paris, Mai 1975, s. 50

Arbetarna krävde en löneförhöjning på ca 300 kronor i månaden för alla. För att sätta kraft bakom sina krav började de den 20 maj att minska produktionstakten. Den 30 maj stängde ägaren företaget och flyttade till Frankrike. Arbetarna svarade med att ockupera fabriken och återuppta produktionen. De valde en produktionskommission och en strejkkommission – båda två avsättbara. De delade upp sig i produktionsavdelningar och försäljningsavdelningar som for runt i landet med lastbilar och sålde de framställda plaggen. De gav också ut en strejktidning som spreds över hela landet. Den ständiga kontakten med befolkningen och den utbredda kunskapen om deras problem gav de kämpande arbetarna ny luft under vingarna.

I slutet av augusti kom det emellertid till nya sammanstötningar. Med arbetsministrarnas medgivande och med stöd av inrikesministern och GNRs (Republikanska Nationalgardet) polistrupper trängde på natten den 24 augusti en med pistoler, tårgas och batonger beväpnad kommandostyrka bestående av 15 fransmän in i fabriken och började utrymma den.

Kl. 19 började befolkningen i Montijo strömma in i fabriken. Fransmännen barrikerade sig på kontoret. Då grep armén in, utrymde företaget och häktade fransmännen som dock åter frigavs efter några dagar. Arbetarna krävde att företaget skulle förstatligas – men förgäves. Av ekonomiska skäl blev de tvungna att slå igen företaget.

Fram till september ägde ytterligare några betydande strejker rum: först postarbetarnas strejk från den 18-20 juli vilken var den första nationella strejken, sedan strejkerna vid flygbolaget TAP, tidningen Journal de Comercio, vid Lisnave, Timex och Effacec Inel. Inte desto mindre gjorde under hösten en lätt ”kamptrötthet” sig märkbar. Den kunde övervinnas först i december.

Ett väsentligt inflytande härvidlag hade PCP:s demobiliseringskampanj. Under de stora strejkerna under sommaren slöt PCP helt upp bredvid regeringens repressiva krafter. De använde sig av de mest skiftande metoder för att undertrycka kampen – skrämselfpropaganda, förtal, hot och angivelser. PCP riktade mer sitt intresse mot att erhålla funktionärsposter i fackföreningarna och de lokala myndigheterna än att driva kampen i fabriken vidare. För att inte förlora sin ställning i regeringen anklagade de de strejkande arbetarna för att spela reaktionen i händerna.

Den 4 september 1974 förkunnade de i en kommuniké att ”objektivt har arbetarna på Journal de Comercio och de andra tidningarna som av solidaritetsskäl vill delta i strejken förvandlat sig till reaktionens och fascismens verktyg! Kamrater, man måste djärvt säga: Nej till solidaritetsaktioner som tar formen av strejker”.³

PCP gick i denna fas t o m så långt att de stödde anti-strejklagen av den 27 augusti – en av de mest reaktionära antistrejklagarna i Europa. Enligt denna lag var det t ex tillåtet att svartlista strejkande och förbjuda spontana strejker.

Andra fasen: från 28 september till den 11 mars 1975

Efter reaktionens första misslyckade kuppöversök går arbetarrörelsen in i en ny radikaliseringsfas, som blir tydlig framför allt fr o m december 1974. Arbetarna fick nu kännning av den utveckling som statistikerna på ekonomiministeriet upptäckte först i maj 1975: Att de kraftiga löneökningarna från maj 1974 till årsskiftet (nominellt 25-28%) så när som på en eller två procent hade ätit upp av prisstegringarna. I slutet av 1974 kände sig arbetarna lurade på konfekten från den 29 april. Men deras självmedvetande hade genom händelserna den 28 september blivit enormt mycket starkare och med hjälp av sina självständiga organ försökte nu arbetarna vinna det som de förgäves förväntat sig av MFA-regeringen.

³ CEDITIM, ibid. s. 44

Under den föregående fasen hade demokratiskt valda och kontrollerade arbetarkommisioner bildats, framför allt på de företag som genomfört strejker också efter maj 1974. I de andra företagen hade kommissionerna för det mesta bildats spontant av de avancerade arbetarna. Dessa kommissioner hade många gånger förblivit isolerade då de inte lyckats dra in en majoritet av arbetarna i kampen. Nu däremot sammankallades i många fabriker stormöten där delegater till kommissionerna väljs. De är ansvariga inför stormötet och avsättbara av detta.

I denna fas framträder också tydligt den olikartade utvecklingen av arbetarkommisionerna. En del bryter snabbt med den reformistiska praktiken, som exempelvis några kommissioner inom den kemiska industrin, vid TAP och Lisnave. Ofta kommer de under inflytande av maoisterna (UDP, OCMLP, MRPP), centristerna (MES) eller ultravänstern (PRP, LUAR). Till en början framträder detta arbetaravantgarde i Lissabon, Almada och Setubal. Först senare växer det också fram i Porto och andra industristäder. Då detta avantgarde saknar en klar uppfattning lyckas emellertid många gånger PCP vinna tillbaka en del av sitt inflytande. Så skedde vid Lisnave efter den 11 mars då företrädarna för den extrema vänstern inte återvaldes.

Andra kommissioner utvecklade en praxis av medbestämmande (framför allt i små- och mellanstora företag), andra åter tog sig an funktionen av en fackföreningskommission.

Tredje fasen: från den 11 mars 1975

Mobiliseringen mot den andra misslyckade kuppen den 11 mars betydde ett nytt språng framåt för arbetarklassens medvetande och organisering, ty den klargjorde för breda skikt vilket hot det är för den revolutionära processen att kapitalet är i händerna på de privata företagen. Bankutdrag avslöjade monopolkapitalets stöd till kuppmaakarna.

Det var de anställda vid bankerna och försäkringsbolagen som tog initiativet och krävde förstatligande. Bankerna Espirito Santo, Totta e Acores Pinto Maoyor, Portugues do Atlantico, Borges e Irmao, Banco Nacional Ultramarino (BNU), Fonecas e Burnay gick i spetsen för vågen av förstatliganden. I dess kölvatten följde el- och oljeföretagen, de kemiska företagen, transportväsendet, järnvägarna och sjöfarten, flygbolaget TAP och Sidurgia Nacional – landets största stålproducent. Under arbetarnas tryck nationaliserades på så sätt ungefär 60% av industrin.

PCP stödde förstatligandena då de motsvarade partiets antimonopolistiska program, även om de snart gick utöver detta. PCP:s mål är att centralisera krediterna och neutralisera de stora monopolen för att kunna understödja de små och mellanstora företagen, vilka räknas till den gynnade partnern vid det ”nationella återuppbygget”. Detta perspektiv, som i PCP:s program medför nationaliseringar, visar att förstatliganden i sig inte är revolutionära. De utvecklar en revolutionär dynamik först då arbetarna är medvetna om att det kapitalistiska produktions-sättet, produktionsanarkin, kommer att leva kvar i de nationaliserade företagen såvida de inte ställs under deras, arbetarnas, kontroll. För att på ett verksamt sätt kunna inskrida mot avskedanden, kapitalflykt, investeringsstopp, varulagring och understöd till de reaktionära krafterna från arbetsgivarnas sida, är det nödvändigt att arbetarna tillskansar sig en noggrann kontroll över bokföringen, varulagret och över produktionen.⁴ Två exempel:

Företagsledningen vid Lisnavevarvet hade under fascismen fastlagt en plan för investeringar i Brasilien. Om den gick i verket betydde det oundvikligen avskedanden vid de portugisiska varven. Efter den 25 april förhindrade arbetarkommisionen tillsammans med arbetarkommisionen på Bank Totta e Acores att planen gick i verkställighet och bestämde att kapitalet istället skulle användas till att skapa arbetstillfällen i Portugal.

⁴ Ur *Expresso* den 9/8-75.

De anställda vid flygbolaget TAP upptäckte att de tog emot varor från England som lika gärna kunde framställas i Portugal. De satte sig därför i förbindelse med arbetarkommissionen i en fabrik som kunde producera motsvarande vara.

Med arbetarkontrollens införande nådde arbetarnas självorganisering en kvalitativt högre nivå. De första månaderna efter den 25 april hade arbetarkommissionerna i första hand försvarat arbetarklassens omedelbara intressen. Nu blev de tvungna att på grund av händelsernas utveckling direkt gripa in i företagets och statens bestämmanderätt. Detta var bara möjligt genom en ny organisationsprincip, enligt vilken det största möjliga antalet arbetare deltog i utövandet av kontrollen. Principen om arbetardemokrati blev en grundfråga för om produktionens omorganisering skulle lyckas eller ej. Arbetarnas organisationsformer blev därför centrala i diskussionen. Enbart vid Lisnave finns det tre olika projekt:

.. Rådet för arbetarnas försvar (CDT)

2. Det revolutionära arbetar- och soldatrådet (CRTSM); utropat av PRP-BR.

3. Ett projekt av UDP

Av dessa tre projekt är det bara det första som är i full funktion.

Rådet för arbetarnas försvar (CDT) består av 20 arbetare som valts på stormöten på sina respektive avdelningar. Tillsammans med andra arbetare, som också är valda på stormöten, bildar de dessutom olika underkommissioner:

- den tekniska kommissionen, som satt som sitt mål att i samverkan med det nationella projektet omstrukturera hela industribranschen.
- informationskommissionen
- skolningskommissionen
- saneringskommissionen.

För att göra produktionskontrollen verkligt fungerande väljs inom varje arbetssektor ett kontrollråd (allt som allt 10 st.). Dessa står i nära förbindelse med varandra och med centrala CDT såväl som med representanter för regeringen. Kontrollrådets uppgift är att kontrollera företagets ekonomiska och sociala aktivitet. Det betyder fullständig kontroll över finanserna, avskaffande av affärshemligheten.

Den 14 juli lade CDT fram ett dokument i vilket det slog fast sina två huvuduppgifter:

1. Arbetarna måste ha ledningen i fabrikena, makten på landsbygden och överta ledningen för hela samhället. Därför föreslår CDT:

a) att en planerings- och kontrollkommission grundas för hela varvsindustrin. För att neutralisera grunden för den kapitalistiska ackumulationen, föreslår vi att en nationell kommission bildas bestående av delegerade arbetare från samtliga industrier. Denna kommission måste ha makt att i nationell skala utarbета och samordna en politik för varvsindustrin.

b) En nationell kontrollkommission för samtliga företag som tillhör CUF-koncernen. (CUF var delägare av Lisnave.)

c) En nationell kontrollkommission för hela den portugisiska industrin.

2. En grundläggande omvandling av varvsindustrin. Det betyder att produktionen skall regleras efter den arbetande befolkningens behov och inte efter profitprincipen. Arbetarna skall bestämma vad, hur, när och för vem de skall producera. Detta kan bara ske när kampen i

fabrikerna sammanlänkas med den allmänna kampen mot kapitalismen och imperialismen. Det får inte finnas någon ekonomisk kamp som inte tjänar revolutionens politiska mål.⁵

De revolutionära arbetar- och soldatråden (CRTSM). CRTSM i Marinha Grande bildades den 11 mars efter förebild av det första arbetar- och soldatrådet, vilket utropades som en självständig och icke-partibunden front mot reaktionen. CRTSM var inte tänkt att ersätta CDT utan att komplettera det. I dess andra manifest angavs CRTSM:s mål till att erövra makten på det ekonomiska, politiska och militära området, ty ”man utövar verkligen inte kontroll över ett företag om man inte löser frågan hur makten ska utövas av arbetarna”. Det är denna tanke som ligger till grund för bildandet av två strukturer som inte ingår i CDT: de politiska och militära kontrollråden. Till skillnad från CDT så skall, genom dessa råd, styrelsens bestämmanderätt inskränkas hårdare.

- Det politiska kontrollrådets uppgifter är att utifrån en klass-ståndpunkt och på ett osekteristiskt sätt diskutera samtliga politiska problem som angår arbetarna, samt att politiskt analysera de handlingar som utförs av råden och kommissionerna.
- Det militära kontrollrådet är det instrument med vilket arbetarnas landvinningar skall försvaras och maktövertagandet förverkligas. Dessa miliser skall kontrolleras av arbetare och soldater samt bilda basen för folkarmén. Den roll dessa miliser spelar beror för vissa företag på den betydelse deras fabrik har för den nationella ekonomin, för andra på nödvändigheten att militärt försvara befolkningen.

CRTSM:s struktur: På ett stormöte väljer arbetarna rådsförsamlingen. De väljer likaså underkommissioner för det ekonomiska, politiska och militära områdena, inom vilka de tre kontrollkommissionerna bildas. Dessa kontrollerar de tre ”sekretariaten för den ekonomiska, politiska och militära makten”, vilka väljs av rådsförsamlingen och är de samordnande och verkställande organen. Tillsammans bildar de rådssekretariatet. Rådsförsamlingen och rådssekretariatet har kontakt med interna såväl som utomstående institutioner (styrelsen, stadsförvaltningen). CRTSM gör anspråk på att dra in ett större antal arbetare i maktutövandet och kontrollen än vad CDT är förmöget till.

Den tredje varianten av de vid Lisnave företrädde självorganisationsformerna initierades av UDP. Den medförde endast en smärre modifiering av CDT genom att man bildade baskommissioner med kontrollfunktioner samt lokala folkförsamlingar. Av CRTSM anklagades de för att inte bilda någon organisation som gjorde det möjligt för arbetarna att överta och utöva makten.

Tre faror för projektet med arbetarkontroll

1. De reformistiska krafterna, PCP och Socialistpartiet, försökte utnyttja principen om arbetarkontroll till att driva upp arbetsansträngningarna. Med paroller som ”bygg socialismen i arbetet” försökte de vinna arbetarna för ”slaget om produktionen” genom vilket man skulle närma sig socialismen. Den 12 juni offentliggjorde PCP:s politiska kommission en förklaring i vilken den uttalade detta särskilt tydligt: ”Slaget om produktionen kommer inte att vinnas med ord.... utan genom den organisatoriska dugligheten, den revolutionära disciplinen, den revolutionära kreativiteten och genom de revolutionära offren”. I vems fickor som arbetarnas offer hamnar så länge kapitalisterna besitter förfoganderätten över industrin och staten förblev dock en obesvarad fråga. Parollen om ”slaget över produktionen” måste snart överges, då endast en obetydlig del av arbetarna efterkom deras uppmaning.

2. Ytterligare en fara består däri, att arbetarkontrollen under ledning av de reformistiska krafterna länkas in på självförvaltnings- eller medbestämmandeprincipens banor. Om

⁵ Ur *Revolucao*, PRP/BRs veckotidning, nr. 46, den 1/8 -75

arbetarna på det sättet övertar ansvaret för sitt eget företag förlorar de sin självständighet – dvs de underordnar sina egna intressen under det enskilda företagens. Ett exempel härpå utgör försäkringsbolaget Garantia Funchalense där en representant för företagsägaren deltar i den tillsatta styrelsekommissionen.

3. Den tredje illusionen, vilken understöds av Socialistpartiet, består i antagandet att det genom arbetarkontrollen och självförvaltningen skulle vara möjligt att skapa nya produktionsförhållanden i de nationaliserade företagen, innan den politiska makten i sin helhet övertagits av arbetarklassen.

I kampen mot dessa illusioner fyller arbetarkontrollen en dubbel och mycket viktig pedagogisk funktion. Å ena sidan kan man i praktiken visa att arbetarkontrollen faktiskt inte är möjlig förrän i en revolutionär period, en period av dubbelmakt, ty först då, då bourgeoisin redan förlorat viktiga områden, kan dess motstånd neutraliseras och den tvingas till att överge en del av sin bestämmanderätt.

Å andra sidan måste exemplariska aktioner genomföras redan under den förrevolutionära perioden, ty den stora massan av arbetare utvecklar inte sitt medvetande genom allmän propaganda, utan endast genom det praktiska exemplet.

Logiken i kraven på arbetarkontroll består i att de utgör en förbindelselänk mellan arbetarnas omedelbara intressen och frågan om arbetarklassens makt. Arbetarnas medvetande utvecklas genom att de i kampen för sina omedelbara intressen i praktiken ifrågasätter företagarens makt. Det är klart, att denna process inte genomförs plötsligt för alla arbetare från den ena dagen till den andra. Den förutsätter att den mest medvetna delen av klassen tidigare samlat praktiska erfarenheter i utövandet av arbetarkontrollen.⁶

När arbetarkommissionerna kommer i konflikt med statsapparaten erfar de att arbetarkontrollen endast är möjlig: under förutsättning att styrkeförhållandena mellan klasserna förändras. Endast med hjälp av våld – i så motto att de erövrar all bestämmanderätt över produktionsmedlen – kan arbetarna påtvinga borgarklassen sin kontroll.

En allmän arbetarkontroll kan alltså bara motsvaras av en proletär offensiv som upprättar dubbelmakten. Det betyder, att arbetarkontrollen endast kan konsolideras genom organisatoriska förankringar – genom att samordningen och centraliseringen av självorganiseringens former alltid drivs vidare.

Samordningen av arbetarkommissionerna

Vid utövandet av arbetarkontrollen uppstår dagligen behovet av en samordning med arbetarkommissioner i andra företag. De enskilda kommissionernas trånga gränser bevisar att de ekonomiska problemen inte kan lösas inom ramen för de enskilda företagen.

Så fastslog t ex fackföreningskommissionen vid en pappersfabrik i Santarem, att den cellulosaförädlade industrin inte längre levererade tillräckligt med råmateriel, trots att den samtidigt sålde 8 % av sin produktion i utlandet. Kommissionen vädjade då till solidariteten hos arbetarna vid en cellulosaförädlade fabrik och uppmanade dem att bilda en kommission för att kontrollera produktionen och företaget.

Ett annat exempel på hur medvetandet utvecklas genom praktisk erfarenhet finner vi hos de bankanställda. För att kunna förhindra företagarnas kapitalflykt måste bankkommissionerna upprätta ett nära samarbete med fabrikskommissionerna. En kontroll av kontoutdragen vore ju meningslös om den isolerades från en kontroll av den verklighet som döljer sig bakom siffrorna. Det är bara fabriksarbetarna som känner varulagrets verkliga storlek, varornas reella

⁶ Jmf *Controle Operaio*, E. Mandel. Edicao da LCI s. 2

värde. Det är bara de som t ex kan avgöra om de i bokföringen upptagna nyanskaffningarna är äkta, eller om de gamla maskinerna endast har reparerats för att på så sätt föra ut icke bokfört kapital till utlandet.

Arbetarkommissionerna inom några industrigrenar är sedan en tid redan samordnade. Förutom inom den cellulosaförädlade industrin (Sotel, Celnorte, Celtejo) finns en samordning mellan nio företag inom den tunga metallindustrin – bl a deltar Lisnave, Cometna och Sorefame. Denna samordning legaliserades den 27 juli. De nio arbetarkommissionerna framställde en gemensam produktionsplan enligt vilken produktionen för samtliga nio företag skulle struktureras om på ett enhetligt sätt. Därigenom har man undvikit att arbetarna i en fabrik har behövt avskedas medan övriga fabriker har haft extraskift.

Parallellt med denna samordning finns det en kommission för små och mellanstora företag, med vilken storföretagens samordningskommission samarbetar.

En regional och nationell samordning av alla kommissioner är tydligen mycket svår att uppnå. Arbetarna hyser, inte minst på grund av sina erfarenheter av Intersindical, ett ganska stort misstroende mot centralisering och mot partierna, som de förknippar med byråkratism och manipulation. Nationella samordningskongresser och -strukturer har hittills alltid samman kallats och dominerats av den ena eller andra politiska organisationen. Därför har de självständiga organen inte kunnat känna igen sig i dessa strukturer, utan i stället fjärrat sig från dem.

Redan i september lät en samordningsstruktur för olika industrigrenar, Interempresas, höra talas om sig. Den deltog i organiserandet av demonstrationerna den 28/9 och den 7/2 mot avskedanden resp. mot NATO. Den stod under starkt maoistiskt inflytande. Dess sekterism och bristande klarsyn hindrade den från att ge ett adekvat svar på kuppörsöket den 11 mars. Den förföll till passivitet, och splittrades kort därefter upp i den obetydliga Interempresas, som i fortsättningen stött under inflytande av OCMLP (FEC) och CMLP, samt i Intercomisiones som är influerad av UDP, MES, och MRPP⁷. Intercomisiones provisoriska sekretariat förberedde inför den 27-28 september en kongress till vilken man försökte integrera reformistiska kommissioner och kommissioner från andra regioner.

De av PRP/BR stödda Revolutionära Arbetarråden lyckades med sin 2:a nationella kongress den 2-3 augusti få till stånd en snävare samordning med representanter från ca 50 fabriksråd och 20 soldatråd. På dagordningen stod en rapport från nationella sekretariatet, en analys av den politiska, ekonomiska och militära situationen, arbetarklassens organisationsformer för maktövertagandet, proletariats diktatur, arbetarråden och partierna, rådets samordning samt de omedelbara uppgifterna.⁸

Bostadskommissionerna

En viktig händelse i den revolutionära processen i Portugal är kampen inom reproduktionens område. Den starka radikaliserings inom detta område har sina rötter i en typisk företeelse hos en av andra länder beroende stat. På grund av den ojämna ekonomiska utvecklingen av landets olika delar (vilket hänger samman med strävan att tillgodose det utländska kapitalets behov) framträder en stark skillnad mellan land och stad. Landsbygdsbefolkningens breda massor blir fattigare. Resultatet blir en omfattande flykt till städerna. I städerna är emellertid den svaga portugisiska bourgeoisin vare sig villig eller förmögen att skapa de nödvändiga infrastrukturerna.

⁷ Ur *Documentos Sociologia e Critica* nr. 32, s. 13 (Dokument från LCI)

⁸ *A Capital* den 4 augusti 1975, s. 9

Efter den 25 april tog därför kraven på människovärdigare bostäder och bättre hygieniska förhållanden sig snart organisatorisk gestalt i form av bostadskommissioner. Regeringen lanserade ett projekt (S.A.A.L.) enligt vilket bostäder skulle byggas för de av staten understödda bostadsföreningarna. Genom att försöka dra in stadsdelarnas invånare i förvaltningen av eländet försökte staten bromsa befolkningens egen mobilisering. Som svar härpå uppstod emellertid, med början ungefär i juli 1974, bostadskommissioner. Ofta har de bara formen av aktionskommittéer, men under vänsterns inflytande har rörelsen erhållit en organisatorisk fasthet och blivit alltmer utbredd.

Hur bildades kommissionerna? I allmänna församlingar i stadsdelarna valdes en kommission på 10 – 20 medlemmar. Under kampens gång utvidgades den för det mesta och bildade underkommissioner. Reaktionära medlemmar gick för det mesta ur automatiskt: Då de inte hörde till de som handlade, förlorade de raskt i trovärdighet och tappade sitt inflytande.

... exemplet med en husockupation

I Calcada da Ajuda ockuperade aktivister ur befolkningen i en av Lissabons fattigare stadsdelar den 9 mars 1975 en stor villa. Omedelbart efter ockupationen ställde man ihop möblerna och samtliga privata föremål för att lämna över dem till ägaren. I källaren hittade man t o ni gamla tyska Hitleretrogna tidskrifter från 1935! Man kallade in en allmän folkförsamling för att organisera ockupationen och för att välja en ockupationskommission. Många kvinnor deltog, gamla, unga., utarbetade ansikten och händer, med barnen på armen.

De första som störde församlingen var militärpolisen från den intilliggande kasernen. Soldaterna bekymrade sig om trädgården som höll på att omvandlas till lekplats för barnen. Den andre som störde var husägaren som plötsligt dök upp. Han jagades bort. Man diskuterade häftigt. Vad skulle man göra med huset? Skulle det bara bli en barnkrubba, eller skulle det också bidra till befolkningens politiska fortbildning genom att huset användes som kontaktcentrum för de omkringliggande fabrikerna och genom att en stadsdelstidning producerades? Det sistnämnda förslaget gick igenom.

Skulle huset vara självförvaltande eller skulle det underställas stadsdelsförvaltningen? Det första förslaget vann och en kommission valdes som genast började notera de närvarande invånarnas yrken för att kunna använda dem i skötseln av barnkrubban.⁹

På liknande sätt upplever alltfler invånare hur livet i de enskilda stadsdelarna genom de gemensamma initiativen gestaltar sig efter helt nya principer. De enskilda familjernas isolering bryts och relationerna mellan invånarna blir mänskligare och mer solidariska. Gemensamt för människorna är kampen för en människovärdigare bostadsmiljö. Man övertar kontrollen över de hygieniska förhållandena och man organiserar teaterföreställningar och andra kulturella evenemang.

Liksom i fabrikerna finns också här faran att arbetet övergår till ett ansvarstagande för regeringens inkompetens i dessa frågor. Denna fara var en bostadskommission i Setubal medveten om. När de satte igång att bygga om en sedan länge förfallen gata, så krävde de att bli avlönade av staten.

Bostadskommissionernas samordning

Bostadskommissionernas samordning på stadsnivå har tagit sin början i Porto. Den 5 april ägde det första mötet rum på vilket c:a 1 000 delegater som representerade 40 000 invånare deltog. Härda motsättningar hade övertygat invånarna om nödvändigheten av ett sådant arbete.

⁹ Rouge, nr. 298

Veckorna före hade man kämpat mot Socialistpartiet som gått emot deras krav i stadens styrelse. Inte heller PCP ställde, med hänsyn till sina förhållanden till de lokala myndigheterna, upp bakom invånarnas intressen. I några stadsdelar ägde fysiska sammanstötningar rum mellan stadens förtroendemän och arbetarkommissionen. Kommissionen krävde i det läget att ett möte för samtliga kommissioner skulle inkallas två dagar senare. Så skedde också och 1 000 deltagare mobiliserades. Deras krav var:

- inga hyror för dåliga hus
- de nationaliserade bankerna skall ge krediter för byggandet av bättre bostäder
- expropriation av marken som förvaltas av kommissionerna
- utrensning ur stadsförvaltningen av tidigare fascister
- legalisering av ockupationer av obebodda hus

Efter den 5 april ägde i Porto regelbundet samordningsmöten mellan bostadskommissionerna rum. Varje kommission var representerad med två delegater. I några fall framkom klart genom bostadskommissionens praktik nödvändigheten av en samordning med arbetarkommissionerna. Så t ex tog man tillsammans med kommissionerna inom byggnadssektorn initiativ till lokala projekt. Under sommarmånaderna 1975 tilltog därför tendensen till upprättande av samarbetsorgan. Publicerandet av MFA:s ”ledningsdokument” den 8 juli utgjorde en viktig impuls. Detta dokument erkände och gynnade bildandet av den arbetande befolkningens självorganisering (arbetarkommissioner, bostadskommissioner, folkförsamlingar). Samtidigt eftersträvade MFA att integrera dessa i den borgerliga statsapparaten. Dessa båda aspekter bildar tillsammans den motsägelsefulla karaktären hos MFA:s initiativ.

Folkförsamlingarna

I folkförsamlingarna deltar samtliga bostads- och arbetarkommissioner inom en stadsdel såväl som delegater från den ”militära enhetsförsamlingen” (ADU) som är stationerad där. De mest betydelsefulla folkförsamlingarna i Lissabon är de i Olivais, Galinherias och Pontinha.

... exemplet Pontinha

Grundningsmötet ägde rum den 4 juli inom regementet RE 1:s kaserner. Närvarande var regementet ADU samt 45 arbetar- och bostadskommissioner. Kl 9 på morgonen dök delegaterna upp. De kontrollerades av det provisoriska sekretariatet och fick ett bevis på sin rösträtt (varje arbetar- och bostadskommitté ägde en röst var). Dagordningen förbereddes av de partier som var representerade: en diskussion om stadgarna stod högst upp. Till presidiet valdes ADU-representanten samt två representanter var för arbetar- och bondekommissionerna. Hela dagen diskuterade man i olika arbetsgrupper för att sedan presentera sina slutsatser på ett gemensamt möte. Heta debatter utspann sig: Bör bara bostadskommissioner från de fattiga delarna ha rösträtt? Kommissionerna från de rikare områdena företräder ju inte den arbetande befolkningens intressen utan är bara sysselsatta med att organisera fester! Deras inflytande betraktades emellertid som ofarligt. Som exempel nämnde man Olivais, där en PPD- och CDS-kontrollerad kommission hade uttalat sig emot att inrätta en lekskola i ett tomt hus. Kommissionen hade inte kunnat driva igenom sin vilja i bostadsförsamlingen, utan ockupationen genomfördes av ca 400 män och kvinnor.

Hur ska man reglera fackföreningens och stadsförvaltningens deltagande i folkförsamlingen? De äger rätt att delta, men har ingen rösträtt.

En strid uppstod mellan representanter för maoistiska grupper och den revolutionära vänstern, som ville ge fabrikskommissionerna högre rösträtt än bostadskommissionerna, på grund av deras större politiska betydelse. Diskussionen gick vidare. Skarp kritik riktades mot MDP därför att desamma dag sammankallat ett möte för arbetar- och bondekommissionerna i syfte

att bojkotta folkförsamlingen. Detta initiativ klargjorde PCP:s motsägelsefulla hållning visavi de folkliga maktorganen – Poder Popular. Å ena sidan betraktar man dem med en viss reservation, å andra sidan är man tvungen att arbeta i dem för att inte förlora sitt inflytande.¹⁰

Folkförsamlingarna – embryot till en framtida dubbelmakt – koncentrerar i sig några av de starkaste motsättningarna i den nuvarande utvecklingen i Portugal. Å ena sidan uttrycker de massornas vilja och ifrågasätter statsapparaten maktbefogenheter. Å andra sidan uppstår de inom byråkratins kanaler, delvis till och med under diskret kontroll av MFA (Amadora).

I detta sammanhang får kravet på oberoende från MFA och de politiska partierna samt kravet på en generalisering och nationell centralisering av församlingarna en viktig betydelse. Endast genom en sådan centralisering kan ett instrument skapas som möjliggör en total konfrontation med den borgerliga statsapparaten. För att garantera att den revolutionära processen utvecklas i riktning mot en generalisering och centralisering av de arbetande massornas självorganisering och för att ge dem ett globalt perspektiv, reser LCI – Fjärde Internationalens broderorganisation – övergångsparollen ”För En Nationell Folkförsamling”.

Proletariatets beväpning

Efter det misslyckade kuppörsöket den 11 mars insåg stora delar av arbetaravantgardet nödvändigheten av en beväpning. Under själva kuppdagen hade MFA i vissa stadsdelar delat ut vapen för självförsvar, men dessa vapen samlade man sedan in igen. Den 19 maj 1975 diskuterade man i MFA-församlingen två projekt:

- Kommittéer till försvar av revolutionen (CDR)
- Revolutionära arbetar- och soldatråd (CRTSM)

De första utgår framför allt från den kubanska modellen och initierades av PCP. CDR skulle vara hemliga strukturer som inte står under arbetar- och bondekommissionernas kontroll. I MFA-församlingen framfördes följande kritik mot dem: ”Denna organisationsform är inspirerad av några partier ur den traditionella vänstern, vilka har för avsikt att förringa betydelsen av arbetarnas och soldaternas revolutionära råd, de råd som i stor utsträckning redan upprättat sin egen struktur. CDR är underkastad partiernas kontroll och manipulation.”¹¹ På MFA:s delegatsförsamling i juni föreslogs att man skulle bilda ”Kommittéer för det nationella återuppbygget” (CRN) – en kombination av CDR och CRTSM – för att dessa som bas kunna lösa den ekonomiska krisen under mottot ”slaget om produktionen”. Detta projekt motsvarar strategin att på fredlig väg bygga socialismen.¹²

I motsats till detta framhåller LCI arbetarorganisationernas självständighet gentemot statsapparaten och MFA. Försvaret av denna självständighet får inte vara avhängigt av en aldrig så ”progressiv” kraft.

LCI föreslår bildandet av beväpnade övervaknings- och självförsvarskommittéer. Dessa ska utses av arbetar- och bostadskommissionerna, vars förtroende de alltså måste ha. Där en folkförsamling finns ska de underställas denna. Den militära utbildningen ska erhållas i samarbete med de revolutionära soldaterna och officerarna. Kommissionerna skall ha följande funktioner:

- revolutionär övervakning av de reaktionära bandens samtliga aktiviteter.
- ge hjälp och understöd åt all arbetarkamp, speciellt vid ockupationer av hus och storgods.

¹⁰ *A Capital* 6 juli 1975

¹¹ *Was tun*, nr. 79, 26 juni 1975, s. 6

¹² *Manifesto* (Lissabon) 3-17 juli 1975, s. 29

- ge militära övningar åt alla arbetare i syfte att upprätta reservgrupper, vilka ständigt ska finnas i beredskap.
- anskaffa vapen
- upprätta en försvarsplan för området. Förbereda försvar mot ett ev. angrepp så att strategiska punkter kan besättas samt produktion och transport snabbt stoppas.

Självförsvarsorganen har alltså en defensiv karaktär. Deras huvuduppgift är att försvara utvecklingen av arbetarnas självorganisering. Därigenom utgör de samtidigt en del av proletariatets offensiv för att erövra makten.

Vid en bestämd nivå av utvecklingen måste självförsvarsorganen upprätta arbetar- och bonde-miliser. Av den anledningen kan de inte vara hemliga som CDR eller likt CRTSM huvudsakligen existera med stöd av avantgardet. De måste uppnå det som CRTSM genom sin ultravänsteristiska politik misslyckats med; att fylla igen graven mellan avantgardet och arbetar-massorna.

För att arbetarmiliserna skall kunna existera och kämpa måste de ha stöd av de breda arbetar-massorna. Därför är det en trängande nödvändighet att de underordnas dubbelmaktens organ. De första cellerna av den framtida proletära armén måste vara sammanbunden med de första cellerna av den framtida arbetarstaten.

När frågan om maktövertagandet ställs för arbetarklassen, måste arbetarna under ledning av folkförsamlingarna och andra former av självorganisering genast ge ett militärt svar. Det gäller att utnyttja existensen av arméenheter som redan från början ställt sig på revolutionens sida, för att genom deras insats dra till sig ytterligare grupper av revolutionära soldater och officerare och krossa bourgeoisins makt.

September 1975

Ur *Fjärde Internationalen* 1/76:

Portugal, socialdemokratin och den svenska revolutionen

av *Lars Fredriksson*

Utvecklingen sedan april 1974 i Portugal, liksom utvecklingen på hela den iberiska halvön, bekräftar på ett dramatiskt sätt den bärande tesen i den politiska resolution som antogs vid Fjärde Internationalens 10:e världskongress: Efter att i drygt 20 år haft sitt centrum i de koloniala och halvkoloniala länderna har världsrevolutionen också fått ett uppsving i de imperialistiska staterna. Från att ha varit relativt väl integrerad i olika klassarbetsformer under efterkrigstiden har arbetarkampen i Europa utvecklats i allt snabbare takt sedan 60-talets slut. I ett flertal av Europas länder står idag förrevolutionära kriser på dagordningen.

Efter den kinesiska revolutionen upplevde vi revolutionära situationer och explosiva strider i en rad imperialistiskt dominerade länder: Korea, Algeriet, Kuba, Vietnam...

Klasstriderna i dessa länder tog sig formen av ett befrielsekrig, som en kamp mellan befrielsestyrkor och imperialistiska inkräktare. Kampen ställde därför inte ohöljt frågorna i klassmässiga termer, dvs som en kamp mellan socialism och kapitalism. Klassinnehållet i vietnamesernas befrielsekamp var t ex under en lång period inte uppenbar för många av dem som solidariserade sig med deras kamp. Också FNL/PRR var mycket försiktiga och lade utåt sett oftast inga klassmässiga synpunkter på sin kamp, något som den svenska solidaritetsrörelsen – DFFG – gjorde en dygd av. De som här i Sverige talade om socialism i Vietnam – t ex trotskisterna – försökte DFFG till och med utestänga från solidaritetsarbetet trots att också de ansåg att det breda solidaritetsarbetet måste ske utifrån paroller som inte krävde ett ställningstagande för socialismen. I dag finns det dock ingen som tvivlar på vad vietnamesernas kamp hela tiden ytterst har gällt: För en förening med DRV; för ett socialistiskt Vietnam.

Vår solidaritet med kampen i de imperialistiskt dominerade länderna hade under denna period liksom idag en speciell betydelse. Vietnamesernas kamp var för oss ett heroiskt bevis på möjligheten att besegra imperialismen. Men de erfarenheter vi drog av befrielsestyrkornas strider hade en begränsad tillämpbarhet på den svenska klasskampen. Vietnamesernas kamp sågs som ett föredöme utan att dess former tillät oss dra direkta paralleller med situationen i Sverige.

Idag, när en explosiv kamp mot kapitalismen och imperialismen fördjupas också i Europa, med en förrevolutionär kris i Portugal och upptakten till en likartad utveckling i Spanien, Italien och kanske också Frankrike, ställs vi inför en ny situation i minst två avseenden:

För det första kommer solidaritetens omfång såväl som dess former att fördjupas och förnyas. Orsaken härtill är inte bara den geografiska närheten utan också den likartade ekonomiska, sociala och politiska strukturen. Många är de band som gör att det svenska folket och den svenska arbetarklassen noggrant kommer att följa utvecklingen i de sydeuropeiska länderna. Vad gäller Spanien finns också en historisk tradition av solidaritet med den antifascistiska kampen. Den svenska fackföreningsrörelsen uppmanar och kommer i än högre grad att uppmana till solidaritet med klassbröderna i Spanien – om än på ett sympatiskt sätt. De olika svenska arbetarpartierna har eller kommer att finna broderorganisationer i de berörda länderna och här i Sverige mana till ett aktivt stöd för dessa organisationer. Det Socialdemokratiska partiet driver idag en insamling till sin spanska broderorganisation – PSOE – såväl inom partiet som inom fackföreningsrörelsen (att insamlingen rubriceras "För Spaniens folk" visar på SAP:s falska sätt att utveckla solidariteten). Alla partier, inklusive de borgerliga, kommer att tvingas ta ställning till utvecklingen i södra Europa och allt efter den egna ideologin lyfta

fram de förebildliga eller varnande exemplen från dessa länder. Debatten om utvecklingen i Spanien, Italien eller Frankrike kommer att i än högre grad än den gångna sommars diskussioner om Portugal kunna bli en ”politisk fråga” i Sverige. Massmedia kommer att öka sin bevakning och med reportage analyser och sensationsmättade ”glimtar” försöka täcka upp utvecklingen.

Genom existensen av de multinationella företagen kommer informationen om strejker och ockupationer att snabbt sprida sig till arbetarna i Sverige. Därmed kommer frågan om en aktiv klassolidaritet att ställas mer konkret än under t ex den vietnamesiska befrielsekampen. Strejken vid LM i Spanien för en tid sedan och de svenska arbetarnas solidaritet med den är bara ett första exempel. Det nya uppsvinget i den europeiska arbetarkampen öppnar stora möjligheter för en bred och aktiv klassolidaritet och en ökad politisering av den svenska arbetarrörelsen.

För det andra kommer utvecklingen i södra Europa att konkret aktualisera frågan om den revolutionära strategin för kampen i de imperialistiska länderna. Kampen i Spanien Italien och Frankrike utspelar sig, liksom den i Portugal, med samma medverkande som i den svenska klasskampen: en traditionsrik arbetarrörelse med en organiserad fackföreningsrörelse, socialdemokrater, traditionella kommunistpartier och en extremvänster. Kampen i dessa länder kommer att ge upphov till problemställningar som har direkt relevans för den svenska revolutionen och den ställer därför inte bara förnyade krav på vår solidaritet, utan ger oss också en rik erfarenhetskälla att ösa ur för arbetet i Sverige.

Om kampen ute i Europa i dag lägger grunden för en aktiv solidaritet och en nödvändig teoretisk diskussion så kan den i morgon vara den utlösande faktorn för en förrevolutionär eller revolutionär kris i Sverige. Ty det är endast i samband med en revolution i Europa som vi kan föreställa oss en revolutionär kris i Sverige.

Klasskampen i Portugal har öppnat den första ådern i Sydeuropas revolutionära källa. Det är en strid åder och frågan måste ställas: vad i dagens Portugal är viktigt att diskutera och vinna klarhet i? Vad är relevant för den svenska revolutionen?

Vi tänker göra några anmärkningar kring fyra viktiga områden och problem som vi menar på ett slående sätt har illustrerats av den förrevolutionära krisen i Portugal:

1. Arbetarklassens självständighet.
2. Socialdemokratins och arbetarklassens enhet.
3. Regeringsfrågan i den revolutionära strategin.
4. Är det revolutionära masspartiet möjligt?

1. Arbetarklassens självständighet

Detta enkla med avgörande villkor för ett revolutionärt maktövertagande kan konkretiseras: Med självständighet avser vi arbetarklassens politiska och organisatoriska oberoende av borgarklassen; en självständighet som finner sitt organisatoriska uttryck i upprättandet av arbetarklassens egna maktorgan: fabriksråden, bostadskommittéerna, soldatråden, bonderåden och arbetarråden.

Historien har på det mest brutala sätt visat vilka katastrofala nederlag som följt i spåren på en politik som har övergivit denna tanke, för att i stället inleda ett samarbete med borgarklassen: Frankrike -36, Spanien 1936-39, Italien 1945-46, Indonesien 1966-67, Chile -73...

Ett av de mest utmärkande dragen i Portugal har varit den självorganisering som utvecklats bland arbetarna, bönderna och under hösten -75 också bland soldaterna. I en annan artikel i detta nummer gör Julieta Gomez en konkret genomgång av formerna för och utbredningen av denna självorganisering. Låt oss dock peka på några centrala punkter. De arbetar-, bonde- och

bostadskommissioner som idag finns i Portugal har i de flesta fall uppkommit ”spontan” – dvs på arbetarnas och böndernas egna initiativ och utan disciplinerade ingripanden från de olika partierna.

Delvis har detta sin förklaring i den historiskt sett starka anarkosyndikalistiska traditionen inom den portugisiska såväl som spanska arbetarrörelsen – en tradition för vilken rådstanken är central. Den spanska revolutionen 1936 utgör det överväldigande exemplet på hur denna tanke materialiserades på den iberiska halvön.

En av revolutionens oundgängliga grunder är alltid massornas ”spontana” uppbrott från det gamla samhället och sökandet efter nya livsformer. Men spontanism är inte lika med revolution. Spontanismen kan också leda in i en återvändsgränd. Att självorganiseringen inte generaliserats och samordnats i Portugal beror i stor utsträckning på att de olika partierna saknat en förståelse för vad folkmaktsorganen representerade. I stället för att se arbetar- och bostadskommissionerna som potentiella representanter för hela arbetarklassens makt, som en framväxande parallellmakt i förhållande till den borgerliga staten, har partierna haft en tendens att manipulera med dem i egna snäva partiintressen.

MFA insåg som många andra självorganiseringens betydelse och i juli -75 lade de därför fram ett dokument – det s k vägledningsdokumentet – som avsåg att legalisera dessa s k folkmaktsorgan och förse dem med viss befogenheter. Men samtidigt ville dokumentet just frånta organen dess rådsfunktioner. Så skulle exempelvis inte partier få verka inom dess ramar och folkmaktsorganens uppgifter begränsades i huvudsak till lokal nivå. Något förslag om en allmän och centraliserad rådsstruktur innebar inte vägledningsdokumentet. Avsikten var helt enkelt att integrera självorganiseringen i MFA:s maktapparat och förhindra att en parallellmakt utvecklades.

Också Soares såg vilka potentiella möjligheter som fanns gömda i folkmaktsorganen ... och skrämdes av dem. Det portugisiska socialistpartiet existerade inte som en politisk kraft under Caetanoregimen. Dess organiserade närvaro inom arbetarklassen är därför mycket svag. Partiet tillhör dessutom en tradition inom arbetarrörelsen som på det senaste halvseket med ytterst få undantag ägnat frågan om rådsregeringar och självstyre något större intressen (diskussionerna inom det franska socialistpartiet under de senaste två åren utgör ett intressant undantag, som skapat intresse för socialistpartiet hos breda grupper av arbetarmilitanter).

Den portugisiska socialdemokratins strävan har istället hela tiden varit att ”stabilisera” den portugisiska situationen och upprätta en auktoritativ borgerligt demokratisk stat. Soares reaktion på de folkmaktsorgan som utvecklats i Portugal har därför varit direkt reaktionär. De var för honom ett tecken på anarki och upplösning av statens auktoritet – tecken som måste stävjas, även om detta inte kunde ske genom att SP uppmanade till en direkt mobilisering mot självorganiseringen.

Kommunistpartiets – PCP – hållning till folkmaktsorganen har hela tiden varit motsägelsefull. Dess strategiska inriktning på ministerposter och lokala myndigheter har gjort det oförmöget att förstå eller acceptera den revolutionära dynamiken hos dessa organ. Samtidigt har det, för att inte förlora sitt inflytande bland arbetarklassen och för att stärka sina positioner gentemot SP, tvingats till att aktivt arbeta i folkmaktsorganen. Men det har varit ett arbete som kännetecknats av stalinismens sedvanliga egoism och trångsynthet.

Också den revolutionära vänstern har långt ifrån förstått den centrala betydelsen av en enad klassorganisering. Så försökte t ex FUR under dominans av MES och PRP/BR att förvandla soldatorganiseringen SUV till sitt eget instrument (i konkurrens med kommunistpartiets soldatorganisering) istället för att omedelbart se fördelarna med en organisering som tjänade alla soldater.

Trots sina begränsningar och brister har självorganiseringen utgjort styrkan i den portugisiska revolutionen. Vi måste analysera erfarenheterna av den, inklusive dess begränsningar. Och vi måste se den inte bara i relation till det portugisiska samhället utan också i ljuset av vår kunskap om det samhälle vi själva verkar i.

Arbetarrörelsens olika traditioner i olika europeiska länder har medfört att förutsättningarna för framväxten av en rådsrörelse varierar från land till land. Vid en jämförelse mellan Sverige och förhållandena i södra Europa vill vi peka på två skillnader:

För det första den nästan totala frånvaron av en rådstradition inom den svenska arbetarrörelsen. Den svenska arbetarrörelsen kom mycket snabbt att hegemoniseras av socialdemokratien. Dess idétraditioner gick tillbaka till Lasalles ministersocialism och inte till Marx tankar om den revolutionära kommunens uppbyggnad. Endast under exceptionella förhållanden, som under strejkvågen 1917-18 och under inflytande av den ryska oktoberrevolutionen och händelserna på kontinenten, kunde rådstanken överhuvudtaget vinna insteg i den svenska arbetarklassen och då i stympad form: potatisrevolutionen i Västervik, upproret på Seskarö, soldatorniseringsen i Stockholm. Men det fanns ingen stark organiserad del inom arbetarrörelsen som förmådde hålla den traditionen vid liv.

Det nybildade kommunistpartiet saknade en leninistisk tradition och kom mycket snabbt att inränga sig under den framväxande sovjetbyråkratins vingar. Den syndikalistiska traditionen har alltid varit liten (även om den tidvis upplevt en uppgång) inom den svenska arbetarrörelsen. Idag är också den, med undantag av dess vänsterflygel, lika fast förankrad i den borgerliga demokratin som SAP. Under 70-talets strejker har dock vissa centrala element i råds-traditionen blivit aktuella genom att arbetarna valt stor-mötesformen för att knyta samman alla arbetare i kamp i en demokratisk beslutsform. SAP-ledningens hets mot stormötena, nu senast i samband med skogsarbetarstrejken, visar också vilken utmaning de är gentemot den nuvarande byråkratin inom fackföreningarna.

För det andra vill vi peka på skillnaderna vad gäller den fackliga organiseringen – en skillnad som inte saknar samband med den förstnämnda punkten. I såväl Portugal, Spanien, Italien och Frankrike existerar en facklig splittring som vi tror kan gynna uppkomsten av olika typer av kommittéer och råd under den öppna kampen. Också den låga fackliga organisationsgraden i dessa länder kan verka i samma riktning. (Därmed inte sagt att vi är positiva till vare sig facklig splittring eller låg facklig organisering). I Sverige däremot fick fackföreningsrörelsen tidigt en stark ställning – bl a beroende på socialdemokratins hegemoni och den svenska kapitalismens specifika utveckling – vilket resulterade i en enhetligt centraliserad klassorganisation: Landsorganisationen. Idag organiserar LO-kollektivet närmare 2 miljoner arbetare!

Den portugisiska utvecklingen har lärt oss, och sannolikheten är stor att också en förrevolutionär situation i Sverige kommer att lära oss, att råden inte behöver eller kommer att vara rena, obefläckade institutioner, med ett fullständigt demokratiskt funktionssätt i förhållande till alla arbetare. Julieta Gomez visar i sin artikel om självorganiseringen i Portugal hur en mängd olika förslag diskuterats och prövats. Denna slags experiment och variationer kommer naturligtvis också att göra sig gällande under en revolutionär kris i Sverige, och då med utgångspunkt i de förhållanden som är specifika för klasskampen i Sverige. Givet de viktiga skillnaderna mellan förhållandena i Sverige och de sydeuropeiska länderna som vi diskuterat ovan vågar vi kasta fram följande antagande om den svenska självorganiseringens form och uppkomst. Rådsorganiseringen kommer i flera fall och kanske t o m i de flesta fall att ske med utgångspunkt från den fackliga organiseringen och de fackliga strukturerna. Orsakerna till detta är att dagens fackliga organisering (hög organisationsgrad, enhetliga fackliga organisationer) med stor sannolikhet innebär att en kraftigt stegrad arbetarradikalisering i första hand ökar aktiviteten i fackföreningarna och på många håll leder till dramatiska

konfrontationer mellan medlemsmassorna och byråkratin, med stärkta fackföreningar och klubbar som resultat. Oavsett om de senare tvingas lämna de stora fackförbunden eller ej är det sedan just dessa kämpande fackföreningar som tillsammans med olika strejk- och kampkommittéer kommer att utgöra utgångspunkten för en framväxande rådsrörelse. Om och när de olika nivåerna inom SAP/LO-byråkratin kommer att sanktionera, delta eller gå emot denna utveckling kommer att vara beroende av de politiska styrkeförhållandena, både i Sverige och internationellt. Även om fackföreningarnas funktion av att permanent upprätthålla klassens organisering och utgöra en dagligt kämpande organisation, inte kan fullföljas under arbetardemokratins djupaste former p g a det kapitalistiska samhällets hämmande inverkan finns det ingen absolut motsättning mellan en rådsorganisering och en facklig organisering på fabriksnivån. Vi kan därför mycket väl få se fabriksråd som är identiska med eller utses av lokala fackklubbar. Det specifika med rådsorganiseringen är att den uppkommer i en starkt politiserad situation – i en förrevolutionär kris – och bryter igenom de skrankor som den normala fackliga organiseringen alltid bär med sig och anpassats till.

En rådsorganisering förmögen att på hela det politiska fältet utmana den borgerliga statsapparaten måste förutom en organisering på fabriksnivå samordnas och centraliseras på olika geografiska nivåer, i arbetarråd, där också andra samhällsområden – utbildnings- och sjukvårdsinstitutioner, regementen, osv – finns representerade. I detta sammanhang kan det vara lämpligt att påminna om att de svenska fackföreningarna också har skapat en geografisk struktur som skulle kunna spela en viss roll vid bildandet av dessa lokala sovjet; De Fackliga Centralorganisationerna (FCO), som sammansluter alla avdelningar på lokal nivå.

Har vi genom dessa resonemang förfallit till legalism? De svenska fackföreningarna är ju i högre grad än kanske i något annat ”västdemokratiskt” land omgärdat av och innestlat i en lagstiftning som lägger makten i fackbyråkratin händer och omöjliggör en demokratisk organisering. Vi vet att det förhåller sig så. Men varje djupare samhällelig kris med en åtföljande kraftig radikaliserings och kamp leder till att arbetarklassen och andra kämpande rörelser försöker bryta igenom denna reaktionära lagstiftning. I vilken form detta sker kommer att vara beroende av hur styrkeförhållandena inom arbetarrörelsen utvecklas, mellan medlemsbas, lägre fackföreningsfunktionärer och den centrala ledningen, mellan vänster- och högerströmningar inom socialdemokratiet och mellan SAP och den revolutionära vänstern. Det vi gör här är enbart att peka på en av de troligaste och viktigaste formerna för en framtida kraftig arbetarradikaliserings i Sverige: uppkomsten av kämpande fackföreningar och fackklubbar i bred skala, vilka kommer att ta på sig eller stödja uppbygget av fabriks- och arbetarråden. Huruvida denna ”fackliga utgångspunkt” är bra eller dålig är en ointressant fråga som endast kan besvaras av den framtida utvecklingen själv. Det vi gör är att antyda en process som till en början i huvudsak är oberoende av ingripanden från olika revolutionära organisationer. De senare kommer endast ha en marginell positiv eller negativ inverkan på denna utvecklings första fas.

Med sin troliga utgångspunkt i huvudsakligen fackföreningarna riskerar emellertid en framtida rådsrörelse och självorganisering att få en deformerad och byråkratisk karaktär, där, också beroende på svenska förhållanden, behovet av arbetarklassens självständighet och enhet inte förstås på ett klart sätt. Revolutionärernas bästa sätt att motverka detta är att redan från början vara närvarande i den massiva rörelsen av stegrad facklig aktivitet (och inte försöka lansera några ”rena”, ”genuint klasskampsinriktade” kommittéer som organisatoriska alternativ). Ett eventuellt brott med LO-byråkratin eller förbundsbyråkratierna måste antingen föreslås ske i en situation då det kan förstås av en majoritet av de kämpande arbetarna eller då LO-byråkratin efter kamp utestänger arbetarna från LO. Endast med en sådan taktik kan vi bidra till att den ”specifikt svenska” rådsrörelsen blir framgångsrik och utan alltför stora ihålligheter och deformationer.

2. Socialdemokratin och arbetarklassens enhet

Vi skrev tidigare att arbetarklassens självständighet är en nödvändig förutsättning för ett revolutionärt maktövertagande. Ett annat villkor som är lika centralt är arbetarklassens enhet. Den är nödvändig därför att en revolution utan stöd av en majoritet av arbetarklassen är en utopi. Enheten och självständigheten är ömsesidigt beroende av varandra. En ökad enhet i handling mellan arbetarpartierna gynnar självorganiseringens och dubbelmaktsorganens utveckling. En stark självorganisering som drar in allt större arbetargrupper i aktivitet gynnar enheten. Vi måste i själva verket se de utvecklade arbetarråden som den högsta formen av arbetarklassens enhet.

Om vi sade att styrkan i den portugisiska utvecklingen var dess självorganisering, så måste vi säga att en av dess stora brister är splittringen inom arbetarklassen och de otillräckliga försök som gjorts att komma över denna splittring. Framför allt har splittringen gått mellan socialdemokrater och PCP-anhängare, men också mellan dessa två grupper och den yttersta vänstern – främst då de relativt starka grupperna i den revolutionära enhetsfronten FUR.

Splittringen fick sitt mest dramatiska uttryck under sommaren 75 när socialdemokraterna genom sin antikommunistiska propaganda kom att utgöra en samlingspunkt för reaktionen och dess mobiliseringar, vilka tog sig formen av rena pöbelupplopp mot kommunisterna. Den portugisiska socialdemokratin har varit antikommunismen. Denna har dock misskrediterat Soares parti i många arbetares ögon och medfört att partiet under hela perioden efter valet förlorat stöd inom arbetarklassen.

Kommer den svenska socialdemokratin att kunna använda antikommunismen på ett likartat sätt? Kommer antikommunismen att bli en lika stor kraft i den svenska som den portugisiska revolutionen? Kan vi förhindra det?

Låt oss först peka på några viktiga olikheter. Med MFAs uppkomst, framträdande och genombrott fick också det portugisiska kommunistpartiet från början en stark maktställning (oproportionerligt stor om vi ser till styrkeförhållandena inom arbetarklassen). Cunhals parti fungerade dock som ett klassiskt stalinistiskt parti och utnyttjade inte sin ställning till att stärka arbetarklassens positioner genom att utveckla självorganiseringen och den proletära demokratin. Under sommaren 74 gick istället partiet hårt ut mot de stora strejker som genomfördes. Partiet sög sig fast i den borgerliga maktens boningar genom att buga sig och ta emot de ministerposter MFA erbjöd det. PCP gick i bräsch för en byråkratisk styrning av den fackförening – Intersindical – det kontrollerade och godkände en lag som förbjöd andra fackföreningar. Kommunistpartiets syn på Socialistpartiet låg dessutom många gånger nära teorierna om ”socialdemokratin som socialfascistisk”. När exempelvis socialdemokraterna kallade till sitt stora möte i Lissabon i somras för att fördöma ”den kommunistiska diktaturen” talade PCP om ”marschen till Lissabon” för att erinra om Mussolinis marsch till Rom. Därigenom förstärkte kommunisterna sin motsatsställning till de socialdemokratiska arbetarna, som det naturligtvis blev ännu svårare att vinna för en enhet i olika aktioner.

Kommunistpartiets starka ställning, liksom deras politik, utgjorde alltså en viktig grund till att Socialistpartiet kunde sätta igång sin reaktionära offensiv. Vid en skärpt klasskamp i Sverige kommer styrkeförhållandena mellan socialdemokrater och kommunister närmast att vara de omvända. Det är SAP som har den största makten. Det är de som kommer att se sitt inflytande utmanat genom att kommunister vinner ett ökat inflytande vid olika strejker och inom fackföreningar och andra rörelser.

Hur kommer SAP att reagera i en liknande situation? SAP är ett arbetarparti i den meningen att det sociologiskt och politiskt är beroende av och baserat på ett stöd från den svenska arbetarklassen. Samtidigt har partiet politiskt accepterat det borgerliga samhällets ramar, och t

om satt sig i ansvarsställning för detta samhälle. Det är spänningen mellan dessa två uppgifter – att förvalta det ruttnande senkapitalistiska samhället och samtidigt försöka tillgodose arbetarklassens mest trängande behov – som förklarar mycket av socialdemokratins politik.

Låt oss dessutom säga att den situation vi skisserat ovan – med en djup radikaliserings i det svenska samhället – inte är möjlig utan att ett massivt misstroende börjat skapas inom arbetarklassen mot socialdemokratins misslyckade försök att tillgodose arbetarnas intressen. Socialdemokratins svar på den sociala krissituationen får därför inte bara vara ett svar mot kommunismens ökade inflytande, utan också ett svar för att hejda det egna partiets sönderfall. Vi tror därför att det socialdemokratiska partiets ledning kommer att svara på flera olika sätt.

Vi måste vara medvetna om att SAP har kontroll över statsapparaten, över viktiga delar av massmedia och ett starkt grepp över flera av de sk folk rörelserna. Denna styrka kommer man med all sannolikhet att utnyttja både i en bred antikommunistisk propaganda och i en selektiv repression mot den revolutionära vänstern. Vi måste vara klara över att SAP-ledningen inte drar sig för att utnyttja de antikommunistiska stämningar som sedan årtionden av borgerlig propaganda finns hos de flesta svenskar. SAP har gjort detta förr och med utgångspunkt från den internationella situationen – exempelvis finska vinterkriget eller kalla kriget – drivit igång antikommunistiska kampanjer och därigenom rensat ut kommunister från hyresgäströrelsen och fackföreningarna, för att inte tala om interneringen av kommunister i koncentrationsläger under andra världskriget.

Vi vet också att denna medvetna antikommunism fortfarande frodas inom den socialdemokratiska apparaten. Vid varje strejk eller konflikt söker LO-byråkraterna ivrigt efter ”hemliga kommunistiska celler”. IB-affären, avslöjandena av SAPO och agentverksamheten på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg är mer än tydliga tecken. Deras högljudda och totala uppslutning bakom Soares antikommunistiska kampanj i somras är lika talande som deras skamlösa tystnad inför den reaktionära våldsvåg som idag drar fram i Portugal. Det är en tystnad som klart anger vilken demokrati SAP försvarar: det är den borgerliga demokratin och de parlamentariska institutionerna som försvaras mot massornas självorganisering, kamp och experiment; mot den demokrati arbetarna själva utvecklar i kampen.

Därmed är vi också inne på en annan del i SAP:s svar på den förrevolutionära krisen. Liksom Soares kommer de att framställa sig som demokratins försvarare, som skaparna av den ordning som ska stiga fram ur ”kaoset” – om bara arbetarna förenar sig med Olof Palme – likt ordningen i den babyloniska skapelseberättelsen när Tiamat förenade sig med Apsu.

Men det är Olof Palme och den socialdemokratiska ledningen som är beroende av arbetarna och inte tvärtom. För att åstadkomma den ”nödvändiga” föreningen kommer SAP:s ledning därför också att svara på krisen med en radikaliserings av sin politik. Socialdemokratins känslighet för en radikaliserings inom det svenska samhället har illustrerats mer än en gång det senaste decenniet. Dess svar på olika missnöjesyttringar framstår ofta som taktiskt välövervägda för att tillgodose behovet hos medlemsbasen och den radikala oppositionen. Genom §32-utredningen och Meidners förslag om löntagarfonder har man gripit in i de viktiga maktfrågorna och försökt ge bilden av socialdemokratins som arbetarklassens verkliga parti. Under de uppmärksammade städerske- och skogsarbetarstrejkerna höll sig SAP-ledningen taktiskt utanför och överlät det byråkratiska manövrerandet på LO-ledningen. De radikala reaktionerna mot USA:s interventioner i Vietnam och mot kuppen i Chile har kontrats med socialdemokratiska insamlingar och solidaritetskommittéer. Även om SAP-ledningens olika utspel inte saknar taktiska överväganden (långt därifrån) får vi inte uppfatta dess förhållande till ”rörelsen” som en fråga om ren manipulation. Det socialdemokratiska partiets politik vägleds inte bara av den objektiva situationen i samhället utan också av den socialdemo-

kratiska ideologin; en ideologi som genom sin anknytning till arbetarklassen skiljer partiet från ett genuint borgerligt parti.

Alla ovannämnda exempel visar att socialdemokratien kommer att svara på varje bred radikaliserings i samhället med eftergifter och med egna ”radikala” reformförslag. Och precis som Soares kommer Olof Palme att göra läpparnas bekännelse till socialismen och arbetarmakten. Endast på så sätt kan socialdemokratien behålla eller återvinna kontrollen över ”rörelsen” och avskilja den från den revolutionära vänstern. Hur stora eftergifter SAP kommer att göra är beroende av den internationella scenen, av radikaliserings omfång och djup samt av styrkeförhållandena inom arbetarrörelsen.

Hur ska då vänstern bemöta socialdemokratiens utspel och kampanjer? Låt oss än en gång peka på problemets vidd: en revolution är inte möjlig utan stöd från en majoritet av arbetarklassen. Det betyder självfallet att den svenska revolutionen inte är möjlig utan att de arbetare som idag har sina sympatier hos SAP bryter med partiet politiskt och organisatoriskt. Vänsterns svar får därför inte bara vara ägnat att rädda sig själv undan Socialdemokratiens hetsjakt utan måste ha som sitt syfte att politiskt slå undan benen för SAP genom att vinna över deras arbetarbas till revolutionens sida. Det är därför som varje seriös diskussion om den svenska revolutionen måste sätta problemet med socialdemokratiens roll i den revolutionära processen i centrum.

Vi ska i detta avsnitt bara ta upp en fråga som vi menar är central för att vänstern ska lyckas i sin utmaning av socialdemokratien. Det gäller frågan om demokrati. Vi har sett i den portugisiska utvecklingen hur arbetarnas kamp hela tiden gått utöver den borgerliga legalitetens ramar. Därför har Soares och socialistpartiet höjt stridsfanan och framställt sig som demokratiens försvarare mot den rådande anarkin. De har inte varit sena att utnyttja varje (taktiskt) misstag som begåtts av massorna i kampen för att slå ned på kampen som odemokratisk. Fallet Republica utgör det mest slående exemplet härpå. På samma sätt har vi sagt att den svenska Socialdemokratien kommer att agera.

Men demokrati-problemet ger också den revolutionära vänstern den bästa möjligheten att driva socialdemokratien tillbaka. I en skärpt klasskampssituation kommer de kämpande arbetargrupperna inte i första hand att ”mäta” demokrati kommer att vara en del av själva den revolutionära processen. Vi har sagt att SAP är ett arbetarparti och därmed menat både att det har sin sociala och politiska bas bland ar-golvet, bostadsområdet och kampkommittéerna.

De kommer att främst se ”demokrati-problemet” som en fråga inom arbetarrörelsen. Det är därför som kommunisterna genom en riktig taktik, som förmår ena hela arbetarklassen kring de konkreta och nödvändiga kraven, har stora möjligheter att visa att de är betydligt ”bättre demokrater” än Socialdemokratien. Men kampen om demokrati och för dess utvidgning kommer inte att vara begränsad till fackföreningarna. Det kommer att vara nödvändigt att också kämpa för andra rörelser – såsom kvinnorrörelsen, anti-kärnkraftsrörelsen etc – självklara rätt att agitera och propagera. Och vi måste inom alla dessa rörelser slåss för en bred demokrati – för arbetardemokratiens principer.

De stalinistiska partierna – med sina byråkratiska organisationsformer och sin lojalitet till byråkratierna i den ena eller andra arbetarstaten – framstår i sina relationer till andra grupper och partier som lika manipulativa som socialdemokratien. De är därför oförmögna att i praktiken utmana socialdemokratien. Endast den kommunistiska riktning som ser demokrati inom arbetarrörelsen som en huvudfråga, som ser den som ett nödvändigt instrument för kampen och för att stärka arbetarklassens enhet i handling och som därmed ger den ett reellt innehåll – dvs erkänner varje arbetarorganisations rätt att existera på lika villkor – kommer att ha möjlighet att inför de socialdemokratiska arbetarna visa att det är de och inte byråkraterna som står för den proletära demokrati.

Vi har i diskussionen utgått från att den svenska socialdemokratien kommer att vara en del av själva den revolutionära processen. Vi har sagt att SAP är ett arbetarparti och därmed menat både att det har sin sociala och politiska bas bland arbetarklassen och att det äger sin egen ”ideologi”. Kort sagt: vi säger att socialdemokratien är en del av arbetarrörelsen. Detta måste nödvändigtvis få konsekvenser för vårt taktiska förhållningssätt gentemot SAP, för vår pedagogik att vinna de breda arbetarmassorna.

De socialdemokratiska ledarna kommer att säga att de kämpar för arbetarnas intressen, att de är för ett rättvist och jämlikt samhälle utan klasskillnader, att de är för socialismen. En stor del av arbetarklassen kommer fortfarande att uppfatta SAP som sitt parti, som det instrument med vars hjälp deras problem ska lösas. Vi kan inte vifta bort någon av dessa sidor med påståenden om vår vetskap om socialdemokratiens ”sanna” karaktär. Tvärtom måste vi i viss mening ta både de socialdemokratiska ledarna och de breda arbetarmassorna på orden.

Till SAP måste vi säga: ni säger er kämpa för arbetarnas intressen och för socialismen. Bra! Det gör vi med, och vi anser att arbetarklassen just nu måste ta kamp för följande krav. Låt oss gemensamt kämpa för att dessa genomförs. Låt oss för det ändamålet bygga gemensamma kamporgan där vi har rätt att existera och lägga fram vår politik på lika villkor.

Till de socialdemokratiska arbetarna måste vi säga: I vår kamp har vi tagit strid för högre löner, för makt över produktionen, för makt i samhället. I den kampen har ni som tillhör eller stöder SAP kämpat sida vid sida med oss som tillhör Kommunistiska Arbetarpartiet. I vår kamp, som är en kamp för hela arbetarklassens intressen, har vi upprättat våra egna demokratiska organ. Vi vet också att för att lösa de problem den sociala krisen ställt oss inför måste vi gå vidare. Vi måste utvidga och centralisera våra maktorgan och vi måste omedelbart ta itu med att förverkliga ett aktionsprogram som svarar mot arbetarklassens behov och intressen. Kamrater i SAP, och kamrater som sympatiserar med SAP; ert partis ledning säger att den stödjer våra intressen, och att den är för arbetarmakten och socialismen. Måste ni då inte kräva av ert parti att det aktivt stödjer vår kamp och vår organisering; att det tillsammans med andra strömningar inom arbetarrörelsen ska kämpa för det nödvändiga aktionsprogrammet och den nödvändiga samordningen av våra maktorgan. Det är detta synsätt – medvetenheten om socialdemokratiens närvaro i och betydelse för den revolutionära processen – som i sin förlängning också reser frågan om kravet på en arbetarregering.

3. Regeringsfrågan

En aspekt av den portugisiska utvecklingen som är angelägen att ta upp är ”regeringsfrågan” och behovet av att ge ett samlat nationellt svar på den ekonomiska och politiska krisen i landet. Det är en aspekt som hänger intimt samman med samordningen och centraliseringen av ”rådsrörelsen” och självorganiseringen.

Den portugisiska utvecklingen har, som alla förrevolutionära situationer, utmärkts av ekonomiska kriser och en bred kämpande massrörelse som urgröpt de borgerliga institutionernas auktoritet och medfört instabila regeringar. Frågor som endast kan få en klar lösning på den nationella nivån, genom åtgärder i nationell skala, har ställts i centrum, t ex krediter till de arbetarstyrda företagen och jordbrukskollektiven, en nationell jordbruksreform, kontroll över utrikeshandeln, osv. Flera av dessa frågor kan utgöra och har också utgjort utgångspunkten för en kamp på det lokala planet, – kamp mot inflationen, kamp för jordbruksreformens praktiska genomförande, kamp för arbetarkontroll. Men hela tiden har det funnits ett behov av att organisatoriskt och politiskt samordna kampen i nationell skala. Dvs att på alla fabriker, jordbrukskooperativen och i kvarteren utveckla bredast möjliga mobilisering kring gemensamma politiska krav – krav av nationell karaktär, krav som är gemensamma för hela arbetarklassen och som kunnat bidra till att ge klassens mobilisering en bestämd inriktning.

Pga den politiska splittringen och olika partiers oförståelse eller rädsla för en sådan nationellt inriktad mobilisering, men också pga sociala skillnader, mellan storindustri och småindustri, stad och land, norr och söder osv, har inte detta behov tillgodosetts tillräckligt väl. Vi kan se det negativa resultat detta haft på den portugisiska utvecklingen.

Ett problem som automatiskt aktualiseras i samband med försöken att mobilisera till kamp kring nationella politiska krav är vilka organ och institutioner som skall genomföra kraven. Till vilka eller vem riktar massrörelsen kraven? Inom vänstern finns en del syndikalistiska och anarkistiska grupper som aldrig insett detta problem utan i alla situationer enbart manar att "arbetarklassen skall, bör eller måste göra det eller det", en ganska meningslös inställning eftersom arbetarklassen som maktorgan inte är särskilt konkret. Vi måste se det annorlunda.

P g a kravens nationella karaktär är det logiskt att någon form av central instans måste falla i blickpunkten. Regeringen? Ja! Men vilken typ av regering?

Svaret aktualiserar alltså regeringsfrågan, vars lösning måste ses i relation till klasskampens läge och en politik som befrämjar arbetarklassens självständighet och enhet.

När det gäller regeringsfrågan måste vi peka på några centrala punkter. Varje förslag på regering som skall genomföra de krav vi kämpar för måste täckas av begreppet "arbetarregering". Vi kämpar alltså för de traditionella arbetarpartiernas självständighet gentemot de borgerliga partierna (ut med PPD ur regeringen, nej till Hagaöverenskommelser osv), eftersom vi vet att varje folkfrontsallians försvagar arbetarklassens kampmöjligheter. I en situation då det finns en antikapitalistisk mobilisering och en borgerlig regering sitter vid makten riktar vi inte kraven till denna regering, utan kräver att arbetarpartierna eller fackföreningarna skall bilda en regering på basis av ett aktionsprogram. Vi riktar alltså i det läget inte kraven till den sittande regeringen då det endast skulle bidra till att skapa illusioner om en regim som arbetarklassen tidigare haft liten tilltro till.

Annorlunda förhåller det sig när den sittande regeringen består av ett eller flera arbetarpartier, partier som arbetarklassen fortfarande har illusioner om och vilka det är vår avsikt att bryta. Att i en sådan situation få med socialdemokratiska arbetare i en kamp kring krav som riktas till den sittande regeringen kan antingen få till resultat att regeringen tvingas vidta de krävda åtgärderna, vilket är bra och troligen stimulerar arbetarna till ytterligare aktivitet, eller att regeringen låter det stanna vid ord, löften och vädjan om lugn, varvid besvikna socialdemokratiska arbetare får anledning att leta efter ett politiskt och organisatoriskt alternativ till socialdemokratien.

Varje förslag på arbetarregering som vi agiterar för måste också betyda en regering som av majoriteten av arbetarna uppfattas som en arbetarklassens regering. I annat fall är inte agitationen verkningsfull. Att i ett läge där t ex fortfarande socialdemokratien har ett betydande inflytande inom arbetarklassen agitera för en regering som inte ger socialdemokraterna någon representation bidrar endast till att öka splittringen inom arbetarklassen. Denna funktion hade t ex FUR:s krav på en "revolutionär enhetsregering" som just uteslöt socialdemokraterna, eftersom dessa enligt FUR:s felaktiga bedömningar sades sakna inflytande inom arbetarklassen och viktiga löntagargrupper.

Kravet på en arbetarregering är dels en logisk förlängning av de nationella krav arbetarna kämpar för, det fokuserar frågan om den centrala makten i samhället. Men kravet på en arbetarregering har också till uppgift att bidra till att förändra styrkeförhållandena inom arbetarrörelsen till revolutionärernas fördel genom att försöka tvinga de traditionella arbetarpartierna till att följa eller sanktionera en viss handlingsinriktning hos arbetarklassen. Kravet på en arbetarregering med uppgiften att genomföra de krav rörelsen kämpar för kan, precis som kampen för en proletär enhetsfront kring samma krav, därigenom bli ett redskap

för att utveckla kampen och hjälpa fram självorganiseringen. Ännu större möjlighet att uppnå detta har vi om kampen sker kring krav som är oförenliga med kapitalismen och som för att tillgodoses kräver en ständigt ökad aktivitet, kontroll och självorganisering av arbetarna – krav som fungerar som ”övergångskrav” i den aktuella situationen (i Portugal t ex kravet på indexreglerade löner nationalisering av de stora företagen under arbetarkontroll etc).

Denna inriktning och en diskussion om den, är speciellt viktig i de västeuropeiska länderna där de traditionella arbetarpartierna har en stark ställning och de revolutionära organisationerna med största sannolikhet kommer att gå in i den förrevolutionära situationen med svaga styrkor.

Den taktiska frågan om exakt vilken typ av arbetarregering som revolutionärerna bör agitera för vid en given tidpunkt – t ex ”För en PCP/SP-regering baserad på fackföreningarna” (konstituerande församlingen, arbetarkommissionerna eller kombinationer av dessa), ”För en arbetarregering vald av en nationell församling som sammankallats av arbetarkommissionerna/råden”, osv – måste avgöras av klasskampens läge. Vi kan därför inte redogöra för alla olika ”regeringsformler” som förts fram vid olika tidpunkter i Portugal, där också regeringsfrågan komplicerats från början genom MFA:s självpåtagna roll som absolut maktcentrum bakom de olika regeringsbildningarna. Ett par exempel får räcka för att illustrera problemet.

I en situation med en framväxande rådsrörelse; där en samordning och centralisering av ”råden” till ett nationellt maktcentrum – en nationell parallellmakt i förhållande till den borgerliga statsapparaten – framstår som möjlig, dvs i en situation där dubbelmakten är möjlig, måste regeringsfrågan ses i direkt relation till denna rörelse. Agitationen måste ske kring krav som siktar till en omedelbar samordning och centralisering av de existerande maktorganen och till att dessa förbereder och genomför en nationell kongress utifrån vilken en arbetarregering utses med uppgiften att driva igenom de krav kampen och självorganiseringen i första hand utvecklats kring. Det är denna inriktning som Fjärde Internationalen och KAF ansett vara den riktiga i Portugal sedan sommaren 1975 och fram till novemberhändelserna.

I en situation när ”rådsrörelsen” är svagt utvecklad och varje agitation för en arbetarregering baserad på dessa ”råd” enbart skulle uppfattas som ren propagandism, måste diskussionerna om arbetarregeringen ges en annan utgångspunkt. De kan förvisso alltid innehålla en, propaganda för en viss typ av regering, precis som revolutionärerna alltid propagerar för en arbetarregering baserad på arbetarklassens egna kamporgan – arbetarråden. Men i agitationen för vilken omedelbar lösning som krävs på regeringsfrågan måste klasskampsläget utgöra utgångspunkten.

Om vi som exempel utgår från Portugal efter aprilvalen, som resulterade i en regering bestående av SP, PCP och PPD och med Gonçalves (MFA/PCP) som regeringschef och där ”rådsrörelsen” ännu inte gått in i en mer stegrad fas, är det troligt att en paroll som ”Ut med PPD” var korrekt att föra fram för att stimulera kampen och ge den en centraliserande inriktning. Kravet, som i realiteten innebar en SP/PCP-regering och med nödvändighet måste ha kopplats till krav riktade mot MFA:s ”maktfullkomliga” ställning, pekar dels på nödvändigheten av en arbetarregering utan borgerliga partiers deltagande, dels på den nödvändiga enheten mellan arbetarpartierna. Om det hade förankrats hos de portugisiska massorna hade den kommande periodens politiska splittring mellan främst SP och PCP delvis kunnat motverkas.

Det är också händelser under den kommande perioden, med början i juni -75 som gör att frågan om regeringen måste ställas på ett annorlunda sätt än vad som tidigare varit fallet. Dels utvecklades ”rådsrörelsen” i positiv riktning, dels ökade ”sprickan” mellan SP och PCP snabbt. Rådsrörelsens utveckling ställde regeringsfrågan i ett nytt ljus, socialistpartiets offensiv omöjliggjorde den förra periodens regeringsparoll.

Socialistpartiet gick ut i en bred kampanj mot arbetarnas självorganisering och till försvar för den borgerliga demokratin. Med valresultatet som utgångspunkt gick man därvid också till attack mot MFA:s och därmed i den aktuella situationen, PCP:s starka inflytande i statsapparaten. ”För demokrati, ner med den kommunistiska diktaturen” och ”ut med Gonçalves” var Socialistpartiets slagord. Socialistpartiet gjorde inget för att politiskt och organisatoriskt skilja sig från de borgerliga partierna och grupperna, vilka med SP:s stora manifestationer på försommaren och sommaren fick ett utomordentligt tillfälle att framträda offentligt med massiva och organiserade styrkor, något som de överhuvudtaget inte vågat tidigare. Ur Socialistpartiets manifestationer föddes regelrätta attacker och aktioner mot PCP:s lokaler och medlemmar. Att under denna period bevara kravet på en SP/PCP-regering, vilket i parollform under demonstrationerna skulle ha formulerats ”Ut med Gonçalves, in med Soares”, hade fått en motsatt verkan än vad vi som revolutionärer skulle ha avsett. Kravet var identiskt med det som massorna och pöbeln önskade, samtidigt som det naturligtvis aldrig skulle ha mött någon som helst förståelse hos alla de arbetare som sympatiserade med PCP och den yttersta vänstern. Det skulle ha fungerat splittrande, och då dessutom till reformisternas fördel.

Vilken typ av arbetarregering skulle revolutionärerna då ha arbetat för? En regering bestående av PCP och yttersta vänstern, dvs partierna som senare bildade FUR, samt UDP? Nej, också en sådan regeringsformel skulle i agitationen fått en direkt splittrande effekt, eftersom den inte inneslöt arbetarmajoriteten. I stället måste vi konstatera att det var omöjligt med den här typen av agitatoriska regeringsparoller under denna period, något som det naturligtvis inte är något att förvåna sig över.

Den centrala uppgiften under denna period var att försöka bygga upp ett enat försvar mot de av SP initierade upploppen. Samtidigt förberedde utvecklingen en annan infallsvinkel på regeringsfrågan. Självorganiseringen utvecklades kraftigt och fick ett viktigt tillskott i början av hösten i och med att vissa soldatgrupper bröt sig loss från beroendet av MFA och bildade kamporgan för soldaterna. Rådsrörelsens utvecklingsgrad blev nu helt central för frågan om den centrala makten, och det gällde att avgöra om den var tillräcklig för att revolutionärerna, som centralt krav i agitationen skulle föra fram frågan om en centralisering och samordning av rådsrörelsen.

Utvecklingen i Portugal har på ett konkret sätt visat hur den förrevolutionära situationen alltmer ställer nationella politiska frågor i förgrunden och förlägger arbetarklassens politiska intresse till den centrala, nationella nivån (vilket förvisso också sker punktvis under lugnare perioder, t ex vid val). Den revolutionära organisation som hade insett detta och haft en tillräcklig politisk förankring i arbetarklassen hade här haft stora möjligheter att förändra styrkeförhållandena inom den portugisiska vänstern och attrahera många av arbetarna med tidigare sympatier för t ex SP.

I Sverige kommer antagligen ovanstående att demonstreras i ännu högre grad. Detta bl a beroende på strukturella – ekonomiska och sociala – skillnader mellan Portugal och Sverige, t ex den centraliserade ekonomin, den kvalitativt och kvantitativt bättre utbildningen och en tradition med ett arbetarparti som länge suttit i regeringsställning.

Ovanstående resonemang kommer därför att vara av utomordentlig betydelse för en taktik gentemot socialdemokratin. Ty för den revolutionära organisation som söker en plats på den nationella politiska scenen och eftersträvar att bli en strömning inom den svenska arbetarrörelsen är ett nationellt svar på klasskampens huvudfrågor en absolut nödvändighet, ett aktionsprogram som både anger kampinriktning och precisa krav, och som fungerar på den centrala nivån, dvs som är det svar som måste ges på frågan: ”vad skulle ni göra om ni satt vid makten idag”. Att vi understryker betydelsen av detta beror bl a på att det dominerande SAP efter 40 års regeringsinnehav och taktiska utmanövreringar av SKP/Vpk just hade förstått

betydelsen av att ge ”nationella politiska svar” för att vinna trovärdighet inom arbetarklassen. Varje organisation som inte ställer sig uppgiften att utforma ett sådant ”svar”, utan inskränker sig till att stödja den lokala kampen och rent allmänt och slagordsmässigt uttrycka sin ideologiska hemvist och nationella inriktning kommer aldrig att kunna utmana det socialdemokratiska inflytandet inom arbetarklassen, allra minst i en förrevolutionär situation när arbetarna och de kämpande rörelserna kommer att söka en nationell, enande och centraliserande kampinriktning. SAP/LO kommer att ge sitt svar, ett reformistiskt, lugnande och enande svar som med reformförslag och begränsad välvilja avser att dämpa upp kampen och integrera den i de vanliga institutionerna.

Regeringsfrågan kommer också i Sverige att få sin speciella betydelse på grund av socialdemokratiens tyngd och närvaro. Redan idag riktar vi krav mot regeringen: ”Ni talar om internationell solidaritet, ni säger er vara en arbetarregering, genomför då en effektiv bojkott av den spanska diktaturen”, osv. I en skärpt klasskampssituation, med en avsevärt ökad radikaliserings i samhället och i fackföreningarna förändras läget, eventuellt kan det bli aktuellt att stödja agitationen för en speciell typ av arbetarregering, till exempel en arbetarregering baserad på och kontrollerad av fackföreningarna och med uppgiften att genomföra de viktigaste kraven fackföreningarna utvecklat sin kamp kring (arbetslösheten, inflationen, miljöfrågorna till exempel, allt formulerat i precisa krav som direkt uttrycker klassens intressen – arbete åt alla – sextimmarsdag, indexreglerad lön osv). En sådan regeringsformel kan komma att bli just det krav som griper in i arbetarklassens aktuella medvetenhet och diskussioner och utlöser en enhetlig och massiv kamp.

4. Är det revolutionära masspartiet möjligt?

”Det finns ännu ingen klar bild av en möjlig organisation och den finns ännu heller inte i verkligheten.

Den möjliga organisationen finns bara som bild.”

G. Sonnevi; Det oavslutade språket.

Den möjliga organisationen är också den nödvändiga. Nödvändig för att ena, konsolidera och leda arbetarklassens kamp fram mot revolutionens seger, till början av ett nytt liv, ett liv där klasser och klassers kamp ska dö – ty enbart genom den döden kan livet bestå:

”Det kommer att ta lång tid innan en möjlig organisation blir verklig!
Och vi vet inte om det finns någon tid kvar innan allt språk, all verklighet utplånas.
De härskande klasserna är i stånd till detta.

Det kanske inte finns någon tid kvar
Utom för meningslösa demonstrationer mot döden
De oavslutade serierna av språk
skulle då redan
vara avslutade, i det
existerande samhällets
kalkyl.

Men den kalkylen bygger på sannolikhet
och inte på levande människor
Varje enskild människa
kan i ett enda begrepp upphäva
summan av alla
tidigare begrepp, och slå undan
grunden för all sannolikhet
Det gör livets möjlighet större
men också förtvivlans!
Det gör allt livs utplåning mera sannolik
men också
allt livs möjligheter allt större.”

Sonnevi; Det omöjliga, första delen

Händelserna under sommaren och hösten 1975, liksom det som idag sker i Portugal, åskådliggjorde på ett drastiskt sätt den revolutionära organisationens nödvändighet för att bryta det existerande samhällets barbariska sannolikhetskalkyl. Vi såg en situation där den borgerliga statsapparaten – inklusive dess våldsdel – började falla sönder samtidigt som arbetare, bönder och soldater började upprätta sina egna maktorgan. Men den borgerliga statens sönderfall var inte total och den uppväxande proletära parallellmakten led av en rad svagheter. Den var ojämnt utvecklad, den saknade i hög grad den nödvändiga samordningen och den klass vars makt självorganiseringen representerade var djupt politiskt splittrad. Ingen organisation inom arbetarklassen var förmögen att överbrygga dessa svagheter. I stället kunde borgarklassen samla sina styrkor och utnyttja händelserna kring 25 november till en första motoffensiv. En motoffensiv som kan – om de mest tragiska farhågor besannas – visa sig ha varit upptakten till en reaktion liknande den i Tyskland efter januarinederlaget 1919.

Historievetenskapen är inte laborativ och något säkert svar kan inte ges; likväl måste frågan ställas om det som skett var ”nödvändigt”; om möjligheten till en annan utveckling var och är förhanden; om det i den givna situationen var och är möjligt att förverkliga den nödvändiga organisationen?

Det är en fråga som är avgörande inte bara för den portugisiska revolutionen, utan för utvecklingen i hela Europa. I samtliga europeiska länder kommer den revolutionära vänstern att gå in i den förrevolutionära krisen med mycket begränsade styrkor. Om inte dessa styrkor förmår att växa och att erövra en majoritet av arbetarklassen för sin politik kommer med all sannolikhet ett historiskt tillfälle att krossa kapitalismen att ånyo förspillas.

Men ännu är inte den portugisiska arbetarklassen slagen. Fortfarande finns möjligheten att ”i ett enda begrepp upphäva summan av alla tidigare begrepp, och slå undan grunden för all sannolikhet”. Det är en möjlighet som vi menar existerat åtminstone sedan våren 1975. Den portugisiska utvecklingen – liksom alla förrevolutionära kriser – har nämligen lett inte bara till att yttersta vänstern stärkt sin ställning, utan också till uppkomsten av ett omfattande arbetaravangarde och en politisering av de breda massorna. Med en politik som gett de nödvändiga svaren på de objektiva behov den revolutionära krisen ställer och som samtidigt tar med i beräkningen (och knyter an till) den revolutionära processens svagheter – kampens och medvetandets ojämna utveckling, arbetarklassens splittring – skulle arbetaravangardet ha kunnat vinnas till en revolutionär organisation. Det är nödvändigt att förstå att det i kampen uppkomna arbetaravangardet är nyckeln till de breda massorna. Men det är också viktigt att förstå att för att vinna detta arbetaravangarde och genom det en majoritet av arbetarklassen, måste den lilla revolutionära organisationen ha en politik som inte bara riktar sig till det mest medvetna skiktet i samhället utan som förmår att sätta massorna i rörelse. Det är på det planet

som det historiska ansvaret kan komma att falla tungt på de organisationer som ingick i den Revolutionära Enhetsfronten – FUR. FUR förmådde nämligen inte lägga fram ett konkret aktionsprogram för att lösa den sociala krisen i det portugisiska samhället; än mindre att med hjälp av ett sådant program försöka ena arbetarklassen. Istället intog FUR en sekteristisk hållning gentemot såväl Socialistpartiet som PCP. FURs politik riktade sig bara till en minoritet i samhället, och genom att förväxla stämningarna hos den minoriteten med medvetandet hos de kämpande massorna och genom att helt underskatta de traditionella arbetarpartiernas inflytande och betydelse kom FUR:s politik att utgöra en av grunderna för att möjliggöra borgarnas 25:e november.

Vi har åtskilliga gånger påpekat att en revolution inte är möjlig utan en medveten och aktiv medverkan från en majoritet av arbetarklassen, och att detta för den svenska revolutionen betyder att SAPs politiska och organisatoriska grepp över arbetarklassen måste brytas. Vi har ställt frågan hur detta är möjligt och vi har reducerat den till frågan om det är möjligt att bygga ett revolutionärt massparti. Vilket svar kan vi ge på den frågan med hjälp av bl a erfarenheterna från dagens Portugal?

Vi menar att man först måste avvisa tesen – om nu någon tror på den – att det är möjligt att under detta samhälles normala tillstånd bit-för-bit erövra socialdemokratins bas. Istället måste vi slå fast att det är enbart i förspelet till och under den revolutionära krisen som stora arbetargrupper i handling kommer att bryta med reformismen och som den revolutionära organisationen har möjlighet att bli ett massparti. Detta påstående är idag, under senkapitalismen, mer giltigt än någonsin tidigare i historien. Ty aldrig förr har samhället under sina stabila perioder präglats av en så effektiv privatisering – genom massmedia, boende, stadsbygge, utbildning, etc –vilken ständigt driver intresset bort från lösningar utanför det givna samhällets ramar. Endast en radikal omvälvning i samhället, endast en förrevolutionär kris kan förmå den borgerliga ideologins grepp över massorna att lossna. Men under den revolutionära och förrevolutionära krisen räknas normala år och månader i dagar och timmar. Vad som inte varit möjligt på årtionden kan vara möjligt inom loppet av några veckor.

De breda massorna kommer att aktivt bryta in på den politiska scenen, ett arbetaravantgarde av bred karaktär kommer att utvecklas. Inom fackföreningarna och det socialdemokratiska partiet kommer detta med all säkerhet leda till brytningar och uppkomsten av ett nytt vänster-socialdemokratiskt parti är långt ifrån otrolig.

Det är i en sådan situation som en liten revolutionär organisation om den förmår ta korrekta politiska initiativ kan spela en avgörande roll för den revolutionära processens utveckling. För att vi en gång i framtiden ska kunna ta till vara den möjligheten krävs det att vi idag diskuterar de erfarenheter vi kan dra av utvecklingen i de länder som ligger före oss i den europeiska revolutionen. Vi har – utan att göra anspråk på några definitiva lösningar – velat peka på det centrala problemet med socialdemokratins närvaro i den revolutionära processen och de politiska och taktiska slutsatser som måste dras av detta.

Under den förrevolutionära krisen kommer massorna att som aldrig förr aktivera sig. Det kommer att synas som om en väldig spontan kampvåg väller fram över landet. Men arbetarklassens kamp är sällan eller aldrig spontan i ordets rätta bemärkelse. Den förrevolutionära krisens utbrott och utkomsten av en massiv mobilisering och ett omfattande arbetaravantgarde förutsätter såväl att stora arbetargrupper tidigare skolats i öppen kamp som att ett åtminstone mindre omfattande arbetaravantgarde vuxit fram. Utan att dessa erfarenheter gjorts och utan att denna radikaliserings av vissa arbetargrupper ägt rum är förutsättningarna för en revolutionär kris små. Det är därför grunden för morgondagens seger läggs i dagens strider.

Vi skrev tidigare att fackföreningarna troligen kommer att spela en inte obetydlig roll under den revolutionära processen, och att arbetaravantgardets framväxt idag till största delen

kommer att ske inom ramen för de fackliga organisationerna. Många tecken tyder också på att – efter de första strejkvågor sedan gruvstrejken 69 vilka närde antifackliga tendenser inom vissa arbetargrupper – så är fallet. Slaget om massorna kommer därför också att vara slaget om fackföreningarna. I det slaget, som påbörjas här och nu, är en korrekt taktik gentemot social demokratin lika nödvändig som under den förrevolutionära krisens massiva strider.

Ur *Fjärde Internationalen* 1/76

Allt är förlorat – utom äran? Ett svar till Förbundet Kommunist

”En ärelös historia” – så betitlar Stig Andersson sin polemik mot Kommunistiska Arbetarförbundets linje i Portugalfrågan i *Kommunist* nr 22.¹ Vi tyckte det var en konstig titel – ”ärelös” är ett begrepp som snarare hör hemma i historiska romaners värld av dueller och intriger än i kommunisters utvärdering av andra organisationers politiska linje. Men sedan vi läst Stig Anderssons alster, och den analys av utvecklingen i Portugal sedan 25 april 1974 som ”FN” gjort i samma nummer, förstod vi bättre.

För i Portugal har Förbundet Kommunist hela tiden jagat efter skuggor. Gång på gång har FK hittat revolutionära ledarskap – MFA, FUR – som visat sig sakna substans och verklighet så snart klasskampens kraftiga strålkastare riktats mot dem.

Det är en snårig härva som tvinnats ihop på 17 sidor i *Kommunist*. Egentligen skulle vi behöva lägga fram en lika lång alternativ analys för att bemöta den. Men här har vi varken tid eller utrymme för det. Därför har vi valt att i huvudsak diskutera officersrörelsen MFA. Detta av flera skäl:

För det första var MFA en nära nog unik företeelse som ställde alla seriösa marxister inför en rad nya teoretiska och politiska problem. Såvitt vi vet har det i de imperialistiska länderna endast förekommit en rörelse som uppvisat åtminstone vissa av MFA:s särdrag, nämligen ASO inom de delar av den officiella grekiska armén som under andra världskriget förlagts till Nordafrika.

För det andra har denna unika företeelse trots allt behandlats styvmoderligt i den svenska debatten om revolutionen i Portugal.

För det tredje har vår debatt med FK varit någorlunda uttömmande när det gäller de andra frågor som Stig Andersson berör. Som *Kommunist* själv säger har vi skrivit spaltmeter om Portugal. När det gäller inställningen till partierna, den ”revolutionära vänstern” samt solidaritetsarbetet nöjer vi oss därför med en del korta kommentarer. Vi menar att dessutom att utgången av konfrontationerna den 25 november i grunden vederlagt FK:s analyser och politiska slutsatser.

Inställningen till MFA.

25 april 1974 trädde MFA, de väpnade styrkornas rörelse, fram som den kraft som gett Caetano-diktaturen nådstöten. I dag finns det i praktiken inte längre. Dess historia blev alltså inte lång, men desto mer anmärkningsvärd. För med MFA skedde för första gången det i sanning ovanliga att en officersgrupp i ett imperialistland kom att agera på ett sådant sätt att många grupper och personer invaggades i illusionen att här, här har vi den proletära revolutionens förtrupp....

MFA uppstod som en opposition mot regimen bland krigströtta grupper av lägre officerare, ofta värnpliktiga officerare med bakgrund i radikaliserade studentmiljöer. Det var från dem initiativet till att störta diktaturen kom och inte från den officersjunta inom den högre militära hierarkin kring general Spinola som en längre tid närt samma tankar, som insåg att Caetano-regimen måste dö för att den portugisiska kapitalismen skulle leva.

¹ Artikeln ”En ärelös historia” ingår i artikelsamlingen [Tidskriften *Kommunist* om Portugal](#).

Det var två omständigheter som gav MFA möjlighet att spela den speciella roll det kom att spela. Å ena sidan det faktum att borgarklassen var otillräckligt förberedd för att utöva makten, splittrad eller snarare politiskt oorganiserad. Å andra sidan massrörelsens oväntade bredd, militans och initiativförmåga. Dessa faktorer hänger naturligtvis samman: Det var borgarklassens oförbereddhet som gjorde att den inte kunde kontra massrörelsen på ett tidigt stadium; och massrörelsen stimulerades av det svaga motstånd den mötte.

28 september 1974 spelade borgarklassen ut sitt bästa kort – och förlorade. Det var sedan massrörelsen där tvingat borgarklassen att lägga en möjlig lösning på den politiska krisen till handlingarna, som borgarklassen tvingades satsa på ett mer osäkert kort och ge sitt förtroende till MFA. För det var det den gjorde: MFA styrde från senhösten 1974 till sommaren 1975 med bourgeoisins vilja, inte mot den.

Visserligen var det inte med glädje borgarklassen satsade på MFA. MFA var heterogent och lite oberäkneligt. MFA hade vissa motsättningar till den traditionella hierarkin kring Spinola. MFA var inte helt oberoende av trycket från massrörelsen, speciellt som MFA försökte utnyttja massrörelsen för att modifiera styrkeförhållandena inom armén till sin egen fördel.

Men i ett trängt läge när inga andra utvägar fanns tvingades den portugisiska borgarklassen lämna över, eller låna ut, nycklarna till den portugisiska kapitalismens visthusbod till MFA. Inte minst kunde vi se detta efter det misslyckade kuppöversöket 11 mars, som tillfogade det mödosamma arbetet med att bygga upp ett politiskt ledarskap för bourgeoisin ett svårt bakslag. Borgerliga partier som PPD och CDS fick sin demokratiska trovärdighet sjufalt ifrågasatta, deras partihögkvarter plundrades av massorna, deras Bonaparte Spinola tvingades fly till Brasilien. I det läget, och ställda inför de väldiga massmobiliseringarna efter 11 mars, såg sig borgarna ingen, annan utväg än att hänga kaptensrörelsen i rockskörten och hoppas på det bästa. PPD:s och CDS protester mot ”institutionaliseringen” av MFA tystnade som genom ett trollslag. I Belempalatset defilerade alla partier snällt förbi revolutionsrådet för att skriva på en pakt som skulle ge MFA all makt oavsett utgången av valet till konstituerande församlingen.

Vi vill inte påstå att allt detta skulle ha gått kamraterna i Förbundet Kommunist förbi. ”FN” framhåller också att det var i skärningen mellan bourgeoisins politiska och organisatoriska svaghet och massornas tryck som MFA kunde få något som liknade ett självständigt manöverutrymme.

Men FN har missat en väsentlig aspekt av detta: Nämligen att borgarklassen faktiskt just gav sitt förtroende åt MFA, om än motvilligt, och att detta var lika viktigt för MFA:s existens, agerande och sammanhållning som kaptensrörelsens förhållande till massrörelsen. Det är inte svårt att visa detta.

I julkrisen 1975 undandrog borgarklassen definitivt MFA sitt förtroende. Symboliskt markerades detta genom PPD:s avgång ur regeringen. Efter detta är historien om MFA egentligen bara historien om en utdragen dödsstrid, markerad av öppen splittring, utspel, deklamationer och häftiga konvulsioner.

Kommunistiska Arbetarförbundets inställning till kaptensrörelsen var klar från början. Vi har hela tiden betonat det absolut nödvändiga i arbetarklassens politiska och organisatoriska självständighet gentemot alla delar av borgarklassen och dess stat – till och med gentemot de delar av officersskåren som draperade sig i vänsterfraser till den milda grad att flera av dem till sist inte själva hittade ut ur draperierna. För oss blev försvaret av denna självständighet inte mindre väsentligt när det började stå klart att den revolutionära utvecklingen avsåg så djupa spår inom MFA att vissa individer eller grupper inom kaptensrörelsen skulle kunna tänkas sluta upp på arbetarklassens sida i en avgörande konfrontation. Inte för att vi ansåg denna

utveckling oviktig. Uppenbarligen gör det en viss skillnad för arbetarklassens möjligheter till väpnat motstånd mot reaktionen om en del officerare är beredda att dela ut kulsprutor till arbetarna i stället för att rikta dem mot dem. Men vi menade att den enda vägen även när det gällde att maximalt utnyttja motsättningarna inom MFA till arbetarklassens fördel gick över att stärka arbetarklassens organisering och befästa dess självständighet.

Vi förutsåg också en splittring inom MFA. Efter 11 mars, efter Rationaliseringen av bankerna och sedan MFA tagit ett fastare grepp än någonsin om regeringstyglarna, skrev vi i *Internationalen* (10/75);

”Den väg MFA nu har slagit in på kommer att tvinga fram ännu fler konkreta ställningstaganden – med eller mot borgarklassen. Den mest radikala officersgruppen kommer att isoleras alltmer. I längden kommer inte den nya centraliserade organiseringen av MFA att förslå till att täta de gapande sprickorna i den skinande fasaden av ‘enhet inom de väpnade styrkorna’.”

Förbundet Kommunisters inställning till MFA har också så länge *Arbetarkamp* följt utvecklingen i Portugal och så länge MFA levde och hade hälsan präglats av en viss konsekvens – en konsekvent opportunist. ”En revolution i Portugal måste ske med stöd från delar av armén och de styrande officerarna”, kunde vi läsa i *Arbetarkamp* nr 2/75. Den tilltro till delar av MFA och deras förmåga att åtminstone för en period ersätta arbetarklassens självständiga organisering som uttrycks i detta citat gavs under våren och sommaren 1975 allt klarare uttryck i *Arbetarkamp*. Kulmen nåddes i samband med den öppna splittringen inom MFA, då Förbundet Kommunisters organ bedömde ”de nio” i gruppen kring Melo Antunes som till stor del ”möjliga att vinna för ett revolutionärt alternativ”, och förespråkade en kompromiss inom MFA i följande ordalag:

”Splittring bland massorna och risken för inbördeskrig måste avväjas för att uppbygget av rådsorgan skall kunna ställas i centrum. För detta krävs i dag en uppgörelse mellan stora grupper inom MFA.” (*Arbetarkamp* nr 11/75)

Nu gick det som det gick med MFA. Kaptensrörelsen kollapsade. Ingen kan i dag se MFA som ”revolutionens motor”, och det är svårt att försvara tesen att revolutionens utvecklingsmöjligheter skulle ha varit mindre om arbetarklassen på ett tidigare stadium hade kunnat erövra en större självständighet i förhållande till MFA.

Utvecklingen har bekräftat riktigheten i våra analyser.

Men skam den som ger sig. *Kommunist* vidhåller att den tidigare analysen var riktig, att det var riktigt att verka för att MFA:s ställning stärktes och att verka för en kompromiss inom MFA under krisen i augusti:

”MFA och dess speciella plats möjliggjorde för Folkmakten att utvecklas och gav tid och utrymme för ett revolutionärt avantgarde att växa fram. Det var därför helt riktigt att motarbeta högerns offensiv som inriktades på att splittra MFA. Varje revolutionär förstod att MFA förr eller senare måste splittras under trycket av klasskampen. Men så länge MFA blockerade högern och öppnade för vänstern fanns det all anledning att försvara enheten. Det var högern som hade initiativet i att splittra MFA och en seger för detta skulle under de då rådande förhållandena också innebära en starkt position för högern att bygga upp sin statsapparat... Det behövdes tid, och denna tid fick man om MFA stärktes.”

Bakom denna förvirring och dessa felsslut ligger två mer djupgående svagheter i Förbundet Kommunisters analys av den portugisiska revolutionen. Det ena gäller MFA:s plats i den revolutionära processen, där det faktum att det var en kupp från en | grupp officerare som gav signalen till den portugisiska revolutionen fått många att se MFA som den drivande kraften i den portugisiska revolutionen, ”revolutionens motor”, en kraft som kunnat forma och sätta sin egen prägel på den revolutionära utvecklingen. Men det är ett bedrägligt sken, för det som inleddes som en militärkupp utan större ambitioner än att ersätta Caetanodiktaturen med en

mer modem och ”demokratisk” form av kapitalism växte till en genuin proletär revolution där samhällets grundläggande Masskrafter ställdes mot varandra, och där MFA kom i kläm och formades av utvecklingen, av konfrontationen mellan klasserna, mer än att forma dem. Om en sådan kupp som den som MFA genomförde 25 april 1974 hade kommit i en annan situation, innan förutsättningarna för en revolutionär kris hade mognat fram, skulle utvecklingen ha blivit en annan och kaptensrörelsen inte ha följt samma dramatiska bana. Därför måste varje analys som placerade MFA i centrum och såg det som den axel kring vilken kampen kretsade oundvikligen brista i förståelse för den verkliga dynamiken i den portugisiska revolutionens och MFA:s utveckling.

Och det var detta Förbundet Kommunist gjorde. Som det heter i *Kommunist*: ”Avgörande för både arbetarklassen och bourgeoisin var hur MFA påverkades.”

Den andra grundläggande svagheten i *Kommunist*s analys är kanske allvarligare. Det gäller innebörden av den upplösning av den borgerliga statsapparaten som i Portugal inleddes under vintern-våren 75 och som blev allt mer utpräglad under sommaren och fram till 25 november. Det var en upplösningsprocess som gick mycket långt, kanske längre än den gjort i någon jämförbar situation. Men det var samtidigt en motsägelsefull process, och det var nödvändigt att förstå detta för att kunna föregripa utvecklingen och för att utforma en politisk linje som gjorde att den borgerliga statsapparats svårigheter skulle kunna utnyttjas maximalt till arbetarklassens fördel.

Förbundet Kommunist har helt missat upplösningsprocessens motsägelsefulla karaktär. I stället står förbundets portugalexperter själva för motsägelserna när de försöker analysera utvecklingen:

Å ena sidan drivs en tes som tycks innebära att upplösningen av den borgerliga statsapparaten var liktydig med att denna statsapparat upphört att existera, eller kanske snarare att den mist sin borgerliga klasskaraktär. Det sägs att det var nödvändigt för bourgeoisin att ”börja bygga upp en ny stat”, att ”en borgerlig stat måste upprättas”. Så sägs det vidare att i stället för denna borgerliga stat som inte fanns ”kom MFA att inta en mycket speciell roll som ‘ställföreträdande stat’”. Och vilken klasskaraktär hade då denna ställföreträdande stat? Jo, ”MFA:s sammansatthet tog sig uttryck i att såväl bourgeoisin som arbetarklassen kunde rymmas under samma ‘stat’”. En stat alltså, som samtidigt försvarade två motsatta klassintressen. (Citationstecknen kring ordet ”stat” gör det ju inte precis klarare. Det fanns alltså ingen stat i Portugal, men väl en ”stat”. Och vilken är skillnaden och vad är, exakt, en ”stat”?) Men inte nog med att den ”stat” som ersatt den statsapparat som inte riktigt fanns samtidigt kunde försvara motsatta klassintressen. Det förefaller helt klart att det enligt FK:s analys framför allt var arbetarklassens intressen som denna stat eller ”stat” försvarade. Bara ett par citat:

”Massorna kunde ‘rycka loss’ viktiga delar av statsapparaten och använda dem som stödjepunkter för sin kamp och organisering.”

Åter har vi dessa garderande och förvirrande citattecken, men vi kan bortse från dem för här har de uppenbarligen ingen meningsfull innebörd. Det står alltså att massorna kunde göra delar av (den borgerliga?) statsapparaten – som visserligen inte fanns utan ersatts av en ställföreträdande ”stat” – till redskap för sin egen kamp.

Och det blir ännu tydligare: ”...arbetarklassen hade större stöd av stats- och våldsapparaten än bourgeoisin” står det explicit. Dessutom hade ”landets högsta beslutande organ” inriktat sig på att ”lägga grunden till en ny stat”.

Om massorna har lyckats göra den existerande statsapparats huvuddelar till ett stöd för sin egen kamp och landets högsta organ dessutom inriktat sig på att bygga den proletära stats-

makten – vad den nu i så fall över huvud taget skall behövas för – så är det naturligtvis fullt konsekvent att ta mycket lätt på frågan om arbetarklassens politiska och organisatoriska självständighet. Det är då fullt konsekvent att inrikta sig på att stödja MFA och se MFA som ett substitut för arbetarklassens politiska ledarskap till den grad att man kan säga att först efter det att vänstern inom MFA lidit nederlag i augusti ”ställdes revolutionärerna *plötsligt* (!! vår kursiv) inför den omedelbara uppgiften att skapa en nationell ledning för kampen”. Som om inte en sådan hade behövts hela tiden!

Vägen mot arbetarmakt låg alltså öppen.... eller gjorde den inte det? Uppenbarligen inte, efter vad som hände 25 november. Men hur var det möjligt för bourgeoisin att återta kontrollen över den upplösta statsapparaten – av vilken arbetarklassen hade större stöd än bourgeoisin – utan ens en avgörande konfrontation? Förbundet Kommunisters analys ger faktiskt ingen större vägledning här.

En bit av förklaringen ger dock *Kommunist*: ”... i själva militärapparaten dominerade fortfarande reaktionärer”; ”fascistiska och reaktionära krafter” hade ”inom militärapparaten en tillräckligt stark ställning för att kunna hävda sin lösning”. Inom militärapparaten dominerade fascister och reaktionärer ... men massorna hade större stöd av stats- och våldsapparaten än bourgeoisin? Det finns en motsägelse här som är en verklig sådan, inte en formallogisk. Men i *Kommunisters* analys blir det enda som framträder den formella motsägelsen mellan två förhållanden som inte går ihop. I själva verket rör det sig alltså om att se just den motsägelsefulla karaktären hos den borgerliga statsapparats upplösning, hur den på en gång kunde finnas och inte finnas.

”Upplösning” är faktiskt ett mycket bra ord i sammanhanget. För precis som ett salt som upplöstes i vatten finns kvar fastän det skenbart tycks ha försvunnit, finns kvar och kan kristalliseras i fast form på nytt bara de rätta förutsättningarna kommer till – så fanns den borgerliga statsapparaten kvar och kunde kristalliseras till ett användbart redskap för bourgeoisin, samtidigt som den skenbart var helt oskadliggjord och soldaterna alltid, alltid på folkets sida. Officerskåren fanns kvar, ”till 80 procent reaktionär”), som *Kommunist* framhåller. Den fanns kvar, och medan den upplöstes i den revolutionära yrans flodvåg, och massorna trodde att de hade ”ryckt loss” delar av statsapparaten, arbetade dessa reaktionära officerare för att på nytt konsolidera sin ställning. De samlades på regementena i norr och drog sig från de röda militärområdena i söder, de organiserade sig och smed planer, de försökte få de soldater som utmärkte sig i kampen utslängda från kasernerna.

Våldsapparaten var upplöst, men fanns kvar ändå. Och ju längre åt vänster delar av MFA:s ledning gick, ju mer förvandlades de till en isolerad grupp individer i uniform i förhållande till resten av officerskåren, och ju mer blev den makt MFA utövade genom sin kontroll över militärapparaten något som kunde glida dessa radikala officerare genom fingrarna. Illusionerna om MFA som ”revolutionens motor” nådde sin höjdpunkt i och med antagandet av ”vägledningsdokumentet” om ”folkmakten” i juli. Men, som kamraterna i Förbundet Kommunist säkert vet, antogs detta dokument av MFA:s församling med den knappaste av majoriteter, där en majoritet av de närvarande avstod från att rösta. Det antogs ett par veckor efter ett annat dokument som förespråkade en ekonomisk åtstramningspolitik som skulle gå ut över arbetarklassen. ”Vänsterns seger” inom MFA var alltså något mycket bräckligt och instabilt. Vägledningsdokumentet blev för mycket för borgarklassen – eller rättare sagt dokumentet i den speciella situation som rådde, vi kommer till det – och den tog sin hand från MFA. Och i och med det förvandlades ”landets högsta styrande organ” till något tiotal radikala officerare som inte hade något att stödja sig på. Just när armévänstern såg ut att vara som starkast rycktes grunden bort, under dess fötter.

Av detta måste man dra politiska slutsatser. En borgerlig statsapparat må vara aldrig så upplöst, upplösning är ändå inte detsamma som förintelse, och förrän den borgerliga statsapparatens förintats i grunden har inga bestående segrar vunnits. Grunden till statsapparatens upplösning är politisk – statsbyråkratin, officershierarkin, domstolarna överväldigas, trycks ned, spelas över i ett massuppsving av revolutionär kamp, men ämbetsmännen, officerarna och domarna finns kvar, och om inte arbetarklassen klart och entydigt lär sig inse behovet att krossa den borgerliga statsapparatens och ersätta den med sin egen kommer borgarklassen alltid att kunna återskapa sin stat. Och det är för detta det är absolut nödvändigt att alltid i alla lägen försvara arbetarklassens politiska och organisatoriska självständighet, för det är bara på den grundvalen som arbetarklassen kan skapa organ för sin egen statsmakt inklusive dess beväpning. Om inte vikten av arbetarklassens självständighet och nödvändigheten att krossa borgarklassens stat oavlatligt inskräps kommer arbetarklassen att kunna invaggas i illusioner om att slaget redan är vunnit, att den har kunnat ”rycka loss” delar av borgarnas stat för eget bruk, att de själva har ”större stöd av stats- och våldsapparaten än bourgeoisin”. Och så kommer arbetarklassen att stå passiv medan högern inom MFA gör upp med vänstern, så kommer arbetarklassen att räkna med att det räcker att soldaterna står ”alltid, alltid på folkets sida” för att reaktionen skall vara oskadliggjord – och så kan det gå som det gick 25 november när borgarklassen kunde återta greppet om våldsapparaten utan minsta svårighet, trots att det ett par veckor tidigare hade verkat som om soldatkampen helt spolat undan reaktionens möjligheter att agera.....

Så att 25 november var i grunden resultatet av den tilltro till – armévänsterns – från soldater till officerare – förmåga att leda revolutionen och försvara dess erövringar som hela utvecklingen efter 25 april hade skapat hos de portugisiska massorna – och som ingen politisk strömning utom vår unga och svaga broderorganisation ställt sig uppgiften att bekämpa.

Det är nödvändigt att här på nytt ta upp inställningen till MFA:s ”vägledningsdokument”. Dels är det en fråga som visar rätt klart och konkret hur skiljelinjerna gick mellan vår inställning och FK:s, dels polemiserar Stig Andersson i *Kommunist*-artikeln mot oss på ett ovanligt dumt sätt just i denna fråga – med ett envetet upprepande av gamla lögnar och gamla förvrängningar av våra ståndpunkter.

I Förbundet Kommunisters tidning *Arbetarkamp* refererades det program som MFA antog 8 juli i positiva, entusiastiska och okritiska ordalag. Det bedömdes som ett steg framåt för den portugisiska revolutionen. Som Stig Andersson nu skriver i *Kommunist*, ”när MFA med sin auktoritet ställde sig bakom folkmaktsuppbygget, påskyndades en utveckling som skulle lägga grunden för en proletär statsapparat och snart göra etablerandet av en borgarmakt till en omöjlighet”.

Därför kan man utan att göra något större våld på sanningen säga att FK stödde vägledningsdokumentet.

Och KAF?

Enligt Stig Andersson såg vi på saken så här: ”KAF saknade denna förmåga att placera dokumentet i sitt historiska sammanhang och ägnade i stället sina krafter åt att förfasa sig över att dokumentet inte motsvarade idealbilden av den färdiga arbetarmakten.”

Först, om det här om vår oförmåga att placera dokumentet i dess historiska sammanhang. En lögn blir inte sannare av att upprepas. Den här speciella lögnen har vi redan tillbakavisat i *Internationalen*, så det är nästan genant att behöva göra det igen. Men i alla fall, i *Internationalen* 22/75 skrev vi om vägledningsdokumentet. Där stod det bl a så här: ”Från de borgerliga krafternas synpunkt var ändå vägledningsdokumentet oroväckande, kanske mest

därför att det trots allt uppmuntrade till fortsatt bildande av kommittéer och råd i stället för att stävja denna utveckling”...

Vi var alltså inte precis blinda för att vägledningsdokumentet i det ”historiska sammanhanget” spelade en viss roll, och att borgarklassen inte gillade det. Men därifrån till att ge dokumentet ett politiskt stöd är steget långt. För oavsett det intryck vägledningsdokumentet kunde göra på borgarklassen i en situation där massorna själva börjat utveckla kommittéer och råd och där MFA:s oförmåga att hålla masskampen inom för borgarklassen godtagbara ramar hade börjat framstå mer och mer klart, så uttrycker vägledningsdokumentet ett bestämt politiskt projekt: Att kontrollera utvecklingen, att knyta upp de framväxande folkliga maktorganen och underställa dem MFA:s auktoritet. Hade detta gått att genomföra hade nog vägledningsdokumentet varit acceptabelt för borgarklassen.

Om man bara läser texten till vägledningsdokumentet lösryckt ur ”det historiska sammanhanget” kan man faktiskt få en helt annan bild än den av nejlikor, röda fanor och jublande soldater arm i arm med strejkande arbetare. För vad står det? Folkkommittéerna skulle godkännas av MFA. Representanter för de lokala myndigheterna, dvs för den borgerliga statsapparaten, skulle ingå i folkförsamlingarna på alla nivåer från och med den lokala. Militära delegater – utsedda uppifrån, inte valda – skulle ingå från och med den municipala nivån. Det militära revolutionsrådet skulle vara nationens högsta beslutande organ....

Tänk denna plan genomförd i en annan situation – en situation inte av revolutionärt uppsving utan med en knäckt och kuvad arbetarklass. I en sådan situation skulle vägledningsdokumentet inte lukta sovjetmakt. Då skulle det lukta korporatism. Det är bara ett tankeexperiment, men det räcker för att visa att vägledningsdokumentet inte i sig betydde något revolutionärt. Det var bara i samband med en utveckling som låg utanför MFA:s kontroll som det kunde tolkas så.

Och varför skulle man då stödja dokumentet? Varför inte i stället verka för att denna utveckling också i fortsättningen skulle ske utanför militärens kontroll och göra det ännu mer? Just därför att det, som vi visat, var absolut nödvändigt att försvara, agitera och propagera för och tålmodigt förklara den absoluta nödvändigheten av arbetarklassens självständighet så var det nödvändigt att politiskt förkasta vägledningsdokumentet.

Nu resonerar inte *Kommunist* i termer av politiska ställningstaganden. Vi ”förfasade” oss över att vägledningsdokumentet inte stämde med våra idealbilder, som sippa marxistiska skolmamseller då förstås. Nu brukar vi inte vare sig förfasa oss, beklaga oss eller gråta när det gäller politiska frågor. Vi brukar ta ställning.

Förbundet Kommunist brukar vara mindre noga på den punkten och är det också, det måste medges, när det gäller vägledningsdokumentet. Men genom att i *Arbetarkamp* nr 10/75 referera dokumentet med hjälp av en slapp journalistisk jargong, som förutom att referatet inte andas något annat än entusiasm inför MFA:s projekt, dessutom förfalskar dokumentet genom att medvetet smussla undan de avsnitt där det klarast talar om att militären ska kontrollera hela processen. (Denna förfalskning, som vi avslöjade redan i *Internationalen* 24/75 utan att det tycks bita på Stig Andersson, är betydligt allvarigare än den harmlösa och fullkomligt oavsiktliga felöversättning vi råkade få med när vi ordagrant återgav viktiga delar av vägledningsdokumentet.)

Nu så här efteråt, i aftonlampans sken och oss revolutionärer emellan, visar det sig naturligtvis att Förbundet Kommunist hela tiden har insett att MFA inte var något revolutionärt ledarskap och det ena med det andra. Ja, i själva verket har de saker vi försökt förklara varit ”löjligt självklara”: ”Att det fanns begränsningar i dokumentet, att det inte var en fullfjädrad marxistisk skiss till ett rådssystem. Precis som om någon hade förväntat sig detta! Precis som

om någon hade trott att officersrörelsen var den marxist-leninistiska förtruppen!”, utbrister Stig Andersson troskyldigt i storögd häpnad över vilka dumma människor det finns.

Men inte var väl allt detta så självklart? Vi känner åtskilliga kamrater som trodde att MFA var den marxist-leninistiska förtruppen eller någonting ditåt. Inte togs de ur den villfarelsen när de läste *Arbetarkamp*, tvärtom.

Och vad som är viktigare: De portugisiska massorna trodde kanske inte att MFA var den ”marxist-leninistiska förtruppen”, för de resonerade knappast i sådana termer. Men de hyste tillit till MFA, en tillit som kunde ha stått dem dyrt. För dem var det verkligen inte ”löjligt självklart” att MFA måste ersättas av ett verkligt revolutionärt ledarskap. Och man frågar sig förvirrat:

Om nu FK och de portugisiska centristerna verkligen hela tiden har insett att MFA måste splittras och att det krävdes ett revolutionärt förtruppssparti, varför, varför, varför har de då undanhållit de portugisiska massorna denna insikt? Eller varför undanhöll de dem till augustikrisen, då de som vi sett menar att ”revolutionärerna plötsligt ställdes inför den omedelbara uppgiften att skapa en nationell ledning för kampen”? (Före augusti hade tydligen MFA dugt, eller behövdes det kanske ingen nationell ledning då?)

Svaret är generande enkelt: Opportunism, organisk opportunism. Opportunism som gör organisationer som Förbundet Kommunist helt oförmögna att förutse något och att leda en utveckling. Och dessutom, en opportunism som den levande erfarenheten av klasskampen i Portugal ömkligt förpassat till skamvrån. För det visade sig att kamperfarenheterna fjärrmat massorna från centrismens opportunistiska drömmar och närmar dem till vår dogmatiska ortodoxi. I början av september gick tusentals soldater ut i självständiga demonstrationer tillsammans med arbetarkommissionerna och soldatorganisationen SUV bildades. I SUV:s plattform finns en kristallklar kritik av underkastelsen inför MFA:

”Borgarklassen och kapitalisterna har ännu mäktigare vapen till sitt förfogande. Två av dem är särskilt hotande om vi inte kan bekämpa dem i tid. Det första är vår oenighet, vår oförmåga att genomföra vår självständiga offensiv på en verklig klassgrundval. Flera gånger har vi gjort denna eftergift åt klassfienden, särskilt genom att underordna vår kamp alliansen med MFA...”

Många soldater kom alltså fram till att de måste ta upp en självständig kamp och upphöra med att underordna sig MFA. För att nå fram till denna insikt hade de inte fått någon hjälp av centristerna av FK:s kaliber.

Så här efteråt säger FK att MFA måste splittras, att ett revolutionärt ledarskap måste skapas osv. Men de säger det i efterhand. De sade det inte dagarna innan soldaterna gick ut i demonstrationer och bröt med MFA. Då hade de inte ens kommit på tanken.

Vår underkastelse under MFA kan bli en allvarlig fara ”om vi inte kan bekämpa den i tid” sade soldaterna. De förmådde själva göra upp med den underkastelsen, delvis, och innan den hade hunnit leda till en katastrof. De organisationer som inte hade försökt hjälpa dem i den processen, som kunde tala öppet om behovet av ett brott med MFA först sedan soldaterna själva hade genomfört det, de har verkligen demonstrerat sin oförmåga att bli det revolutionära ledarskap som behövs i Portugal.

Inställningen till partierna, särskilt Socialistpartiet

Inställningen till speciellt socialistpartiet... det är naturligtvis den proletära enhetsfronten det handlar om, inte för första gången. Vi börjar nästan resignera. Men eftersom frågan är viktig kan det vara värt att dra argumenten en gång till, även om de inte tycks bita på FK:s Portugal-experten. Vi tror nästan att utvecklingen i Portugal om ett tag kommer att övertyga dem bättre än våra argument har kunnat göra, men vi får väl se....

”KAF har helt enkelt slagit i den trotskistiska regelboken: PS är socialdemokratiskt och således ett arbetarparti. Med arbetarpartier ska proletära enhetsfronter ingås, ty detta har Trotskij sagt. Saken är klar! Än en gång har emellertid trotskisterna låtit sina ord skymma verkligheten. PS är nämligen inte i någon mening ett arbetarparti.”, förklarar *Kommunist*.

Det finns två argument här: a) ”Den proletära enhetsfronten” är ett dogmatiskt schema som KAF förespråkar bara därför att Trotskij har sagt så, och som inte har något att göra med den portugisiska klasskampens levande verklighet, b) PS är inget arbetarparti och därför har vi fel t o m utifrån våra egna sterila dogmer när vi förespråkar enhetsfrontsinitiativ gentemot detta parti.

Vad beträffar behovet av den proletära enhetsfronten hänvisar vi till en annan artikel i detta nummer, ”Portugal, socialdemokratin och den svenska revolutionen”, som tar upp en utförlig diskussion kring frågan om arbetarklassens enhet. Bara en randanmärkning: Stig Andersson tycks inte kunna ta sig ur föreställningen att enhetsinitiativ riktade till de reformistiska partierna i första hand är jippon avsedda att ”avslöja” dessa partiers ledare:

”Ja, det är t o m så att revolutionärernas vägran att erbjuda samarbete med Mario Soares var den viktigaste punkten i trotskisternas kritik av den revolutionära fronten FUR under hösten.”

skriver han. Men

”Hur är den arbetare funtad som... plötsligt vaknar till insikt bara för att Mario Soares vägrar underteckna ett papper från FUR med begäran att han ska ingå i en ‘proletär enhetsfront’ och stödja folkmakten?”

Det är bara det att det inte handlar om att erbjuda samarbete med Mario Soares, utan om att erbjuda socialist sympatiserande arbetare en gemensam kamp kring konkreta krav utan att de först måste hålla med om att Soares är en kontrarevolutionär. Det är bara det att det inte först och främst handlar om att ”avslöja” ledarna, utan om att skapa enhet i handling inom klassen med eller utan de reformistiska ledarna.

FK anför fyra argument för att bevisa att socialistpartiet inte är något arbetarparti: Det bildades av exilpolitiker i Västtyskland. Det saknar organiserad förankring i Portugals arbetarklass. Under hösten förlorade det helt sitt arbetarstöd. Det för en arbetarfientlig politik.

Att PS bildades av exilpolitiker är visserligen suspekt, men inget särskilt vägande argument i sig. Att det för en arbetarfientlig politik är inget argument alls – vilket socialdemokratiskt parti för inte en arbetarfientlig politik?

Vad beträffar att PS från sommaren skulle ha förlorat det passiva stöd det fick från vissa arbetargrupper nöjer sig *Kommunist* med att utan bevis påstå detta. Därför skall vi unna oss lyxen att utan att anföra några bevis påstå att detta inte är sant, inte alls. PS har fortfarande ett betydande passivt och till och med aktivt stöd bland stora arbetargrupper, framför allt inom småindustrin i norr.

Återstår att PS skulle sakna organiserad förankring i Portugals arbetarklass. Det stämmer inte heller riktigt. Visserligen är det sant att PS i allmänhet inte har mycket av arbetarklassens organisationskader, den som bär upp den fackliga apparaten osv. Men PS finns som en organiserad tendens i fackföreningar, och det är mycket viktigt. Under början av 1975 fördes en häftig debatt kring ett lagförslag som i praktiken fick till konsekvens att KP:s kontroll över fackföreningsrörelsen befästes. PS gick ut hårt mot det lagförslaget – och gjorde det som en organisation med ambitionen att själva tillskansa sig ledningen för åtminstone en del av fackföreningsrörelsen.

Nu finns det i fackföreningarna. Det har vunnit fackliga val, mest i mellanskiktets fackföreningar som de bankanställdas eller de handelsanställdas. Dessa fackföreningar är

verkligen inte oviktiga. De bankanställda gick i spetsen 11 mars i kampen för bank-nationaliseringarna. Det var vid en demonstration i samband med en strejk av handelsanställda som en arbetare nyligen sköts till döds av polisen i Lissabon....

Och socialistpartiet finns även i andra fackföreningar som en organiserad tendens även om det är som en minoritet. Våra kamrater i LCI har i vissa fackföreningar kunnat få till stånd ett organiserat samarbete med PS kring frågan om tendensfriheten i facket.

Det är därför PS trots allt är ett arbetarparti. Det är därför det skiljer sig från det borgerliga PPD trots att de båda organisationerna det sista halvåret fört ut i stort sett samma politik. Och det är därför PS i den nuvarande situationen i Portugal kommer att följa en utvecklingsbana som skiljer sig från PPD:s. Det är t ex därför som kommunistpartiets och socialistpartiets fackliga ledningar i norr kunde samarbeta för att arrangera ett möte i Porto 31 januari, där 27 fackföreningar i den norra regionen protesterade mot lönestoppet, prishöjningarna och arbetsministeriets inblandning i de fackliga organisationernas verksamhet....

Nu tror faktiskt inte heller kamraterna som skrivit i *Kommunist* riktigt på sin egen analys. Åtminstone inte att döma av alla motsägelser som finns i texten. Det står t ex att den portugisiska bourgeoisin ”...saknade förmåga att samlas kring ett politiskt projekt och skapa sig ett starkt massparti. I stället uppkom en rad borgerliga småpartier”. Men det största partiet då, PS? Var det trots allt inte ett borgerligt parti utan ett arbetarparti?

Eller när man skriver att ”PS hade ett politiskt behov av att avgränsa sig åt vänster”. Varför det, om partiet nu hade tappat alla sina arbetarväjlare och framträdde som bourgeoisins öppna klassparti?

När det gäller det portugisiska kommunistpartiet tvekar inte Förbundet Kommunist – och de portugisiska centristerna – att karaktärisera det som ett arbetarparti. De har tom sett det som snudd på en revolutionär organisation – som en ”vacklande kraft”. ”PCP-ledningen kan pressas att välja revolutionens sida”, hette det i *Arbetarkamp*.

Därför visar de portugisiska centristorganisationernas agerande gentemot KP med föredömlig klarhet på deras oförmåga att bedriva en konsekvent enhetspolitik ens gentemot en organisation som de själva karaktäriserade som en arbetarorganisation.

De har i stället bedrivit en politik gentemot KP som har präglats av illusioner och av ultimatism. Den inställningen kommer rätt väl fram i FN:s referat av händelserna kring 25 augusti:

”Den 25 augusti bildades FUP – folkliga enhetsfronten – med alla viktiga vänsterorganisationer... och PCP” tvingades med. Fronten försvarade kritiskt Gonçalves V:e regering och krävde omedelbar tillämpning av Copcondokumentet. Några dagar senare gör PCP ett försök att kompromissa och vänder sig till PS med förslag om gemensam kamp mot reaktionen (!) Naturligtvis avvisas det av PS. PCP slängs ut ur FUP på grund av sitt kompromissmakeri och FUR bildas.”

(Särskilt den sista meningen är magnifik, och har precis som titeln på Stig Anderssons artikel en atmosfär av ”De tre musketörerna”: – Naturligtvis gav vi den slyngeln det svar han förtjänade, sade d’Artagnan och stack värjan i skidan.)

Vad innebär då konkret bildandet av FUP? Det innebar att PCP-ledningen förmåddes att ”underteckna ett papper från FUR”, precis som Stig Andersson så träffande beskriver FK:s syn på hur proletära enhetsfronter bildas.

Och vad stod det på papperet? Ja, inte var det en rad konkreta svar på de portugisiska massornas djupast kända behov, som PCP åtog sig att organisera gemensam kamp kring. I stället var det en deklaration om enighet på en rad mer övergripande politiska punkter, som av

vänstern i FUP betecknades som revolutionära, men som i själva verket låg helt i linje med KP:s politiska linje, t ex genom att ge politiskt stöd åt V:e regeringen. Visserligen bara ”så länge de nödvändiga villkoren för att skapa en revolutionär enhetsregering ännu inte är uppfyllda” men i den konkreta situationen var detta en helt meningslös reservation, eftersom den innebar att man då, just då stödde regeringen med ekonomisk åtstramningspolitik och allt.... När sedan kommunistpartiet helt konsekvent fullföljer sin tidigare politik också genom att komma med en opportunistisk invit till socialistpartiet, slängs det ut ur FUP av de principfasta revolutionärerna, som deklarerar att KP har svikit den revolutionära enheten.

I praktiken innebär detta att man först låter PCP utropa sig självt till en revolutionär organisation inför massorna och avantgardet genom att skriva på en deklARATION som inte förpliktigar till någon konkret handling. Efter att ha sett PCP-ledarnas signaturer på ett papper går vänsterorganisationerna i FUP i god för PCP:s revolutionära status.

När sedan PCP tar konsekvenserna av att det inte bundit sig för något annat än att fullfölja sin tidigare politik reagerar resten av organisationerna i FUP som en försmådd älskare: – Aldrig hade jag trott något sådant om dig! Du har svikit mig, ge dig i väg, jag vill aldrig se dig mer!

Och vem har blivit klokare på kuppen? Inte de arbetare med sympatier för vänstern, som först får veta att PCP är revolutionärt, sedan att det inte är det – utan att i praktiken någonting alls har hänt. Det enda dessa arbetare har fått sig till godo är en dos illusioner om kommunistpartiets förmåga att kanske ändå, eventuellt, sluta upp i en avgörande konfrontation.

Och de arbetare som stödde PCP fick naturligtvis ut ännu mindre av hela operationen. För dem betydde det ingenting att vänstern gav kommunistpartiet frejdebrev som ”revolutionärt” – det ansåg de redan att det var. Och inte avslöjades PCP-ledningen inför dessa arbetare genom att vänstern plötsligt deklarerade att KP inte var revolutionärt....

Det vänsterorganisationerna genom FUP sade till de KP-sympatiserande arbetarna var i själva verket detta: – Vi kräver att er ledning skall överge sin politik och sina metoder, och vi vet att det bara är ni i basen som kan tvinga er ledning att bryta med den nuvarande nederlagspolitiken.

Alltså, till ledningen: För en revolutionär politik, annars vägrar vi att ha med er att göra! Det är detta som kallas ultimatism.

Och till basen: Kräv av er ledning att den för en revolutionär politik! Detta är också ultimatism. Dessutom förutsätter den att det problem som enhetstaktiken bl a är avsett att lösa redan är löst, nämligen att de som stödjer kommunistpartiet redan vill att KP inte skall föra en KP-politik utan i stället en icke närmare specificerad och konkretiserad ”revolutionär” politik.

Det är svårt att tänka sig ett mer sterilt och ofruktbart sätt att närma sig den proletära enhetens problem!

Det är rätt att göra uppror – men inte alltid!

Med hjälp av en smått vämjelig moralism försöker också Stig Andersson bunta ihop KAF med Soares när det gäller inställningen till fallskärmsjägarnas myteri i slutet av november. Vi sägs visserligen vara mer nyanserade än socialistpartiet, ”men gemensamt är fördömandet av ‘vänsterns kuppmakare’.

Ett av Anderssons argument för detta är smått otroligt. *Internationalen* publicerade en bild från PRP-BR:s tidning *Revolução* där man namngett de olika delarna på en armé pistol. Nu säger Andersson att ”bilden är förfalskad”. Varför? Jo, på grund av en oprecis bildtext. I *Internationalens* bildtext står det nämligen att det rör sig om en bild ur PRP-BR:s ”upprors-

manifest”. Men, säger Andersson ilsket, bilden är ju hämtad från *Revolução* sid 15 och inte från manifestet....

Ja, det var en oprecis bildtext. Där borde stått: bild publicerad intill PRP-BR:s ”upprorsmanifest”. Manifestet fanns nämligen kant i kant på sid 14.....

Stig Andersson kommer också med en krystad förklaring till bilden:

”I en period när hela vänstern (inklusive trotskisterna) verkade för arbetarklassens beväpning, är det ju inte något konstigt med att en vänstertidning försöker komplettera med lite praktiska tips i denna fråga.”

Lite praktiska tips? *Revolução*s plansch är fullständigt meningslös sedd ur militär och instruktiv synpunkt. Att tala om att en pistolkolv heter pistolkolv kanske kan roa läsarna av Lucky Luke, men inte kunde det stärka kampen för en arbetarmilis i Portugal.

Tvärtom! Det gav bara Neves och hans gelikar ideologisk ammunition. *Revolução* borde i stället ägnat detta spaltutrymme åt att bekämpa de militaristiska och kupppartade uppfattningar som fanns bland många radikala officerare och soldater. Tidningen borde understrukt att ett uppror var helt omöjligt i en situation då arbetarmassorna fortfarande dominerades ideologiskt av reformisterna i socialistpartiet och kommunistpartiet. Men *Revolução* gjorde inte det och kunde inte göra det eftersom redaktionen själv var barnmorska till militarismen. Vapenplanschen var bara ett uttryck för en barnslig vapenromantik.

Därför är det inte konstigt att FK kallar vår reproduktion av planschen för ”lögn och bedrägeri” samt fordrande uppmanar oss att komma med en ”rättelse” (avbön?).

Det är inte konstigt därför att FK:s ledning själv var offer för samma bamsligheter.

All denna upphetsning, alla dessa prästerliga ord och all denna polemik är ett uttryck för detta. FK:s ledning vill skyla över PRP-BR:s och sina egna klavertramp för att rädda sitt eget skinn.

FK:s ledning undviker sakfrågan för att slippa bli bortgjorda i sak.

Karl Ljungkvist – medlem i FK:s ledning och alltid ”nyss hemkommen från Portugal” – gick t ex ut med stora åthävor på ett portugalmöte i Umeå den 12 oktober 1975 och sa att:

– Upproret kan komma inom två veckor!

Detta helt vanvettiga uttalande var ett eko av PRP-BR:s vanvettiga bedömning av styrkeförhållandena i klasskampens Portugal. En bedömning som vi dokumenterat tidigare, men ändå tar om eftersom kamraterna i FK vägrat att kommentera den.

”I det nuvarande läget representerar ett nationellt uppror baserat på väpnad makt den enda vägen ut ur den revolutionära processens motsättningar i Portugal” (Deklaration från PRP-BR 10 november)

”Väpnat uppror är det enda sätt på vilket folkmakten kan fortsätta att avancera” (Francisco Marques, ledande medlem i PRP-BR på presskonferens citerat efter *Revolution* 14 november)

Massornas organisering har redan uppnått en tillräcklig nivå för att överta makten” (Francisco Marques, citerat efter *Revolution* 14 november)

”För oss finns det i detta ögonblick ingen annan lösning än väpnat uppror” (Isabel de Corno, ledande medlem i PRP-BR på presskonferens, citerat efter *A Capital*, 10 november)

”Det är nu tid för de revolutionära styrkorna och arbetarna att ställa problemet om uppror” (Deklaration från PRP-BR, citerat efter *Diario de Lisboa* den 30 september)

FK:s ledning har kringgått alla dessa uttalanden och vägrat att kommentera dem. I stället har man hänvisat till muntliga samtal som representanter för FK haft med PRP-BR.

Men PRP-BR ska naturligtvis inte bedömas efter vad man sagt till Kalle Ljungkvist utan efter vad man sagt till de portugisiska massorna.

Vår hårda kritik av bl a PRP-BR står sig. Också de som ville kämpa bidrog till bakslaget den 25 november.

Att inte inse det och att inte utveckla en politisk självkritik är förkastligt. Massorna lyssnar till ett parti som begått fel – om det bara erkänner det och försöker ändra sig. Massorna vänder däremot ryggen mot ett parti som begått fel och vägrar att erkänna det – då kan ju felen komma att upprepas....

När Soares talar om ”kuppmakare” och vräker ur sig en mängd andra skändligheter gör han det för att krossa Portugals unga och oerfarna avantgarde. När vi talar om militarism och ansvarslöshet gör vi det i syfte att bidra till att ett leninistiskt förtruppssparti kan utvecklas.

Skillnaden mellan oss och Soares rör mer än ”nyanser”. Skillnaden gäller revolution eller kontrarevolution.

Det är rätt att göra uppror – men det är inte alltid rätt! eller tror FK att det bara var nyanser som skiljde Lenin och Noske när de bägge två kritiserade de tyska revolutionärerna. Lenin ”hetsade” mot ultravänsterismens barnsjukdomar för att hjälpa kamraterna att slå in på en riktig kurs. Noske hetsade för att förintada dem.....

Tarvlighet på tarvlighet

När Stig Andersson når fram till frågan om solidaritetsarbetet blir han tarvlig:

– Vi tog initiativet till Portugalgrupperna och portugalfonden där över 30 000 kronor samlades in till FUR.

– Trotskisterna skrev mycket om bredare solidaritet – men rörde inte ett finger för att förverkliga den.

Det är sant att FK tog initiativet till att bilda Portugalgrupperna. Men det var ett dåligt initiativ. Dels blockerade det möjligheten att bygga upp breda Portugalkommittéer och vi fick en splittrad solidaritetsrörelse. Dels innebar gruppernas arbete ett stöd åt en gruppering i Portugal som hämmade uppbygget av massrörelsen och ett leninistiskt förtruppssparti.

I början av oktober sprang FK:arna runt upphetsade och febrila samt krävde i ultimativa ordalag att alla andra grupper och partier skulle gå med i dessa grupper:

– Nu eller aldrig, sa man. Antingen är ni för revolutionen eller emot. Välj sida. FUR är det enda alternativet, oavsett kritik. Endast FUR kan ta hand om pengar på ett vettigt sätt.

Vi vägrade att acceptera detta ultimatum. Vi valde sida och menade att FUR inte var ”det revolutionära alternativet”.

Vi menade också att Portugalgrupperna var sekteristiska. Bl a hade man hakat på en FK-analys till gruppernas politiska plattform.

I stället för att stödja FUR politiskt – som FK – stödde vi Fjärde Internationalens sektion, LCI. Vi gav – och ger – LCI ett omfattande materiellt stöd. För övrigt betydligt större än det som Portugalgrupperna skryter med likt fåniga småungar. Vi gav dessutom LCI ett politiskt stöd genom att tillsammans med resten av Fjärde Internationalen delta i den diskussion som utvecklades inom LCI och så småningom ledde fram till en politisk kursändring.

Som ett komplement till detta politiska stöd tog vi ett bredare initiativ uppbyggt kring en nationell mötesserie med en kamrat från SUV. Dessutom har förbundet genomfört otaliga möten och torgappeller för den portugisiska revolutionen osv, osv.

När Andersson säger att vi inte ”rörde ett finger” ljuger han.

Men låt oss göra ett bokslut idag. Nu erkänner även FK att FUR inte var ”det revolutionära alternativet”. Bl a LCI, LUAR och MDP blockerade FUR, heter det. Vi håller inte med om denna värdering. Men den är naturligtvis en bumerang för FK:arna. För därmed har de erkänt att vi hade rätt. FUR var inget revolutionärt alternativ.

De pengar som samlades in togs alltså inte om hand på ett vettigt sätt. De hjälpte i stället till att blockera utvecklingen.

Kunde man tro! Men pengarna kom inte ens fram. De har skickats först i dagarna! Och då till de delar som är ”kvar av FUR”. Dvs främst MES och PRP-BR.

Så var det med det. Ett smärre bedrägeri. Vi vet många som trodde på FK och gav pengar till FUR i hopp om att de skulle komma till omedelbar användning. Det var ju så FK argumenterade: Endast FUR kan ta hand om pengar! Och man behöver pengar nu, innan ambulanserna kommer! Vi vet också många som gav pengar i hopp om att LCI skulle få en bit av kakan. Men de drogs vid näsan.

Både vi och FK har alltså rört på fingrarna när det gäller Portugal. Men där FK lekte med avtryckaren och spelade falskt när det gällde penninginsamlingen, där utvecklade vi ett korrekt politiskt stöd till LCI i kombination med en icke-sekteristisk klassolidaritet.

Nina Källberg Göte Kildén

Ur *Fjärde Internationalen* 1/77:

Portugal: Horisonten är röd. Trots arbetslöshet och reallönesänkningar

Revolution i Portugal. Nejlirkornas revolution. Leende soldater arm i arm med strejkande arbetare. Under några sommar- och höstmånader 1975 rusade utvecklingen fram i ett febrigt crescendo. Händelser och intryck tumlade över varandra. Portugal var det stora debattämnet i press, radio och TV.

Men så kom 25 november, med högermilitärens framgångsrika offensiv. Efter det blev det mer tyst om utvecklingen i Portugal. Vad var det egentligen som hände. Hur djupt var nederlaget och hur definitiv borgarklassens framgång?

För att börja svara på de frågorna måste vi gå tillbaka till den portugisiska arbetarklassens läge före 25 april 1974, före den militärkupp som störtade Caetanoregimen.

25 april var den portugisiska arbetarklassen en klass utan fackföreningar, utan partier, utan politiska och organisatoriska traditioner. Under loppet av mindre än två år genomlevde den så plötsligt en svindlande rik, omfattande och avancerad kamperfarenhet.

Men det gick för snabbt för att lärdomarna av denna erfarenhet skulle kunna dras på djupet, speciellt som de portugisiska arbetarnas politiska organisationer gjorde sitt bästa för att undvika detta. De snabba och stora erövringarna, de många framgångarna utan egentligt motstånd, motsvarades av en bristande vana vid seg och långdragen försvarskamp mot en fiende på offensiven.

Därför kunde borgarnas lättvunna seger över vänstermilitärerna 25 november hejda arbetarklassen, skapa demoralisering och förvirring. Inte minst inom avantgardet, där illusionerna om arbetarnas, soldaternas och vänsterofficerarnas oöverbinnlighet varit som starkast.

Borgarnas direkta målsättning med 25 november var att återta kontrollen över de väpnade styrkorna och över massmedia. I den nådde de fullständig framgång.

Från detta kunde sedan offensiven mot arbetarklassen inledas. De borgerliga partierna började åter göra sina röster hörda. De klev omkring på gatorna, säkra och självmotvetna. Det reaktionära CDS kröp fram ur skymundan, började ordna möten, demonstrationer och angrepp på kommunistiska möten och demonstrationer.

På landsbygden mobiliserades 10 000-tals bönder av reaktionen till angrepp mot jordockupationer och mot allt vad jordreform heter.

Kollektivavtalen för arbetarna sades upp. Lönestopp infördes, samtidigt som priserna sköt i höjden i svindlande fart och arbetslösheten steg till 800 000.

Borgarklassens offensiv rullade inte precis fram. Den gick fram med försiktiga, men säkra och målmedvetna steg. Inte utan att möta motstånd. Det förekom strejker för lönekrav, demonstrationer för de politiska fångarna.

Men det var fragmenterade och sporadiska svar. Borgarklassen hade initiativet. Men framgången behövde beseglas och befästas. I det läget var det närmaste perspektivet för borgarklassen att bekräfta sin framgång genom en seger för de borgerliga partierna PPD och CDS i parlamentsvalen 25 april 1976, en seger för PPD och CDS, stärkta av rösterna från småborgerliga grupper på landsbygden och i städerna som tidigare röstat på socialistpartiet.

Men borgarklassen blev besviken. Valsegern uteblev. Trots allt, trots borgarklassens offensiv och trots dess partiella framgångar, ställde sig en klar majoritet av Portugals befolkning bakom olika arbetarpartier. CDS och PPD samlade tillsammans endast omkring 40 procent av rösterna.

Detta valresultat avspeglade det faktum att styrkeförhållandena mellan klasserna inte i grunden hade rubbats sedan 25 november, att erövringarna från perioden av kamp före 25 november fortfarande inte tagits ifrån arbetarklassen, att arbetarklassen inte var knäckt och demoraliserad, att den tvärtom började återhämta sig och inleda den mödosamma processen att samla sina styrkor igen.

Denna återhämtningsprocess visade sig också på flera plan: Dels i en ny våg av anslutning till fackföreningarna och en omfattande diskussion i deras bas. Dels i en omfattande strejkvåg i mitten av mars, strejker inom metall- och byggnadssektorn, bland de handelsanställda, bland kontorister och bankkassörer.

Och dessa tendenser har hållit i sig. Vid ytterligare två val, presidentvalet i juni 1976 och kommunalvalen i december 1976, hoppades borgarklassen på röstresultat som skulle göra det möjligt för den att gå vidare i sin politiska offensiv. Och vid båda dessa val avspeglade röstresultaten styrkeförhållanden som fortfarande inte tillåter borgarklassen att genomföra sitt politiska projekt. I presidentvalet deserterade många av de socialistiska arbetarväjlarna från borgarklassens och socialistpartiets kandidat Eanes, och han valdes med mindre majoritet än väntat. Kommunalvalen blev inte det väntade nederlaget för socialistpartiet, och det blev en framgång för kommunistpartiet.

Och detta avspeglar den process på djupet som pågår inom arbetarrörelsen: En process av omgruppering, av klargöranden, av utvärdering av erfarenheter, av lärdomar för framtiden. En process som hindrar att de partiella nederlagen för arbetarklassen leder till en djupgående demoralisering, som gör att arbetarklassens stridbarhet trots allt finns kvar och ibland manifesteras i öppen kamp.

Visst har det följt flera bakslag på 25 november, allvarliga sådana. Den portugisiska arbetarklassen lider nu under en 25-procentig arbetslöshet och har drabbats av en 20-procentig sänkning av reallönen. Men dessa bakslag har inte varit avgörande. De främsta erövringarna från tiden före 25 november står fortfarande kvar: Arbetarklassens organisationsfrihet och arbetarorganisationernas handlingsfrihet – och arbetarnas förmåga att utnyttja dessa friheter.

Det är därför den artikel av en portugisisk kamrat vi publicerar här kan avslutas med följande ord: ”Vi skiljer mellan ett partiellt nederlag som påskyndar borgarklassens offensiv och ett partiellt nederlag som, i likhet med 25 november 1975, inleder en period då kampen kommer att genomföras på en mer organiserad grundval.”

Denna artikel, som är en bearbetning av en artikel ur *Inprecor* tar upp just den process av omgruppering inom arbetarklassen som är ett av de dominerande dragen i utvecklingen i Portugal just nu, och den ekonomiska och politiska kris som gör det alltmer akut för borgarklassen att genomföra sina lösningar, samtidigt som den fortfarande inte har lyckats bygga upp styrkeförhållanden som gör detta möjligt.

Kommunalvalen 12 december 1976 bekräftade att arbetarklassen fortfarande har möjlighet att ta strid. Även om valen inte ledde till någon kvalitativ förändring av den politiska situationen, ställde de krisen inom borgarklassens ledarskap i blyxtbelysning.

Jämförelsen har sina begränsningar, men det bör ändå noteras att PPD (Folkdemokratiska partiet, Portugals största borgerliga parti) förlorade 275 000 röster jämfört med resultaten i

parlamentsvalen våren 1976 (och 475 000 röster jämfört med valen till konstituerande församlingen 1975).

CDS (ett högerparti) förlorade 171 000 röster, vilket motsvarar 20 procent av dess röstetal i parlamentsvalen.

Socialistpartiet förlorade för sin del 500 000 röster – eller 750 000 om man jämför med valen till konstituerande församlingen. Liksom PPD och CDS förlorade SP terräng överallt (utom i Beja).

Kommunistpartiet, å andra sidan, fick dubbelt så många röster som dess kandidat Octavio Pato fick i presidentvalen förra året, även om man inte nådde upp till rekordsiffrorna från parlamentsvalen.

GDUP, den samling av vänsterorganisationer som bildades för att stödja Otelo Carvalhos kandidatur i presidentvalet, fick inte ihop lika många röster som MES och UDP fick tillsammans i parlamentsvalet.

Det var många som avstod från att rösta – 35 procent jämfört med 25 procent i parlamentsvalen. Och uppenbarligen var det de borgerliga partierna som drabbades hårdast av valskolket. Och detta har hindrat dem från att inleda den offensiv som PPD-ledaren Sa Caneiro tidigare försäkrade måste komma efter valet.

Före kommunalvalen sade Sa Caneiro på PPD:s kongress: ”Med en ineffektiv regering och ett parlament där det inte finns någon stabil majoritet kommer presidenten säkerligen att känna sig manad att spela en allt mer aktiv roll inom ramarna för de funktioner konstitutionen ger honom.”

PPD var i färd med att förändra sin inriktning, och siktade nu på en regering vars ryggrad skulle vara ett block mellan PPD och SP. Dessutom antydde man en förkärlek för en militärregering under president Ramalho Eanes direkta kontroll.

CDS utvecklade samma inriktning.

Men kommunalvalen skapade viss oreda i dessa kretsar. Sa Caneiro bröt enheten. Hans attacker mot regeringen och hans maningar till militärt ingripande blev allt häftigare.

CDS, å andra sidan, modererade tonen i sin kritik. Den grundläggande skillnaden mellan Sa Caneiro och Freitas do Amaral i CDS ligger inte i den målsättning de har. De är överens om att endast general Eanes kan lösa situationen, endera genom att utöva påtryckningar på regeringen eller genom att byta ut den.

Men CDS har större förståelse för de samhälleliga styrkeförhållandenas karaktär. Efter sitt stora möte i Rio Major i oktober 1976, som främst var riktat mot den socialdemokratiska jordbruksministern Lopes Cardoso, har CAP, böndernas organisation, knappast hörts av. CIP, arbetsköparföreningen, upprätthåller en viss aktivitetsnivå men kan inte ta initiativ med någon bredare förankring.

Varken de borgerliga partierna eller deras organisationer CAP och CIP är sålunda i den ställningen att de klart och tydligt kan polarisera större delen av medelklassen” kring sig.

Men trots detta skulle det vara farligt att underskatta statsapparatusens omstruktureringsprocess, och den initiativförmåga denna ger bourgeoisin. Den portugisiska statsbankens och den tyska Marshallfondens konferens visade att imperialismen nu har en mer solid taktik av ekonomisk utpressning.

Den militära hierarkin står nu mycket fastare kring Eanes. De senaste förändringarna i revolutionsrådet visar på detta. De mest extrema högersektorerna (Pires Veloso och Morais e

Silva, ”revolutionsråd” som står nära högerterroristgrupperna) har skjutits åt sidan. Men även om den nuvarande situationen i klasskampen gör det omöjligt med en direkt militär intervention av det slag som hela borgarklassen kräver, så finns ändå faran.

Samtidigt visar den fortsatta existensen av Mario Soares regering i hur hög grad styrkeförhållandena mellan klasskrafterna fortfarande gör det nödvändigt för bourgeoisin med en klassamarbetsregering.

Men denna regering är mycket bräcklig. Den står inför en djup kris, både inom ekonomin och politiken.

Den ekonomiska krisen

Trots vissa tecken på en positiv utveckling i den ekonomiska situationen låg ökningen av industriproduktionen i december gott och väl under de målsättningar som regeringen satt upp. Produktionen inom livsmedelssektorn, den enda bransch som expanderade under 1974 och 1975, faller nu drastiskt. Den enda bransch som nu expanderar är tillverkningsindustrin.

Under de första fem månaderna 1976 var tillväxten i tillverkningsindustrin 4 procent; i september nådde tillväxten 6 procent jämfört med samma period föregående år. Tillväxten i tillverkningsindustrin kan inte följa hur blygsamma de uppnådda resultaten är jämfört med regeringens allmänna ekonomiska målsättningar och jämfört med ”Plan 77”: en femprocentig ökning av bruttonationalprodukten, en tioprocentig genomsnittlig årlig tillväxt i industriproduktionen och en årlig ökning av investeringarna med 15-18 procent. Detta är i själva verket mycket lågt ställda målsättningar, som ligger under den faktiska utvecklingen under perioden 1972-73.

Därför blev det inget av med att skapa 50 000 nya jobb och att återuppliva exportsektorn. Tvärtom – nationaliserade och ”självstyrda” företag har återlämnats till de tidigare ägarna, en ”strid för produktionen” har drivits fram i den nationaliserade sektorn, arbetsveckan har förlängts och nya lagar om avskedanden har införts; och allt detta kommer att stimulera ökad arbetslöshet och inflation och kommer att skapa social spänning.

I grund och botten begränsar regeringen sig till att åter ta upp Caetano-regimens ekonomiska projekt. Walter Rosa, industriminister tills nyligen, var en av dem som lade upp dessa planer som tjänsteman i regeringen före april 1974.

Men denna ekonomiska inriktning löser inga problem. Vad tjänar allt detta till, frågar kapitalisterna, om den privata sektorn fortfarande saknar de garantier den kräver, om det inte genomförs en radikal omstrukturering av det produktiva systemet, om återlämnandet av de nationaliserade företagen fördröjs.

Varken Mario Soares formella löfte att genomdriva en 48-timmarsvecka i den produktiva sektorn och en 40-timmarsvecka i servicesektorn, eller de 2 500 man som Nato-brigaden har förlagda 100 km från Lissabon kommer att göra det möjligt att lösa detta problem.

Den ekonomiska krisens djup, arbetarnas motstånd och den politiska och sociala krisen innebär att endast en generaliserad konfrontation kommer att kvalitativt kunna förändra den nuvarande perioden i klasskampen. För borgarklassen skulle detta kräva att den förmådde krossa det arbetarklassen uppnått före 25 november 1975, i synnerhet fackföreningarnas och arbetarpartiernas handlingsfrihet. Ingen lösning däremellan kommer att på lite sikt kunna undgå motsättningen mellan denna målsättning och de nuvarande samhällsliga styrkeförhållandenas realiteter.

Arbetarkampen under Soares

I augusti 1976 bildades Soares socialistpartiregering. Efter en inledande tvekan mobiliserades vissa betydelsefulla delar av arbetarklassen: textilarbetarna, de handelsanställda, skoarbetarna. Det är grupper som tillhör de mest utsugna – men också de minst välorganiserade på fackföreningsnivån. Den allmänna tendens till enande i kampen som hade rått före 25 november 1975, och t o m under den sjätte regeringens slutfas vände sålunda. Denna situation försvagade arbetarrörelsen, förstärkte dess splittring och gjorde det möjligt för Soares regering att gå till offensiv. 1976 gick arbetarna vid Lisnave- och Setnavevarven med på ledningens förslag, som gick emot 40-timmarsvecka och lika lönehöjning på 1 000 escudos/mån för alla; det till och med införde nya lönekategorier som stärkte lönesplittringen.

101 jordegendomar, som hade ockuperats av bönderna 1975, evakuerades. Den lag som gav jordägare rätt att få tillbaka en del av jord som ockuperats började tillämpas. 9 september 1976 utfärdade Soares en maning till strid för produktionen och en social pakt:

”Hårt arbete och disciplin, det är den första förutsättningen för att komma ut ur den tunnel där vi nu befinner oss.” Och han tillade: ”Regeringen manar fackföreningsledare och alla arbetare såväl som arbetsgivarna, att till varje pris öka produktiviteten. Detta är en brådskande och trängande nationell nödvändighet... I arbetarnas intresse måste situationen klargöras. Eftersom det är omöjligt med omedelbara avskedanden, kommer många företag inte att skapa nya jobb eller acceptera nya projekt.”

För att konkretisera de socialdemokratiska ledarnas ”krav” infördes en lag om avskedanden 1976. Några av de giltiga skälen för att avskeda arbetare är: ”1. otillåten olydnad av order från arbetsledande personal... 5. åverkan på företagets egendom; ... 7. oberättigad frånvaro uppgående till fem dagar i streck eller tio icke på varandra följande dagar under ett år; ... 12. icke-normal minskning av arbetarnas produktivitet.”

Den första fasen av facklig mobilisering sammanföll med förberedelserna för Intersindicals kongress, och den ledde till kampdagen 27 november 1976: Ca 30 000 arbetare slöt upp vid Första maj-stadion i Lissabon, men de erbjöds ingen speciell samlande paroll.

De hårdaste striderna och strejkerna gick vidare, arbetsköparna vägrade förhandla och regeringen avstod från att ingripa. Ändå fortsatte trycket från arbetarna. Under ledning av militanter från yttersta vänstern inledde byggnadsarbetarna på Madeira en strejk som ledde till en delseger inom två veckor. Men byggnadsarbetarna på fastlandet rörde inte på sig.

Arbetarna vid jordbrukskollektivet ”Margem esquerda” omringade en jordlott som skulle återlämnas till den brittiske jordägaren, och höll ställningarna ganska länge. Men det fanns ingen solidaritetsrörelse.

Vid två textilfabriker, Maconde i Braga och M Lopes Henriques i Lissabon genomfördes långdragna strejker med fabriksockupationer mot avskedandet av två fackliga delegater.

Men det var först i december 1976 som kampen åter började få effekter på den politiska situationen. De postanställdas strejk 15 december förebådade viktiga mobiliseringar, särskilt bland lärarna och de anställda inom servicesektorn.

Dessa strider måste sättas in i sitt socioekonomiska sammanhang, som alltmer präglas av krisen. Statssekreteraren för den ekonomiska planen har medgett att arbetslösheten ligger på 14 procent. Men den verkliga siffran måste ligga uppåt 29 procent – 700 000 arbetare. Det är en ökning med 30 procent sedan december 1975. Enligt regeringens siffror sjönk reallönerna 17,5 procent förra året; enligt fackföreningarnas och arbetarpartiernas siffror gick de ned med 25 procent.

Men samtidigt har regeringen stora problem med att inleda en offensiv mot de arbetande massorna för att skapa förutsättningarna för en borgerlig anti-kris-politik. Arbetarrörelsens motstånd mot antifackliga lagar hotar att leda till massmobiliseringar. 6 november 1976 i Lissabon och 9 januari 1977 i Porto hölls möten med fackföreningsledare, fackliga delegater och medlemmar från arbetarkommissioner, möten som avspeglade en växande radikalisering: Nästan tio procent av delegaterna uttalade sig för att förbereda en nationell strejk för kollektivavtal, ett förslag som lagts fram av fackliga militanter som stödde LCI3 inriktning.

Efter en inledande offensiv, som förlängdes av valresultatet konfronterades nu regeringen med större stridbarhet och en permanent kris som ställer den i motsättning till arbetarna inom dess eget parti, socialistpartiet. Detta åtföljs av en fördjupning av den politiska oppositionen från de borgerliga partierna och påtryckningar från militären.

Soares kommer nu att satsa allt på sitt nästa drag: En mer djupgående attack på fackföreningsrörelsen och jordreformen. Denna attack kommer att konkretiseras i lagstiftning som ifrågasätter några av de viktigaste av de erövringar som gjorts: Arbetarkontrollen, arbetarkommissionen och jordbrukskollektiven.

Arbetarrörelsens omgruppering

Presidentvalet, bildandet av Soares regering och de inledande, striderna mot den ekonomiska åtstramningen inledde en ny period dominerad av omgruppering av den organiserade arbetarrörelsen.

Det mest iögonfallande i denna förändring är uppenbarligen krisen inom socialistpartiet och bildandet av en vänsterflygel inom det. Men krisen är inte begränsad till detta. Den "socialistiska" regeringens svaghet ligger i arbetarnas kvarstående stridbarhet och i att socialistpartiets organiserade bas inom arbetarrörelsen och fackföreningarna är så svag.

Socialistpartiet har nu 600 fabriksavdelningar, och mindre än 90 av dem finns i Lissabons industriområde. Det "öppna brevet", en facklig gruppering knuten till SP, vann anslutning från 69 fackföreningar, men vid dess möte i september 1976 var bara 50 delegationer närvarande.

Den ständiga klyftan mellan SP:s stora inflytande bland arbetarna i röstetal och dess begränsade organisatoriska förmåga gör slutligen att SP-ledningens manövermarginaler är mycket små när det gäller att genomdriva den praktiska tillämpningen av dess politik.

I ljuset av detta kan man förstå att det snabbt har växt fram vänsterflygel inom socialistpartiet. Den började mötas och organisera sig under och efter partiets andra nationella kongress i november 1976. Denna vänsterflygel är heterogen – ett resultat just de faktorer som ligger bakom dess utveckling. De politiska erfarenheterna drar skiljelinjer mellan de mest radikaliserade grupperna som står i direkt motsättning till den socialdemokratiska politiken (Aires Rodrigues, Carmelinda Pereira, lärarfackföreningen i Lissabon), de grupper som tidigare var hårdast integrerade i socialdemokratiens politiska apparat (Lopes Cardos t ex) och de fackliga militanterna som motsatt sig KP-byråkratin och som har erfarenhet av enhet i handling, sådana som Kalidos. Barreto, som troligen blir Intersindicals näste generalsekreterare.

Det var mellan kongressen i november 76 och januari 77 som denna vänsterflygel började uppträda öppet och direkt utmana huvudlinjerna i regeringens politik. Vid partiets andra kongress i november 1976 fick "vänsteravvikarna" 210 röster mot 610 för majoriteten. Vid den speciella kongressen i januari 1977 vann de 117 röster mot 394 för majoriteten. De uttrycker stridbarheten hos arbetarna inom socialistpartiet och representerar nu majoriteten av fabriksmilitanter och medlemmar av socialistungdom

En vecka före den speciella kongressen i januari möttes aktivister som uteslutits ur socialistpartiet och personer som stödde dem, men de kunde inte nå fram till någon överenskommelse med olika personer som Lopes Cardoso. Alldeles före kongressen hade 80 ungsocialister – oppositionen hade vunnit 147 röster mot 152 på socialistungdomens kongress – förberett ett svar anklagelserna om ”trotskism”.

Men vänsterflygelns svårigheter inom fackföreningsrörelsen, den återvändsgränd gruppen kring ”det öppna brevet” hamnad i, och splittringen i frågan om man skall delta på Intersindicals kongress, kombinerat med den stalinistiska byråkratins politik att obstruera kamp, gör det svårt att driva en politik med inriktning på arbetarklassens enhet i handling kring centrala krav, En sådan enhet skulle bl a kräva ett närmande mellan de fackliga strömningar som är knutna till SP och KP.

Att denna enhet saknas försvagar den strid denna vänsterflygel vill föra mot vissa delar av åtstrammingspolitiken.

Den nuvarande utvecklingen inom arbetarrörelsen hänger också samman med kommunistpartiets politik i massrörelsen. Eftersom dess bas är väl strukturerad och dess fraktion väl centraliserad har kommunistpartiet nu breda manövermarginaler i fackliga strider och leder den organiserade arbetarrörelsens majoritet. Kommunistpartiet har omkring 2 500 fabriks-celler. Efter sin åttonde kongress och efter festen för dess tidning *Avante* har partiet lyckats reorganisera sitt ingripande och återta sitt grepp om arbetarmassorna.

Med draghjälp av socialistpartiets och regeringens utveckling och krisen inom GDUP har kommunistpartiet kunna utsträcka sin inriktning – förhandla! – till hela fackföreningsrörelsen.

Under täckmantel av en våldsamt kritik av regeringen döljer Cunhal i själva verket en kapitulation för militärledningen. KP-ledningen säger sålunda:

”Med tanke på de svårigheter som blivit resultatet av några av de socialistiska ledarnas blindhet har kommunistpartiet föreslagit ett andra demokratiskt alternativ (det första skulle vara en överenskommelse mellan KP och SP), nämligen bildandet av en regering ledd av en personlighet som inte tillhör något parti, vare sig det är en civil eller en officer, med deltagande av partimedlemmar, oberoende och officerare och med stöd av åtminstone SP och KP.”

Vilken lång marsch har lett fram till denna inställning? Cunhal själv förklarade att partiet har påverkats av den objektiva verkligheten och massornas kamp. Pato klargjorde också sitt partis målsättning under presidentvalen, när han vägrade att kritisera Eanes kandidatur, och drog upp perspektivet på att förhandla om en ombildning av regeringen där det t o m skulle vara möjligt att acceptera samarbete med PPD. Detta perspektiv råkade i praktiken i motsättning till massmobiliseringarna: Kampen bland lärarna och de anställda inom den offentliga sektorn kunde inte utvecklas på grund av kommunistpartiets inriktning och perspektiv, trots att det fanns en verklig möjlighet till en nationell strejk. Men samtidigt bevisades det att denna inriktning endast kunde tillämpas fredligt i en situation av stiltje inom arbetarklassen, av nedsatt stridbarhet.

Det var just därför att situationen inte är sådan som Intersindicals kongress hastigt tvingades förändra sitt aktionsprogram. Den slutgiltiga resolutionen innehöll några formuleringar som pekade på nödvändigheten av en aktiv mobilisering. Men yttersta vänsterns kris, uttryckt i GDUP:s kris, gör det möjligt för kommunistpartiet att gå med på några förändringar i de krav som formuleras utan att för den skull vara tvingat att verkligen mobilisera.

Den ”yttersta vänsterns” kris uttrycks i att dess initiativförmåga snabbt minskar, dess svårigheter att integrera breda grupper som tidigare stödde Otelo de Carvalhos presidentvals-kampanj, i det faktum att många av dessa arbetare och ungdomar åter drags in i majoritetspartiernas inflytelsesfär, särskilt kommunistpartiets, och i den interna kris som

orsakats av de sekteristiska sammanstötningarna mellan å ena sidan blocket MES, PRP och MSU och å den andra UDP och PCP-R.

GDUP:s kongress uppsköts flera gånger. För att undvika en omedelbar splittring upprättades en ledning med representanter för de olika strömningarna inom GDUP. Detta hindrade inte PRP från att följa i FSP:s fotspår och lämna GDUP. Därpå gick MSU samma väg. Till råga på detta är MES militanter nu djupt demoraliserade. ”Rörelsen för folklig enhet” vacklar sålunda mellan extrem sekterism gentemot arbetarpartierna, med uttalanden som ”revisionismen är en papperstiger”, och svanspolitik i fackföreningarna så snart de verkliga styrkeförhållandena började framstå klart och kommunistpartiet inledde sin kampanj mot det ”öppna brevet”.

Det tryck som nu byggs upp inom MES pekar just i riktning mot en större anpassning till den stalinistiska politiken. I den mån denna utveckling löper parallellt med PCP-R:s anpassning i fackföreningarna är det möjligt att en brytning mellan de båda strömningarna kan uppskjutas. Men det verkar allt mer oundvikligt att klasskampens utveckling kommer att fördjupa krisen inom GDUP.

I den situation som har skisserats här, är det uppenbart att de byråkratiska apparaterna inte totalt behärskar arbetarklassen. Utbredningen av nya kamperfarenheter, utvecklingen av den antibyråkratiska strömningen inom fackföreningarna, det gehör som funnits för de enande krav och förslag vänstern lagt fram visar att en lång process har inletts som kan pågå i flera månader.

Denna utveckling är särskilt viktig eftersom den politiska kris som nu är under uppsegling skulle kunna leda till en skärpt kris för de stora arbetarpartierna, en kris som redan är synlig inom socialistpartiet och möjligt inom kommunistpartiet. En sådan kris skulle vara ett resultat av stridbarheten och initiativförmågan hos många av dess fackliga kadrer. Detta bekräftas av att kommunistpartiets internbulletin nyligen publicerade en vänsterkritik av det sätt på vilket ledningen för bageriarbetarnas fackförening agerade under bageriarbetarstrejken. (*Militante*, januari 1977, s. 3.)

Den anti byråkratiska kampen vid korsvägen

Den socialistpartianknutna gruppen kring ”det öppna brevet” förkastade allt stöd åt den sjätte regeringens åtstramningspolitik. Efter detta inledde den en strid för en demokratiskt förberedd fackföreningskongress med tendensfrihet.

Men några månader senare – när det var en socialistpartiregering som förespråkade en åtstramningspolitik – vägrade gruppen kring ”det öppna brevet” själv att organisera sig som tendens i fackföreningsrörelsen. Sedan september 1976 hade revolutionära militanter systematiskt föreslagit att ”det öppna brevet” skulle ge ut en regelbunden bulletin och organisera ”stödgrupper” i fackföreningarna. ”Det öppna brevets” anhängare dröjde i det längsta när det gällde att besluta om man skulle delta i Intersindicals kongress, vilket bara intensifierade de socialistiska fackliga militanternas tvekan. Det var först i januari, en vecka före kongressen, som det ”öppna brevet” manade till organisering av stödgrupper: ”Arbetare, ha inga illusioner! Intersindicals andra kongress kommer att leda till en fortsatt korporativistisk-fascistisk praktik, som aldrig kommer att svara mot försvaret av era intressen. Arbetare, det finns fortfarande en lösning. Liksom er är många andra arbetare överens med oss. Ena er, organisera er i er fackförening. Låt inte någon annan fatta beslut i ert ställe utan att rådfråga er. Kämpa, för inget är förlorat: demokratin kommer att segra.”

Med all sin tvetydighet anger denna maning, som undertecknades av 21 fackföreningar 20 januari 1977 vad denna socialistiska strömning kommer att ställas mot. Den antibyråkratiska

kampen kommer endast att kunna föras inom Intersindical och inte genom en samordning av fackföreningar utanför Intersindical.

Kongressen hölls för två veckor sedan. Mer än 250 fackföreningar var representerade, varav 70 inte var anslutna till Intersindical. Det var en viktig tribun för diskussionen om kampen mot åtstramningspolitiken. Intersindicals sekretariat försökte dölja sin vägran att ange klara målsättningar, och deras tvekan gjorde det möjligt för omkring 30 fackföreningar att lägga fram dokument som tryckte på nödvändigheten av en enad nationell mobilisering. Genom att tillåta fri diskussion under kongressen – även om förberedelserna inte varit demokratiska och även om delegaterna inte hade valts direkt av arbetarna – lyckades Intersindical skapa en bild av enhet, ett intryck som förstärktes av att en del välkända socialistiska fackliga ledare, som Kalidas Barreto, valdes in i ledningen.

Det ”öppna brevet” har tappat mark på sista tiden. Dess nederlag belystes av omröstningen i de serviceanställdas fackförening – 44,9 procent för KP, 33 procent för SP och 6,3 procent för GDUP – och av nederlaget för den socialistiska listan i de val som hållits i några fackföreningar sedan regeringen bildades. Den socialistiska ledningens större mottaglighet för vad som händer i massrörelsen beror framför allt på den svaga kontroll den har över sin bas, och inte som somliga påstår på dess mer ”progressiva” eller genuint demokratiska karaktär.

I den nuvarande fasen är den centrala uppgiften fortfarande kampen mot den sociala pakten och åtstramningsplanen, för en nationell strejk för avtal, för omedelbara lönehöjningar på 2 000 escudos/mån åt alla, för 40-timmarsvecka, samt skapandet av fabriksfackföreningar och definitivt upprättande av en federativ och demokratisk struktur enligt branschprincipen.

”Horisonten är röd”

Hur är det möjligt att arbetarklassen, trots en arbetslöshet på 20-25 procent och 25 procent sänkning av köpkraften, ändå har behållit sin stridbarhet och borgarklassen inte har kunnat genomdriva sin lösning?

Metall- och textilarbetarnas nuvarande mobilisering ger ett första svar. De första framgångarna för LCI-PRT:s kampanj för en nationell kampdag mot åtstramningspolitiken, de socialistiska arbetarnas radikaliserings och utveckling av nya kamperfarenheter, t o m bland efterblivna sektorer av arbetarklassen, visar också att de viktigaste erövringarna från perioden av uppsving i massrörelsen fortfarande står kvar: fri organisering i fabriker, erfarenhet av arbetarkontroll, handlingsfrihet för fackföreningarna.

Många radikaliserade arbetare har vägrat att gå i den fälla som Soares regering har lagt ut genom att kalla åtgärder socialistiska som i själva verket är beslut som bara har till funktion att garantera en ny höjning av profitkvoterna. Trots det manöverutrymme de har i fackföreningarna kan de stalinistiska byråkraterna därför inte begränsa sig till att förhandla och utöva påtryckningar på regeringen.

Även om regeringen fortfarande kan tillfoga arbetarklassen vissa partiella nederlag genom antifacklig lagstiftning och attacker mot jordreformen, kommer de följande månaderna att se en utveckling i fackföreningarna av en kamp mot åtstramningsplanen. Om detta leder till att olika sektorer av arbetarklassen kan förena sina kamperfarenheter, då kan det skapa en grogrund för ett allmänt uppsving, stimulerat av den fördjupade politiska krisen och sociala spänningen.

Situationen i Spanien underbygger detta perspektiv, även om den avgörande faktorn är om de socialistiska militanterna kan integreras i denna allmänna rörelse och revolutionärernas förmåga att genomföra ett kvalitativt överlägset ingripande i arbetarrörelsen.

Vi skiljer sålunda mellan ett partiellt nederlag som påskyndar borgarklassens offensiv och ett partiellt nederlag som, i likhet med 25 november 1975, inleder en period då kampen kommer att genomföras på en mer organiserad grundval.